

**Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky**

Epilog komunismu: Stráž lidu v letech 1988 až 1992

AN EPILOGUE OF COMMUNISM: STRÁŽ LIDU FROM 1988 TO 1992

Magisterská diplomová práce

Bc. Barbora SVOBODOVÁ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré použité zdroje a literaturu. Magisterskou práci tvoří 182 015 znaků.

V Olomouci dne

.....
Barbora Svobodová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Petru Orságovi, Ph.D. za jeho trpělivý přístup a přínosné rady. Velké díky patří rovněž osloveným pamětníkům, kteří mi věnovali svůj čas a cenné vzpomínky. Dále také všem lidem, kteří mi byli při náročném bádání nápomocni – zejména Petru Běhalovi, Jindřichu Hovadíkovi, vedoucímu oddělení a zaměstnancům Státního okresního archivu Olomouc i pracovníkům Vědecké knihovny v Olomouci. Za velkou podporu děkuji také své rodině a přátelům.

Abstrakt

Předmětem magisterské diplomové práce je popis principů fungování redakce olomoucké Stráže lidu v období 1988 až 1992, a to ve vztahu k dějinným událostem, které se v Československu v tomto přelomovém období odehrávaly a souvisely se všemi oblastmi veřejného života. Stráž lidu patřila k významným propagandistickým médiím Komunistické strany Československa. Právě úzká provázanost okresních novin s politickou sférou se stala Stráží lidu na počátku 90. let osudnou. Jakým problémům čelila redakce před sametovou revolucí, kdo stál za většinou rozhodovacích procesů a jak se listopadové události roku 1989 podepsaly na dalším směřování periodika? Tyto a další původně neveřejné informace podhaluje čtenářům tento dokument. Zároveň nabízí detailní historický exkurz, který slouží k jednodušší orientaci v dané problematice. Při svém výkladu jevů čerpá nejen z odborné literatury, ale zejména z archivních záznamů stranických orgánů, dochovaných výtisků Stráže lidu a vzácných vzpomínek pamětníků, již byli mnoha událostem v Olomouci osobně přítomni.

Klíčová slova

Stráž lidu – okresní noviny – regionální tisk – Olomouc – komunismus – média – sametová revoluce

Abstract

The main concept of this master's thesis is to describe principles of functioning of the editorial office „Stráž lidu“ in Olomouc between 1988 and 1992 in relation to historical events that took place in Czechoslovakia during this breakthrough period and related to all areas of public sector. „Stráž lidu“ was one of the most significant propaganda media of the Communist Party of Czechoslovakia. But the close link between the district newspaper and the political are became fatal to „Stráž lidu“ in the early 1990s. What problems did the editors face before the Velvet Revolution, who was behind the most of the decision-making processes and how did the November events of the year 1989 influenced the direction of the periodical? These and other originally non-public information reveals this document to readers. It also offers detailed historical excursion, which has a purpose to be able to easily oriented in this topics. When interpreting the phenomena, it draws not only from specialized literature, but especially from archival records of parties, preserved publications of „Stráž lidu“ and the rare memories of witnesses who were personally present at many events in Olomouc that time.

Keywords

Stráž lidu – district newspaper – regional press – Olomouc - communism – media – Velvet Revolution

Obsah

Úvod.....	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Politický a společenský kontext doby	11
1.1.1 Úkoly československého tisku	12
1.1.2 Pražské jaro	13
1.1.3 Normalizace	14
1.1.4 Samizdat	19
1.1.5 Exilová periodika	19
1.1.6 Rok 1989	20
1.1.7 Sametová revoluce	22
1.1.8 Porevoluční vývoj v zemi.....	23
1.2 Dobový obraz města Olomouce	28
1.2.1 Olomoucká revoluce odstartovala v neděli	29
1.3 Regionální tisk.....	32
2 ANALYTICKÁ ČÁST	34
2.1 Metody a techniky sběru dat.....	34
2.2 Stráž lidu – bojovník za práva dělnického lidu	35
2.3 Před sametovou revolucí	38
2.3.1 Vydavatelé.....	38
2.3.2 Organizační struktura	39
2.3.3 Redakční rada	40
2.3.4 Personální složení redakce	43
2.3.5 Tematické zaměření novin	47
2.3.6 Finanční plánování	53
2.3.7 Anketa Stráže lidu	55
2.3.8 Účinnost okresního a místního tisku	56
2.3.9 Periodicita, počet stran a cena	57
2.3.10 Tiráž	58
2.3.11 Spolupráce s dopisovateli.....	59
2.4 Po začátku sametové revoluce	61
2.4.1 Vydavatelé.....	61
2.4.2 Personální složení redakce	62
2.4.3 Tematické zaměření	66
2.4.4 Periodicita, počet stran a cena	70

2.4.5 Tiráž	73
Závěr.....	75
Seznam použitých zdrojů a literatury	79
Seznam zkratk	84
Seznam tabulek	85
Seznam příloh.....	86
Přílohy	87

Úvod

Dlouhá léta zastávala olomoucká Stráž lidu (SL) roli vlivného tiskového orgánu Komunistické strany Československa (KSC) na regionální úrovni. Výsadní postavení si v olomouckém okrese vydobyla už po druhé světové válce a udržela si jej až do konce 80. let. Jak se však brzy po 17. listopadu 1989 ukázalo, sametová revoluce znamenala konec starých pořádků nejen pro představitele politické moci, ale také pro hromadné sdělovací prostředky. Stráž lidu, stejně jako řada dalších periodik, se ve své dosavadní podobě stala nežádoucí.¹ Od počátku sametové revoluce tak byla nucena projít řadou zásadních změn, které se výrazně podepsaly na jejím obsahu i formě.

Jako cíl práce jsme si stanovili popsat fungování a vývoje redakce Stráže lidu na přelomu 80. a 90. let z co možná nejvíce perspektiv. Prostřednictvím dostupných materiálů, vzpomínek pamětníků a dobového tisku se pokusíme obsáhnout mediální rutiny, ekonomické podmínky vydávání novin i zásahy do chodu redakce a obsahu novin z pozice vydavatele. Práci sestavíme s ohledem na záměr vypovědět co nejvíce o fungování československého stranického tisku regionálního dosahu a jeho úzké vazbě na politickou garnituru v období 80. let.

Časový rámeček je vymezen roky 1988 a 1992. Toto období je zvoleno záměrně tak, aby obsáhlo důležité okamžiky, ve kterých chceme Stráž lidu sledovat. Rok 1988 je vybrán jako období poměrně politicky stabilní, ve kterém se uplatňovaly dlouhodobé tematické plány. Sametová revoluce naopak představuje přelomové období plné změn a nových možností. Obě období tak můžeme následně porovnat a postihnout vývoj, jakým si noviny prošly vzhledem k historickým souvislostem.

Práce je strukturována do dvou základních částí – teoretické a analytické. První z nich představuje přehledný teoretický rámeček, který slouží k zasazení objektu zkoumání do širších historických souvislostí. Uvedený kontext přibližuje politicko-společenské dění v Československu nejprve z pohledu událostí celostátního významu, které následně propojuje s děním na úrovni olomouckého okresu. Popisované skutečnosti zároveň definují úlohu médií během normalizace i před ní a vypovídají o změnách, které pro žurnalistiku znamenala listopadová transformace mediálního systému

¹ Například kdysi ústřední komunistický list Rudé právo se ideologicky očistilo, přejmenovalo na Právo a vychází dodnes.

Analytická část je koncipována do kapitol a podkapitol podle logických tematických celků. Ačkoli na sebe jednotlivé kapitoly chronologicky nenačuzují, v rámci jednotlivých tematických úseků jsou informace popisovány v přirozeném časovém sledu. V úvodu této části jsou definovány metody a techniky sběru dat. Pro tyto účely jsme zvolili historicko-srovnávací metodu, která se uplatňuje v historicky orientované části mediálních studií. Pro získání komplexního pohledu na danou problematiku pracujeme s prameny písemné i ústní povahy. Písemné podklady představují jednotlivá vydání Stráže lidu, záznamy schůzí předsednictva Okresního výboru KSČ (OV KSČ) v Olomouci z fondu OV KSČ v Olomouci a také smlouvy, dokumenty a další písemnosti z fondu Stráž lidu Olomouc. Tento fond obsahuje mnoho zajímavých materiálů, ze kterých lze vyčíst také informace interního charakteru. Většina z nich se však váže k období do 70. let, zatímco k fungování redakce a vnitřním procesům v 80. letech dokumenty tohoto typu dostupné nejsou, což bádání značně komplikuje. K rekonstrukci událostí v oblastech, ke kterým neexistuje dostatek písemných zdrojů, proto vedle analýzy dokumentů využíváme přístup označovaný termínem orální historie. Tento přístup klade důraz na výpovědi pamětníků. S námi se o své vzpomínky podělilo sedm oslovených pamětníků, a to nejen bývalí redaktori Stráže lidu, ale také dopisovatelé, šéfredaktorka novin a zakladatelé nástupnických Hanáckých novin (HN). Analýza Stráže lidu je rozdělena na dvě období. V prvním sledujeme vývoj novin od roku 1988 do 17. listopadu 1989, který jsme si určili jako vhodný mezník, protože je počátkem událostí, které zásadně narušují původně zavedený systém. Druhé období je ukončeno rokem 1992, kdy vydávání novin končí. V takto stanovených časových rámcích jsme určili kritéria, která nám umožní provést komparaci a vyhodnotit, v jakých aspektech došlo k zásadním změnám.

Součástí práce jsou také přílohy v podobě rozhovorů s pamětníky a obrazových materiálů. Tyto materiály jsou vybrány se zřetelem na jejich relevanci ke zvolenému tématu, každá příloha ilustruje či doplňuje informace uvedené v textu. K dispozici jsou zde fotografie dokumentů z fondů Stráž lidu Olomouc a OV KSČ v Olomouci, které má uložené ve svém depozitáři Státní okresní archiv Olomouc. Další přílohy tvoří články z dobového tisku, které v práci pro vyšší autentičnost citujeme.

Téma stranického tisku s regionálním dosahem zatím nebylo v období sametové revoluce na Olomoucku podrobněji zpracováno.² Z tohoto důvodu navazujeme na předchozí snahy badatelů o vytvoření charakteristiky a popisu mediálních rutin redakce Stráže lidu právě

² Až na výjimky, například Čermák 2019.

v tomto období. Jedná se zejména o práce *Stráž lidu jako nástroj komunistické propagandy v počátcích normalizace* Petra Kupky³ a *Regionální tisk jako nástroj komunistické propagandy: olomoucká Stráž lidu v letech 1948-1960* Františka Jemelky⁴. Zatímco tyto práce se soustředí na roli Stráže lidu po únorovém převratu v roce 1948 a během obrodného procesu známého jako pražské jaro, my jsme si za přelomové období zvolili sametovou revoluci. Společně tyto práce mapují fungování olomouckých okresních novin Stráž lidu během éry komunistického režimu v Československu a uceleně referují o jejím vývoji od konce druhé světové války až do zániku novin v roce 1992.

³ Kupka 2009.

⁴ Jemelka 2007.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Jeden z klíčových faktorů, jež ovlivňovaly chod redakce Stráže lidu na konci 80. let 20. století, představují významné dějinné události, které se na území Československa v době normalizace odehrávaly. Měly nejen politický rozměr, ale také redefinovaly poměry v mediální sféře a úzce souvisely s oblastí veřejného života. Cílem teoretického rámce diplomové práce je proto snaha vysledovat kauzální vztah ve vývoji těchto subsystémů i společnosti samotné. Nejprve však bude zvolené téma zasazeno do hlubšího kontextu doby. Tento kontext reflektuje v chronologickém sledu zkoumané období i důležité momenty, které mu předcházely.

1.1 Politický a společenský kontext doby

O převzetí politické moci v Československu začala komunistická strana usilovat již po druhé světové válce, dosáhnout cíle – nastolení diktatury proletariátu – se jí však podařilo až během únorových událostí o tři léta později. Představitel Komunistické strany Československa a pozdější prezident Československé republiky Klement Gottwald oznámil národu tuto skutečnost jako „vítězství pracujícího lidu“.⁵ Tím začala vláda jedné strany, která trvala čtyřicet let.⁶

O podporu a sympatie, které si KSČ mezi lidmi získala, postupně zase přišla. Pro upevnění svého postavení se začala zbavovat opozičních politických stran prostřednictvím represí, tlaku, obviňování z kolaborace či zákazem činnosti. Právní stát byl likvidován, soudnictví přestalo být nezávislé.⁷ S odpůrci komunistické ideologie byly zahájeny vykonstruované procesy, které končily uvězněním, nucenou emigrací nebo popravou.⁸ Plnou moc převzali komunisté také nad sdělovacími prostředky. „*To však neznamenovalo pouhou úpravu struktury a vlastnických vazeb médií, s únorem započal razantní nástup nového modelu veřejné komunikace – modelu typického pro totalitní režimy, modelu založeného na jiné společenské funkci a odlišné hospodářské základně médií i na specifickém způsobu jejich kontroly a řízení.*“⁹ Hlavním rysem tohoto modelu byla snaha média zcela ovládat a veškeré jejich výstupy kontrolovat. K tomu docházelo prostřednictvím cenzurních institucí,¹⁰

⁵ K tomu došlo při jeho projevu na Václavském náměstí v Praze 25. února 1948.

⁶ Gronský – Hřebejk 2002, s. 199-200.

⁷ Rataj – Houda 2010, s. 71-72.

⁸ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 132.

⁹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 137.

¹⁰ Zejména ve formě předběžné cenzury v podání Hlavní správy tiskového dohledu, která vznikla v roce 1953 a o třináct let později byla přejmenována na Ústřední publikační správu. Kontrolu provádělo také Československé ústředí knižní kultury (vznik na konci 50. let). A to i navzdory tomu, že ústava z roku 1948 cenzuru zakazovala.

personálními výměnami, zavedení systému přidělu papíru, zestátnění vydavatelství i rozhlasu. „S cílem udržovat mocenský monopol KSČ, založený po prvních letech aktivní podpory již jen na poslušné rezignaci neinformovaných občanů, pracovala média nepřetržitě po celou dobu trvání komunistické moci – s jistou výjimkou et 1968-1969.“¹¹

1.1.1 Úkoly československého tisku

V červnu 1945 došlo k ustavení přípravného výboru Svazu českých novinářů. Ve dnech 23. a 24. října 1948 se uskutečnil I. sjezd československých novinářů v Praze, na kterém se novináři „přihlásili ke službě novému režimu a jejich svaz se změnil ze stavovské organizace na nástroj uplatňování komunistické ideologie – řídil se závěry sjezdů KSČ.“¹²

Ze sjezdu zároveň vzešel dokument nazvaný Úkoly československého tisku. Text vytyčil úkoly československého novináře a československého tisku prostřednictvím několika závazných bodů a stal se základním materiálem, kterým se měli členové redakcí při své práci svědomitě řídit.¹³ V kapitole 2.3.5 doložíme, že tyto teze zohledňovali také vydavatelé tematických plánů v námi zkoumané Strážce lidu.

Materiál zahrnuje celkem čtrnáct bodů. V nich se zaměřuje například na výchovu nových novinářů ve snaze připravit je na co nejlepší výkon žurnalistického povolání. Usnesení zahrnuje zajištění ideových i odborných školení, zřízení novinářského klubu, který bude novinářům nápomocný při prohlubování jejich vědomostí, založení novinářského čtvrtletníku a organizaci pracovních stáží v zahraničí. Další oddíl vysvětlení důležitost spojení s pracujícím lidem. „Aby se tisk stal skutečně tiskem své pracující čtenářské obce, musí novinář celou svou práci opírat o lid, o styk s jeho organisacemi a institucemi. Systém a styl redakční práce musí být založen na tom, aby novinář mohl zachytit problémy, které se objevují v masách lidu a aby tisk dovedl signalizovat a rozvíjet vše nové, co vyrůstá dole.“¹⁴ Za tímto účelem byly organizovány zájezdy do konkrétních podniků a na venkov, aby novináři zůstali v úzkém kontaktu s veřejností a měli možnost vyslechnout si kritiku svých čtenářů přímo. Ostatní body usnesení se vztahují ke zvýšení odpovědnosti novináře za vlastní práci a připomenutí jeho důležitého společenského postavení. V textu je dále zdůrazněna potřeba odpovědné a tvůrčí

KSČ ji tak uplatňovala ve formě dokumentů a rozhodnutí stranického řízení. Cenzuru znovu legalizoval až tiskový zákon z roku 1966. Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 139-143.

¹¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 138.

¹² Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 170.

¹³ Úkoly československého tisku. In: SOKA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. První redakční kniha olomoucké Strážce lidu.

¹⁴ Tamtéž.

kritiky v období budování socialismu a úkolů tisku v zahraniční politice. Jsou zde určeny také úkoly obecné povahy v rámci kulturní a sportovní rubriky, definována je úloha hlavních tiskových orgánů i Československé tiskové kanceláře, která by měla tisku zajistit rychlé dodávání informačního servisu. Samostatný prostor je věnován inzerci, jež je dle svazu nežádoucí a měla by být postupně odstraněna, specifikaci úlohy tisku a nezbytnosti dát novou podobu novinám, jež se prozatím nevymanily z buržoazního pojetí.¹⁵

1.1.2 Pražské jaro

Následující léta provázely vývoj v Československu společenské krize a deziluze ohledně bezkonfliktního budování socialismu. K částečnému uvolnění poměrů došlo v šedesátých letech, kdy někteří představitelé strany pochopili, že systém nefunguje dle očekávání. Řešením se měl stát tzv. Akční program vytvořený skupinou ekonomů, který svým obsahem přispíval k částečné demokratizaci státu. Chystané zákony měly umožnit mimo jiné svobodu sdružování, shromažďování a pohybu, tiskový zákon pracoval s možností zrušení předběžné cenzury tisku.¹⁶

Liberalizace, která odstartovala reformní tendence v Československu, vycházela z několika dalších událostí. Do čela Sovětského svazu se po zesnulém Stalinovi postavil Nikita S. Chruščov, který měl o směřování politického vývoje liberálnější představu a Stalinovo vedení otevřeně kritizoval.¹⁷ V Československu se do strany dostali mladší a vzdělanější funkcionáři, kteří byli více nakloněni změnám.¹⁸ Neméně důležitým faktorem byla nespokojenost obyvatel země s nepříznivou ekonomickou situací. Za symbol neodborného řízení ekonomiky i společnosti byl označen prezident A. Novotný.¹⁹ Toto období charakterizované postupným uvolňováním politických poměrů a oslabováním vedoucí role KSČ ve společnosti vyvrcholilo v červnu 1968 obrodným procesem označovaným jako pražské jaro a vyhlášením absolutní svobody slova.²⁰

Snahy o vytvoření demokratického uspořádání byly přerušeny v srpnu téhož roku vpádem vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy.²¹ Sovětský svaz vedený od roku 1964 Leonidem

¹⁵ Úkoly československého tisku. In: SOKA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. První redakční kniha olomoucké Stráže lidu.

¹⁶ Měchýř, 2000. In: Marek, 2000, s. 324.

¹⁷ Jánský 2004, s. 125.

¹⁸ Měchýř, 2000. In: Marek, 2000, s. 324.

¹⁹ Kuklík 2011, s. 214.

²⁰ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 177-188.

²¹ Tzv. Varšavská smlouva vznikla v roce 1955 v reakci na vytvoření Severoamerické aliance. Patřily do ní SSSR, Polsko, Maďarsko, NDR, Bulharsko, Rumunsko, Československo a Albánie. Okupace se zúčastnily armády prvních pěti zmíněných republik. Čapka - Lunerová 2012, s. 84.

I. Brežněvem vyhodnotil vývoj v ČSSR jako nežádoucí ohrožení socialismu. Poté, co varování ani nátlak Moskvy na hlavní představitele Československa nepomohl dostat situaci pod kontrolu, přistoupil k intervenci a zahájil invazi.²²

Bezprostředně po intervenci se média, stejně jako vláda a obyvatelé Československa, postavila okupantům na odpor. Snažila se národ aktivizovat a informovat o situaci v zemi – nejprve ze svého oficiálního zázemí, po jeho obsazení vojsky také z improvizovaných pracovišť.²³ Avšak normalizace, která brzy následovala, znamenala pro Československo návrat k čistkám na klíčových postech v mediálních i společenských institucích a ve vládě. Opět byl nastolen stalinistický režim charakterizovaný přísnými poměry a nesvobodou.²⁴

1.1.3 Normalizace

Už na konci šedesátých let nová politická garnitura iniciovala vznik zákonů a institucí, jež mimo jiné zásadně ovlivnily dějiny mediálního práva.²⁵ V mediálním systému došlo především ke změnám v personálním obsazení, podmínkách práce novinářů a způsobu cenzury. V rámci ústupu od reformy byli odvoláni ředitelé Československého rozhlasu (ČsRo), Československé televize (ČST) i Československé tiskové kanceláře (ČTK), které nahradili vládní zmocněnci.²⁶ Ve snaze dostat média opět pod kontrolu a zajistit si jejich úslužnost byla obnovena cenzura v podání Úřadu pro tisk a informace při předsednictvu vlády ČSSR (ÚTI), slovenskou obdobou bylo založení Slovenského úradu pre tlač a informácie (SÚTI). Jejich hlavní úloha spočívala v dohlížení na činnost hromadných sdělovacích prostředků a jejich usměrňování, potažmo také omezování v případě, že by se obsah dostal do konfliktu s politickými zájmy státu. Pokyn č. 1 pro tisk, rozhlas a televizi, který úřad vydal v září 1968, obsahoval také směrnice, jež médiím zakazovaly používání slov okupant a okupace, propagování hesla neutrality v oblasti zahraniční politiky či třeba publikaci sdělení, která by mohla vyznít kriticky vůči Sovětskému svazu a ostatním zemím Varšavské smlouvy.²⁷ Po vyhlášení federace pokračoval v práci ÚTI úřad nazvaný Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI). Ten měl na starosti také vydávání pokynů pro osoby pověřené kontrolou obsahu periodického tisku a dalších hromadných sdělovacích prostředků (na Slovensku takto nadále působil SÚTI.) Zároveň vymezil pokyny pro vedoucí programových úseků v Československé

²² Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 188.

²³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 210.

²⁴ Jánský 2004, s. 157.

²⁵ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 177-188.

²⁶ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 192-193.

²⁷ Štípková – Blodigová 2002, s. 84.

televizi a Československém rozhlasu, které měly zabránit zveřejnění informací v rozporu se zájmy vnitřní a zahraniční politiky. Za stejným účelem bylo při ÚTI zřízeno také konzultační středisko Statut odpovědných redaktorů.²⁸ Další klíčovou institucí, která měla vliv na tisk, rozhlas a televizi, se stal Federální úřad pro tisk a informace (FÚTI) zřízený zákonem s účinností od 1. ledna 1981. V jeho gesci bylo například provádění registrace periodického tisku celospolečenského významu, udělování oprávnění k rozšiřování periodického tisku či ochrana státních zájmů v tisku. Jeho činnost byla ukončena v polovině roku 1990 (ČÚTI a SÚTI byly zrušeny o dva roky dříve).²⁹

Předběžná cenzura se v tisku uplatňovala spíše ve výjimečných případech. Obvykle se přistupovalo k následné, která se spolu s tvrdými sankcemi osvědčila jako účinný způsob posílení vlastní autocenzurní aktivity samotných žurnalistů i vydavatelů.³⁰ Nežádoucí tituly byly zastaveny. Ve zprávě ČÚTI z listopadu 1971 se doslova píše, že je nutné „*odstranit zejména ty časopisy, které vznikly v roce 1968 a 1969 jako projev tehdejší nenormální situace a nejvýrazněji se podílely na deformacích našeho politického a kulturního života.*“ Celkem tak bylo zrušeno 177 titulů.³¹ Jiná situace panovala v rozhlasu, kde se vysílané pořady musely předkládat k předběžné kontrole rovnou. Stejný osud potkal také vybrané časopisy a televizi v reakci na živý vstup novinářských osobností, které po demonstrativní sebevraždě studenta Jana Palacha veřejně vystoupily ve snaze varovat národ před letargií, jaká jej s postupující normalizační tendencí postihla. Odpovědí režimu bylo zavedení předběžné cenzury a první z mnoha personálních čistek.³² Televize byla považována za nejvlivnější médium. Jakmile se do funkce ústředního ředitele ČST dostal Jan Zelenka, coby člen ústředního výboru (ÚV KSČ), začala se televize aktivně hlásit k normalizaci a velmi negativně vystupovat proti opozici, osobnostem pražského jara a exilu. Za tímto účelem vytvářela ve spolupráci s Ministerstvem vnitra a Státní bezpečností pořady, které následně vysílala divákům. V přípravě propagandistických pořadů a pořadů proti exulantům figuroval také rozhlas, kde za tímto účelem vznikla samostatná redakce.³³ Jakmile tedy normalizační režim dosadil do všech důležitých pozic v mediálních institucích vlastní prověřené pracovníky a zároveň vydal zákony zřizující úřady s pověřením dohledu nad médii, nestálo již komunistické straně v kontrole veřejného života nic v cestě. „*Veškerý oficiální mediální provoz byl tedy buď přímo, či skrze*

²⁸ Köpplová et al. 2003, s. 408-410.

²⁹ Köpplová et al., 2003, s. 414-415.

³⁰ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 194-197.

³¹ Štípková – Blodigová 2002, s. 86.

³² Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 194-197.

³³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 236, 238-239.

jeho podřízená oddělení, organizace a úřady řízen z ÚV KSČ. [...] Ten rozhodoval o změnách vydavatelských podmínek periodik, o nákladech titulů, o zakládání a rušení periodik, ovlivňoval personální politiku aj.³⁴ Oddělení masových sdělovacích prostředků ÚV KSČ řešilo také otázku výše remitendy, nákladů titulů, polygrafie apod. Obsah tisku, televize i rozhlasu opět korespondoval s politickými zájmy KSČ, která jej využívala jako ideální nástroj komunistické propagandy.³⁵

Média nebyla jedinou oblastí postiženou prověrkami a masivní očištěním. Tou prošla také státní správa a všechny významné instituce. Důvodem byla snaha ovládnout veškeré subjekty, které měly vliv na veřejnost a mohly by silící pozici komunistické strany jakkoli ohrozit. Výjimkou nebyla ani samotná KSČ. Nadále v ní nebylo místo pro sympatizanty s pražským jarem, revizionisty a odpůrce sovětské okupace. Někteří odešli dobrovolně, jiní k tomu byli donuceni, což s sebou přirozeně neslo existenční problémy i společenské vyloučení, tzv. ostrakizaci.³⁶ Mnoho členů strany muselo ukončit také své působení v médiích. „V ústředních a krajských denících pracovalo před začátkem personální očišty 790 redaktorů – členů KSČ. Při výměně stranických legitimací jich bylo vyloučeno 233 (29,49 %) a vyškrtnuto 105 (13,29 %). Redaktorů ČTK, rozhlasu a televize, kteří byli členy KSČ (celkem 1 031), bylo vyloučeno 265 (25,7 %) a vyškrtnuto 262 (25,41 %).“³⁷

Ani poté neutichaly protesty, většinou se však jednalo o aktivitu jednotlivců nebo skupin, kterým režim zvládal odolávat. V tomto období se KSČ soustředila také na potírání potencionálních antikomunistických počinů ze strany nezávislých umělců. Sedmdesátá léta byla zároveň charakteristická zakládáním nejrůznějších organizací na podporu režimu a „společenskou schizofrenií“. „Na straně jedné byli občané nuceni se aktivně podílet na bombastických akcích pořádaných režimem – prvomájových průvodech, mírových slavnostech, národních dožínkách či spartakiádách. [...] Na straně druhé byl občan neustále pod kontrolou, neboť společnost byla protkána sítí spolupracovníků a udavačů StB. [...] Na veřejnosti byli lidé nuceni říkat pouze to, co od nich vyžadovala komunistická propaganda.“³⁸

Mediální právo se po nastolení nového pořádku na sklonku 60. let v dalších deseti letech obešlo bez dramatických legislativních zvratů. Federální ministerstvo spojů se omezilo spíše na

³⁴ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 210.

³⁵ Štípková – Blodigová 2002, s. 86.

³⁶ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 203-206.

³⁷ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 331.

³⁸ MARJÁNKO, Bedřich. Období normalizace – společnost zaživa pohřbená (sedmdesátá léta). In. *Totalita.cz* [online]. [cit. 10. 2. 2019]. Dostupné z: www.totalita.cz/norm/norm_02.php

vydávání vyhlášek o rozhlasovém a televizním řádu, které upravovaly podmínky platby rozhlasových a televizních poplatků.³⁹

Nucené odchody schopných novinářů, jejich nahrazení méně zkušenými, zato loajálními kolegy i tlak na produkci politicky vyhovujícího obsahu či represe – způsoby, jakými se KSČ rozhodla podrobit si tisk, rozhlas, televizi i tiskovou kancelář byly sice účinné, ale výrazně se podepsaly na upadající kvalitě mediálních sdělení. Zatímco v průběhu 60. let se média vlivem postupné liberalizace odvážila kritizovat společenské poměry, v období normalizace opět sloužila jako nástroj propagandy a zveřejňovala informace dle doporučení stranických orgánů, zbývající prostor věnovala nekonfliktním oddechovým tématům.⁴⁰ Nic jiného novinářům ani nezbývalo, nesouhlas s okupací a působením pod vedením stranického aparátu znamenal nepřekonatelnou překážku v dalším pracovní činnosti. Mnoho žurnalistů tak nadále nemohlo vykonávat své povolání a kariéru v médiích ukončilo, ať už dobrovolně, či z donucení. Někteří odešli do emigrace, jiní zůstali a změnili zaměstnání.⁴¹ Většina inteligence aktivně zapojené do pražského jara byla nucena z práce odejít a zaměstnat se v dělnických profesích.⁴²

Ústředí novinářů ČSSR, které novináře sdružovalo, proto přišlo v první polovině 70. let o velký počet svých členů. „*Celkově se počet československých novinářů na začátku očištného procesu odhadoval na zhruba 5 100 osob (z toho asi 3 300 byli členové KSČ). Do ledna 1971 opustila novinářské povolání přibližně třetina z nich. Z toho za 19 měsíců od září 1968 do března 1970 odešlo mimo novinářskou profesi z českých redakcí 479, ze slovenských 97 redaktorů. Emigrovalo 165 novinářů. Ze Svazu českých novinářů bylo v roce 1969 vyloučeno přes 800 členů, [...].*“⁴³ Na začátku roku 1971 schválilo předsednictvo ÚV KSČ *Směrnici o vedení jednotné centrální evidence představitelů, exponentů a nositelů pravicového oportunismu, organizátorů protistranických, protisocialistických a protisovětských kampaní a akcí.* Evidence obsahovala více než deset tisíc jmen, z toho přes čtyři sta novinářů. Nejednalo se však o konečný počet osob, seznam byl postupně doplňován. *Všem těmto novinářům byla zakázána jejich novinářská, publicistická a jakákoli jiná veřejná činnost. Ze svých míst byli bez náhrady propuštěni a existenčním postižením s různými následky trpěli často nejen oni, ale také příslušníci jejich rodin. [...]* Většina těchto novinářů byla po listopadu 1989 rehabilitována.⁴⁴

³⁹ Köpplová et al., 2003, s. 413.

⁴⁰ Verner 2013, s. 129-132.

⁴¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 243.

⁴² Štípková – Blodigová 2002, s. 89.

⁴³ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 330.

⁴⁴ Sígl 2008, s. 290-291.

Republikovou profesní organizaci Ústředí novinářů ČSSR nahradil v roce 1972 Československý svaz novinářů (ČSSN), který zastřešil národní Český svaz novinářů a Slovenský zväz novinárov. O pět let později vznikl dokument *Zásady etiky socialistického novináře*, který byli všichni členové organizace povinni dodržovat.⁴⁵

Vedle výstupů jednotlivých médií měla KSČ pod dohledem také zdroje, s nimiž novináři pracovali. Monopol na šíření informací z domova i ze zahraničí získala Československá tisková kancelář. Jejich služeb využíval nejen tisk, ale také rozhlas a televize. Součinnost s režimem a jeho zájmy zajistila rozsáhlá personální výměna. Od druhé poloviny 70. let paralelně s ČTK fungovala tisková agentura Orbis. Ta měla na starosti tvorbu propagandistických materiálů pro domácí či zahraniční čtenáře a média, přestože oficiálně vystupovala jako nevládní organizace. Její propojení se stranou dokazovala také finanční a materiální podpora, jíž se jí od režimu dostávalo.⁴⁶

V roce 1976 vycházelo v Československu 1060 titulů, z toho 30 deníků, 271 týdeníků, 175 čtrnáctideníků, 327 měsíčníků a 257 ostatních titulů.⁴⁷ Vedle oficiálního tisku existovala také ilegální – samizdatová tvorba. V ní se angažovali zejména bývalí novináři, kteří přišli o práci i společenské postavení, ale neemigrovali do zahraničí. Jejich setkávání časem přerostlo v disidentské aktivity.⁴⁸ Alternativní vydávání tiskovin, nezákonných audio- a videozáznamů, které nepodléhaly kontrole KSČ, se v Československu objevilo už v první polovině 50. let a následně také v 60. letech, jeho význam i objem ale vzrostl až po invazi okupačních vojsk v roce 1968 a po vzniku Charty 77. Tato občanská iniciativa spočívala v kritice komunistické strany z hlediska nedodržování zásad respektování lidských práv a základních svobod, k čemuž se zavázala na helsinské konferenci o bezpečnosti a spolupráci v roce 1975.⁴⁹ „*Charta 77 nabízela dodnes těžko překonatelné souhrnné vylíčení nepříznivých důsledků vedoucí úlohy strany pro občanská, politická, ale též hospodářská, sociální a kulturní práva jednotlivců.*“⁵⁰ Reakce na domácí půdě sice nebyla pro Chartu v začátcích příliš příznivá, avšak v zahraničí sehrála velmi důležitou roli.⁵¹ Díky ní „*se aktivizoval československý exil a opoziční skupiny v dalších zemích východní Evropy.*“⁵² Charta 77 představovala pro režim riziko. Dokud byla opozice roztržštěná do menších skupin, bylo možné udržet ji pod kontrolou, ne tak ve chvíli,

⁴⁵ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 243-245.

⁴⁶ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 211-212.

⁴⁷ Verner 2013, s. 129-132.

⁴⁸ Štípková – Blodigová 2002, s. 89.

⁴⁹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 204-207.

⁵⁰ Kabele 2005, s. 193.

⁵¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 204-207.

⁵² Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 207.

kdy se začala sdružovat v organizovaný odpor. Komunistická strana proto kromě zastrašování a pronásledování signatářů přistoupila k útokům prostřednictvím mediální kampaně s cílem chartisty znevážit a ukázat jejich bezvýznamnost. Za tímto účelem otisklo Rudé právo text *Čí je to zájem* a o pár dní později také článek *Ztroskotanci a samozvanci*.⁵³ V reakci na Chartu 77 vznikla Anticharta jako souhlas s tehdejší režimem. Její vznik iniciovala KSČ a k jejímu podpisu nutila především populární, oficiálně působící umělce, kteří měli vliv na společnost a mohli tak straně pomoci posílit její politické působení.⁵⁴

1.1.4 Samizdat

V počátku normalizace byl samizdat spojen především s tajným šířením literatury zakázaných autorů. Vznik Charty 77 se stal novým impulsem k tvorbě řady samizdatových periodik, které vydávali její zastánci. Velký nárůst nelegálních periodik lze zaznamenat v druhé polovině 80. let.⁵⁵ Významným zástupcem samizdatových novin se staly *Lidové noviny*. S nápadem na jejich vydávání přišel novinář a signatář Charty 77 Jiří Ruml, mezi přispěvateli byly i různé významné osobnosti jako Petr Pithart, Václav Havel nebo Ludvík Vaculík. Ve snaze vydávat noviny oficiální cestou byl několikrát podán podnět k registraci na FÚTI. Výsledkem bylo opakované úřední zamítnutí žádosti a zatčení Jiřího Rumla a redaktora Rudolfa Zemana za trestný čin pobuřování.⁵⁶ Vedle neoficiálních periodik sehrála důležitou roli v šíření zpráv také Východoevropská informační agentura (VIA). Agentura měla mezinárodní význam – pomáhala vytvořit zpravodajskou síť zemí střední a východní Evropy a informační servis distribuovala na Západ. Tam putovaly také audiovizuální pořady vytvořené v 80. letech Originálním videojournalem (OVJ) – nezávislou alternativou Československé televize. Časem se natočené materiály rozšířily také na domácí půdě.⁵⁷

1.1.5 Exilová periodika

Normalizační proces vzal práci mnoha novinářům. Někteří byli degradováni na jiný typ práce, jiní museli žurnalistické prostředí zcela opustit. Mnoho z nich však publikovat nepřestalo, vedle oficiálních sdělovacích prostředků se proto rozšířil zmíněný samizdat. Když po srpnové invazi začaly z Československa odcházet desetitisíce lidí, byli mezi nimi i zkušení novináři. Díky nim a jejich kolegům, kteří odešli do zahraničí již dříve, se dalším informačním

⁵³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 218-224.

⁵⁴ Rataj – Houda 2010, s. 424.

⁵⁵ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 218-224.

⁵⁶ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 348-349.

⁵⁷ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 227-228.

kanálem stala exilová média.⁵⁸ Mezi tituly orientovanými na čtenáře v Československu patřily například *Listy*⁵⁹ olomouckého rodáka a bývalého ústředního ředitele Československé televize Jiřího Pelikána.⁶⁰ Za zřejmě nejčtenější exilový časopis 80. let v Československu platilo *Svědectví* Pavla Tigrida.⁶¹

Významným zdrojem informací se stala tisková a literární agentura Palach Press založená v polovině sedmdesátých let Janem Kavanem v Londýně. S pomocí českých spolupracovníků mohla agentura předávat zprávy o dění v Československu západním i exilovým médiím. Činnost agentury zahrnovala překlady samizdatových knih, publikování textů opozice z komunistických zemí a po roce 1977 také překlady a šíření dokumentů Charty 77. Do Československa se díky ní dostávala naopak exilová literatura.⁶² Vedle tisku mělo velký význam také vysílání československých redakcí zahraničních rozhlasových stanic Rádio Svobodná Evropa, Rádio BBC nebo Hlas Ameriky aj.⁶³ Unikátní audiovizuální obsahy nabízel londýnský Videomagazín.⁶⁴

1.1.6 Rok 1989

Komunistický systém v Československu provázela v polovině 80. let hluboká krize. Jejím zdrojem byly faktory nejen ekonomické povahy. V první řadě se jednalo o politickou a ekonomickou nesvobodu. Politická nesvoboda nutila obyvatelstvo k přetvářce, aby se občané nedostali do konfliktu s režimem. Jako příklad lze uvést povinnou účast na akcích pořádaných komunistickou stranou. Za hraným zájmem se však často skrývala nespokojenost či apatie. A právě tento pasivní přístup by bylo možné vnímat jako nevyjádřený souhlas s nastoleným způsobem života. Vedle absence občanských práv a svobod byla důvodem také silná sociální politika státu, kterou se strana snažila v 70. letech odvádět pozornost od politických témat.⁶⁵

Nákladné udržování sociálních jistot se už v 80. letech ukázalo jako velmi problematické. Ekonomika země zaostávala stále více. Na modernizaci průmyslu a zemědělství

⁵⁸ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 228-234.

⁵⁹ *Listy* vychází od roku 2003 v olomouckém nakladatelství Burian a Tichák. Do jejich redakčního kolektivu patří Tomáš Tichák – bývalý šéfredaktor Hanáckých novin, jejichž vznik úzce souvisí se zánikem *Stráže lidu*, viz kapitola 2.4. Po začátku sametové revoluce. Z tohoto důvodu jsme s redaktorem Tichákem vedli v rámci této práce rozhovor, viz příloha č. 1.

⁶⁰ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 228-234.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Orság 2016, s. 102; Národní muzeum. Média v době normalizace od dubna 1969 do listopadu 1989. In: *Dvacetostoletí.eu* [online]. [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: [www.dvacetostoleti.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989\(1\).pdf](http://www.dvacetostoleti.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989(1).pdf)

⁶³ Bednařík – Jirák – Köpplová 2011, s. 351.

⁶⁴ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 234.

⁶⁵ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 13-40.

nezbývaly finance, většinu z nich pohltila sociální politika, levné bydlení, infrastruktura nebo dotace potravin. Upadající ekonomika již nezvládala zajistit ani předměty základní spotřeby. Zaostalé hospodářství spolu s nekvalitní lékařskou péčí a nízkou životní úrovní podnítilo v lidech další nespokojenost, přestože zatím stále poměrně tichou. Obyvatelé země nebyli vlivem centrálního plánování, státního vlastnictví výrobních prostředků a nemožnosti realizovat vlastní ekonomickou činnost motivováni k vyšší produktivitě práce a kariérním ambicím. Československu postupně narůstal vnitřní i zahraniční dluh. Celospolečenské klima negativně ovlivňovala i dlouhodobá podřízenost státu Sovětskému svazu.⁶⁶

Špatné hospodaření s dopadem na ekologickou, sociální a také zdravotní sféru představovalo závažný problém, který se veřejnosti dotýkal přímo. Především problematika zdevastovaného životního prostředí, kterou stát nezvládal účinně řešit, začala veřejnost čím dál více zajímat. Podíl na tom měla také některá média, která informovala o situaci v rozporu se zprávami, jež rozšiřoval komunistický režim, což vyvolalo otázku důvěryhodnosti informací poskytovaných vládou.⁶⁷

Souhra krizových faktorů vedla k vyšší uvědomělosti občanů ohledně skutečného stavu země a k proměně dosavadní apatie v již zcela veřejné projevy nespokojenosti. V té době sílily hlasy opozice. Nejen ty, které se zformovaly kolem Charty 77, ale také nově vznikajících protestních hnutí, jejíž členové považovali postupy Charty za příliš opatrné. V lednu roku 1989 rozpoutalo týdenní vlnu protestů označovaných jako Palachův týden zakročení bezpečnostních složek proti shromáždění u příležitosti pietní akce na uctění památky studenta Jana Palacha. Při té příležitosti byli vzati do vazby někteří představitelé nezávislých iniciativ, mezi nimi například Václav Havel nebo Alexandr Vondra.⁶⁸ V červnu téhož roku byla zveřejněna petice *Několik vět*, v níž opozice požadovala odstoupení konkrétních funkcionářů, propuštění politických vězňů a zavedení svobody shromažďování a projevu.⁶⁹ Na podzim čítala petice asi 40 tisíc podpisů, mezi signatáři byli i novináři z oficiálních médií, kteří nesouhlasili se zatčením Rumla a Zemana za nezákonné vydávání *Lidových novin*. Na prosinec 1989 bylo plánováno shromáždění na podporu petice, to se ale již neuskutečnilo.⁷⁰ Poté, co při povolené demonstraci

⁶⁶ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 13-40.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Liška 2019, s. 138.

⁶⁹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 208.

⁷⁰ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 366.

v listopadu 1989 došlo k použití nepřiměřeného násilí na studentech, zvedla se nebývalá vlna odporu a začala sametová revoluce.⁷¹

1.1.7 Sametová revoluce

Organizace pietní akce u příležitosti 50. výročí úmrtí Jana Opletala se ujali nezávislí vysokoškolští studenti. Aby k jejímu pořádání získali oficiální povolení, vyzvali ke spolupráci také prorežimní Socialistický svaz mládeže (SSM). Členové organizace v té době vystupovali na veřejnosti kriticky vůči situaci v zemi, a tak převzali roli oficiálního organizátora a vyjednali souhlas pražského městského výboru KSČ.⁷² Kromě povolení žádali studenti příslib, že během akce nebudou zasahovat bezpečnostní složky. Následně byli ubezpečeni, že k tomu nedojde, pokud dodrží dohodnutý program. I přes domluvu se pražská správa Sboru národní bezpečnosti (SNB) začala připravovat na bezpečnostní akci s ohledem na možné zneužití povolené manifestace k provokacím ze strany nezávislých studentů nebo disidentů.⁷³

Průběh povolené demonstrace začal na Albertově v areálu Univerzity Karlovy. Na pódiu vystoupilo několik řečníků s proslovy, které se nevztahovaly pouze ke vzpomínce na Jana Opletala, ale také ke kritice politického režimu. Ze strany policejních složek byla v té chvíli vyhlášena mimořádná situace. Rozkaz uváděl nezasahovat, ale zajistit klidný průběh demonstrace, popřípadě zamezit průvodu vstup do centra města.⁷⁴ Z Albertova se dav vydal na Vyšehrad, jak bylo domluveno. Jakmile oficiální část piety skončila, rozhodli se někteří účastníci průvodu i přes zákaz zamířit do centra. Už po cestě se je pořádkové jednotky pokusily zastavit za použití donucovacích prostředků. Hlavní drama se však odehrálo až na Národní třídě, kde SNB dav obklíčila a navzdory jeho ukázněnosti zaútočila. Zásah měl za následek nespočet zranění a odstartoval vlnu nevole v řadách veřejnosti. Reakce na sebe nenechaly dlouho čekat.⁷⁵

Věnujme krátce pozornost také původu označení revoluce jako sametová: *„Absurdní spojení slov ‚révolution velouté‘ – sametová revoluce použil původně jakýsi francouzský novinář. A jak už to bývá, právě to se ujalo. Také se tomu krátkou dobu říkalo něžná revoluce. Větším právem se to mohlo nazývat revoluce dětí – kdyby vzpoura dětí, včetně dospělých*

⁷¹ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 13-40.

⁷² Souhlas získali až pod podmínkou, že změni trasu průvodu. Místo do centra Prahy se tak studenti měli vydat na Vyšehrad. Změna plánu ale vyvolala chaos, protože část studentů nadále rozšiřovala informace o původní trase. Růžička, 2009. In: Müllerová a kol. 2009, s. 38.

⁷³ Růžička, 2009. In: Müllerová a kol. 2009, s. 29-42.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

*studentů, mohla prakticky a technicky být opravdovou revolucí.*⁷⁶ Tuto tezi potvrzuje i jeden z prvních signatářů Charty 77 a spoluzakladatel Občanského fóra (OF) Petr Pithart v rozhovoru pro regionální Deníky: „*Jako obvykle u takových okřídlených pojmenování se na to nikdy nepříjde. Ale všichni, s kterými jsem o tom mluvil, jsou si zajedno, že to byli nějací zahraniční novináři, kteří potřebovali vzletná slova do titulku.*“⁷⁷ Název se odvíjel od nenásilného průběhu, který revoluce vyjma 17. listopadu měla nejen v Praze, ale také například v Olomouci a dalších městech.⁷⁸ Pithart ve zmíněném interview uvádí, že se nejednalo ani tak o revoluci, jakožto spíše o vyjednané předání moci.⁷⁹

1.1.8 Porevoluční vývoj v zemi

Další průběh událostí sametové revoluce ovlivnil mimo jiné i přístup představitelů KSČ, kteří situaci značně podcenili a namísto intenzivní snahy zabránit převratu využívali pouze běžné nástroje propagandy k uklidnění veřejnosti. Při rozboru politicko-sociálního vývoje, jenž vedl k pádu komunistického režimu v Československu, však není možné omezovat se pouze na situaci uvnitř republiky. Ve srovnání se situací v dalších státech východního bloku byly události v Československu naopak poměrně opožděné.⁸⁰ „*[...] Co Polákům trvalo 10 let a Maďarům 10 měsíců, to dokázali Češi za 10 dnů. [...] Jenže vtom nebylo řečeno, že bez Poláků a Maďarů my bychom za 10 dnů neudělali nic. Oni mají největší zásluhu.*“⁸¹ Zabývat se detailním vývojem politické situace v jednotlivých satelitních státech by však bylo nad rámec této práce.

Násilné potlačení studentské demonstrace vyvolalo silný odpor veřejnosti vůči režimu. Pouhé dva dny poté se zrodila hnutí Občanské fórum a Veřejnost proti násilí (VPN), která sdružovala nespokojené opoziční iniciativy a zastupovala občanskou platformu. Tato hnutí povzbuzená podporou veřejnosti ihned začala formulovat požadavky vůči režimu. Tím nejdůležitějším bylo uspořádání demokratických voleb.⁸² Rostoucí popularita OF překvapila i samotné aktéry hnutí, kteří nebyli na takovou zodpovědnost a míru zapojení do transformace

⁷⁶ Měchýř, 1999, str. 13.

⁷⁷ RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání moci. In: *Deník.cz* [online]. [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html

⁷⁸ Více v kapitole 1.2.1 Olomoucká revoluce odstartovala v neděli.

⁷⁹ RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání moci. In: *Deník.cz* [online]. [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html. Vyjednávání se však netýkalo pouze předání moci politické, ale také informační. Jak taková jednání o možnosti podílet se na obsahu oficiálních médií okresní úrovně vypadala, přibližuje kapitola 2.4.3 Tematické zaměření.

⁸⁰ Krejčí 2014, s. 47-48.

⁸¹ RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání moci. In: *Deník.cz* [online]. [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html

⁸² Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al. 2012, s. 41-58.

země připraveni. Vyjednávání tak často doprovázel chaos a improvizace. Disidenti přesto brzy pochopili, že převzít moc je nevyhnutelné, pokud chtějí opoziční iniciativy zabránit roztržité společnosti.⁸³ V čele Občanského fóra stanul Václav Havel. Poté, co odstoupil z úřadu prezidenta Gustav Husák, byl na jeho místo 29. prosince 1989 zvolen právě on jakožto klíčová osobnost sametové revoluce a zároveň symbol integrity Čechů a Slováků. Článek o vedoucí úloze KSČ byl z ústavy odstraněn a strana od února 1990 postupně přicházela o další vedoucí posty – a to nejen na celostátní, ale také na regionální úrovni.⁸⁴ Po prvních svobodných volbách v červnu roku 1990 přešla komunistická strana do opozice.⁸⁵

Už v první polovině roku 1990 vešly v platnost demokratické reformy zahrnující například zákony zaručující občanská práva a politickou svobodu. K návrhu na zakázání KSČ však nedošlo⁸⁶, přestože radikální členové OF tuto variantu navrhovali. Z důvodu obavy úplného vyhocení situace hlavní proud hnutí návrh odmítl a usiloval předání moci v poklidu.⁸⁷ Zde je patrný rozdíl mezi převzetím moci komunistickou stranou po volbách v roce 1945, potažmo po únoru 1948, a demokraty po 17. listopadu 1989. Zatímco KSČ si svou pozici upevňovala prostřednictvím teroru, demokraté se snažili důsledně dodržovat ústavní zákony a jednat podle nich.⁸⁸ S pádem komunistického režimu se do země postupně vrátil pluralitní stranický systém. Po 17. listopadu 1989 neoficiálně, po schválení zákona o politických stranách a hnutích⁸⁹ v lednu 1990 už jako součást právního rámce.⁹⁰ Následující měsíce a roky v Československu se pozornost politického spektra soustředila zejména na tvorbu institucionálních základů nového politického systému.⁹¹ Zároveň se „otevřela cesta ke gigantickým majetkovým přesunům a k transformaci národního hospodářství“.⁹²

Transformace, která probíhala od konce roku 1989, se dotkla také mediální sféry. Prvním krokem bylo odstátnění médií, tzn. zrušení jejich vazby na státní moc. „Odstátnění v zásadě probíhalo ve dvou hlavních úrovních: první bylo vytvoření nové mediální legislativy, která měla zajistit oddělení médií a státu *de jure*, druhou představovalo faktické osamostatnění

⁸³ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al. 2012, s. 55.

⁸⁴ O průběhu předání moci na Olomoucku pojednává kapitola 1.2.1 Olomoucká revoluce začala v neděli.

⁸⁵ 52 % hlasů pro OF, pro komunisty pouhých 14 %. Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 58.

⁸⁶ Díky tomu mohli komunisté i nadále vydávat svůj stranický tisk, kterým byla také Stráž lidu. V opačném případě by to zřejmě znamenalo zánik novin vydávaných orgány KSČ.

⁸⁷ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 41-58 a s. 102.

⁸⁸ Pacner 2018, s. 600.

⁸⁹ Zákon č. 15/1990 Sb.

⁹⁰ Od 17. listopadu 1989 do voleb v červnu 1990 jich ministerstvo vnitra registrovalo šedesát šest.

⁹¹ Inforum 1989, č. 4. In: Bureš, 2012, s. 61.

⁹² Pacner 2018, s. 600.

*mediálního provozu od vlivu státního a stranického aparátu KSČ.*⁹³ Přestala fungovat ideová autocenzura a časem ji vystřídal ekonomická. Za účelem komercializace, tedy snahy získat pozornost co nejvíce čtenářů, diváků či posluchačů, kterou by bylo možné prodat inzerentům, se v médiích opět začala objevovat široká žánrová diferenciaci. Své stálé místo si v nich našla skandální novinářina, bulvární a pornografické prvky, investigativní žurnalistika apod.⁹⁴ Tvorba nové mediální legislativy se odrazila od ústavního zákona č. 135/1989 Sb., který z ústavy vypustil článek o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti i ve státě. Novela tiskového zákona č. 86/1990 Sb. označila cenzuru jako nepřipustnou a upravila možnosti vydávání a šíření periodického tisku. Umožnila tak vydávat tisk fyzickým i právnickým osobám na základě tzv. registrace.⁹⁵ Svobodu projevu a právo na informace zaručila článkem 17 Listina základních práv a svobod, která se stala součástí ústavy.⁹⁶

V lednu 1990 proběhl v Praze mimořádný sjezd Československého svazu novinářů, který rozhodl o ukončení činnosti národních svazů – Českého svazu novinářů a Slovenského svazu novinářů – i samotné zastřešující organizace Československého svazu novinářů. Na sjezdu došlo také na omluvu novinářům, kteří museli během normalizace opustit své zaměstnání stejně jako organizaci ČSSN.⁹⁷ Ve stejném měsíci vzniklo dobrovolné profesní sdružení Syndikát novinářů České republiky, které zde působí dodnes, řídí se Listinou základních práv a svobod a zavazuje své členy k dodržování Etického kodexu novináře.⁹⁸ *Jedním z prvních úkolů nově vzniklého Syndikátu novinářů České republiky po listopadu 1989 bylo ustavení rehabilitační komise, která se po svém ustavení začala zabývat jednotlivými případy novinářů, vypovězených z redakcí a novinářských pracovišť po srpnu 1968 a v době totalitní husákovské normalizace. [...] Z celkového počtu 896 novinářů, kteří požádali o rehabilitaci, rozhodla komise na základě předložených dokladů kladně 760 případů.*⁹⁹

Neschopnost české a slovenské strany dohodnout se na budoucí podobě mediálního provozu vedla k tomu, že Federální shromáždění přijalo tzv. malý kompetenční zákon, tj. zákon č. 136/1991 Sb., o rozdělení působnosti mezi Českou a Slovenskou federativní republikou ve věcech tisku a jiných informačních prostředků. Tím byl umožněn vznik republikových subjektů – Českého rozhlasu (ČRo), České televize (ČT), České tiskové kanceláře (ČTK) u nás

⁹³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 256.

⁹⁴ Verner 2013, s. 132-133.

⁹⁵ Köpplová et al. 2003, s. 418.

⁹⁶ Verner 2013, s. 133.

⁹⁷ Štípková – Blodigová 2002, s. 88.

⁹⁸ Stanovy Syndikátu novinářů ČR, z. s., platné od 1. ledna 2014. In: *Syndikát novinářů České republiky* [online]. [cit. 4. 11. 2019]. Dostupné z: www.syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/syndikat/

⁹⁹ Sígl 2008, s. 290-291.

a Slovenského rozhlasu (SRo), Slovenskej televízie (STV) a Tlačovej agentury Slovenskej republiky (TASR) na Slovensku, na které federální média převedla majetek.^{100 101} Federální média existovala až do rozpadu společného státu. Například ČT a STV se proto podílely na přípravě pořadů pro federální program a zároveň vytvářely obsah pro své národní vysílání.¹⁰²

V říjnu 1991 přijalo Federální shromáždění také zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, který „rozlišil provozovatele vysílání na – provozovatele ze zákona (veřejnoprávní média) a držitele licencí (právnícké a fyzické osoby). Definoval nejdůležitější pojmy, pravidla i sankce za jejich porušení.“¹⁰³ Následně Česká národní rada (ČNR) schválila zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, č.484/1991 Sb., o Českém rozhlasu a v říjnu 1992 také zákon č. 517/1992 Sb., o České tiskové kanceláři jako další veřejnoprávní instituci, ale s komerčním základem.¹⁰⁴

Postupně tedy došlo ke změnám ve vlastnictví médií. Státní rozhlas a televize získaly veřejnoprávní status, ale jejich vazba na politickou moc zcela zrušena nebyla. Zůstal zachován nepřímý vliv státu, který se uplatňuje prostřednictvím Rady pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV), Rady ČT, ČRo a ČTK. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky má zákonné právo volit jednotlivé členy těchto kontrolních organizací a také určovat výši koncesionářských poplatků.¹⁰⁵ V Československu byl zaveden duální systém. Kromě médií veřejné služby začaly na mediálním trhu podnikat také soukromé subjekty. Vznikly soukromé rozhlasové stanice, nejprve podobně jako tisk – bez licence. Od roku 1991 už bylo možné o licenci oficiálně požádat. Ve stejném roce se objevily snahy o soukromé televizní vysílání, tehdy ještě bez velkého úspěchu. Až na podzim 1992 byla udělena první významnější regionální licence, v zimě 1993 pak také celoplošná.¹⁰⁶

Zatímco u televize a rozhlasu bylo odstátnění provedeno politickým rozhodnutím, u tisku se vlastnictví řešilo odlišným způsobem. Odstátnění mělo několik podob – obnovení dříve zakázaných titulů, přeměna samizdatových periodik v oficiální tisk (například zmíněné *Lidové noviny*), zakládání nových titulů a transformace těch stávajících.¹⁰⁷ Část z nově vycházejících periodik se na trhu ale nedokázala udržet, častým důvodem bylo nedostatečné

¹⁰⁰ Köpplová et al. 2003, s. 422.

¹⁰¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 257.

¹⁰² Köpplová et al. 2003, s. 377.

¹⁰³ Köpplová et al. 2003, s. 423.

¹⁰⁴ Köpplová et al. 2003, s. 424-427.

¹⁰⁵ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 260-261.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 370-376.

finanční zajištění pro modernizaci technologií nebo neschopnost vlastníků vést úspěšný business, chyběly jim zkušenosti a management.¹⁰⁸ „*Jen za první pololetí roku 1992 vzniklo v ČR 160 nových periodik, ve stejné době skončilo 50 titulů.*“¹⁰⁹ Přeměnu stávajících periodik iniciovali samotní novináři, kteří se po listopadu 1989 začali distancovat od pokynů vlastníků médií a sami se ujali rozhodovacích procesů, tehdy ještě mimo právní rámec. Některá periodika transformaci nezvládla a zanikla, jiná v rámci privatizace přešla do rukou zaměstnanců jako akciové společnosti nebo se ustavila jako jiné vlastnické formy. Následně tituly začaly měnit svůj název a často i grafickou podobu jako demonstrace nabyté nezávislosti.¹¹⁰

Dalším významným momentem našich dějin se stal rozpad československé federace, který uzavírá časový rámec této práce. Období let 1989 až 1992 můžeme charakterizovat jako přelomové období, kdy se do země vrátilo podnikání a soukromé vlastnictví. Došlo k postupnému zániku stranického ústředního a regionálního tisku. Ideovou vazbu médií na režim vystřídala ekonomická závislost na inzerentech a čtenářské, posluchačské či divácké základně.¹¹¹ Se vznikem samostatné České republiky zanikla některá média s dlouhou tradicí i federativní řídicí složky, jejichž úlohu převzaly instituce na národní úrovni. Posílila role investigativní žurnalistiky, konkurenční boj médií a snaha přiblížit se vzorům západního světa.¹¹² Vedle mnoha legislativních změn přinesla 90. léta také nástup nových technologií. Vývoji napomohla „*digitalizace komunikace, rozvoj moderních telekomunikačních sítí umožňujících vývoj mobilních telefonních spojení a kabelových a satelitních přenosů, využívání počítačů dovolující přechod na počítačový zlom stránek, modernizace telefonního spojení rozšiřující možnosti přenosu dat atd.*“ Nástup internetu poskytl vlastníkům i zaměstnancům médií zcela nové možnosti práce s mediálními obsahy.¹¹³

K závěrečnému zhodnocení působení komunistické strany můžeme použít slova Jana Měchýře ze sborníku *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*: „*Při hodnocení komunistického hnutí a konkrétně dějin Komunistické strany Československa není podstatné, zda je socialismus lepší či horší než kapitalismus. Podstatné je to, že komunistická strana ve skutečnosti nevybudovala žádný socialismus, nýbrž pouze totalitní politický systém.*“¹¹⁴

¹⁰⁸ Bednařík – Jirák – Köpplová 2011, s. 370-376.

¹⁰⁹ Verner 2013, s. 135.

¹¹⁰ Bednařík – Jirák – Köpplová 2011, s. 370-371.

¹¹¹ Verner 2013, s. 134.

¹¹² Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 261-262.

¹¹³ Bednařík – Jirák – Köpplová 2011, s. 380.

¹¹⁴ Měchýř, 2000. In: Marek, 2000, s. 328.

1.2 Dobový obraz města Olomouce

Éra komunismu udávala směr a tempo vývoje celého státu. Během reorganizace v 60. letech bylo rozhodnuto o sloučení Olomouckého a Ostravského kraje. Hlavním městem nově vzniklého vyššího územního samosprávného celku, který dostal název Severomoravský kraj, se stala Ostrava. To se promítlo do statusu Olomouce. Z krajského města byla degradována na okresní město,¹¹⁵ jehož rozloha se výrazně zvětšila v polovině sedmdesátých let po integraci nedalekých obcí. S tím se přirozeně zvýšil i počet obyvatel – v roce 1961 žilo ve městě 70 071 obyvatel,¹¹⁶ na konci 80. let jich bylo už 106 662. „*Město Olomouc ve svém dlouhodobém vývoji se svým významem stalo nejen největším okresním městem v ČSSR, ale i městem jehož hospodářské, kulturní a společenské zázemí je výrazně staví nad úroveň běžného okresního města.*“¹¹⁷

Nesouhlas s degradací města z krajského na okresní v občanech přetrvával ještě v roce 1989, kdy byla Olomouc pátým největším městem v Československu. V té době kladla komunistická strana důraz především na rozvoj v oblasti průmyslu, což neopomínala zdůraznit právě na stránkách okresních stranických novin – Stráž lidu. Většina místních podniků se potýkala s potížemi způsobenými nízkou produktivitou práce a zastaralými technologiemi. Nespokojenost obyvatel se stupňovala spolu s rostoucími cenami, nedostatkem určitých druhů zboží a omezeným informačním tokem. Úlohu hlavního zdroje informací plnila média, která byla pod dohledem strany.¹¹⁸ Jejich zpravodajství tak korespondovalo s názory a výkladem událostí pohledem KSČ. Společenské organizace byly sdruženy v Národní frontě, o jejíž činnosti, kterou dozorovaly orgány komunistické strany, se obyvatelé okresu mohli taktéž dočíst ve Stráži lidu coby jediném olomouckém periodiku okresního formátu. Podobně tomu bylo i v dalších oblastech veřejného života. Vedle KSČ ve městě působily také organizace Československé strany socialistické a Československé strany lidové, avšak jejich existence byla trpěna pouze jako argument proti tvrzení, že je v zemi uplatňován mocenský monopol.¹¹⁹

Paralelně s oficiálně zaměstnanými novináři působili na Olomoucku také katoličtí disidenti, kteří v rámci samizdatové tvorby šířili *Informace o Chartě 77* (INFOCH), *Informace*

¹¹⁵ Reorganizace se promítla také do působnosti stranického tisku. Stráž lidu byla z krajského periodika degradována na okresní noviny. Blíže o vývoji novin v 60. letech v kapitole 2.2 Stráž lidu – bojovník za práva dělnického lidu.

¹¹⁶ BUREŠOVÁ, Jana. Demografický vývoj. In: *Dějiny Olomouce* 2009, s. 378.

¹¹⁷ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci. M6-122. Inv. č. 100. Zápisy ze zasedání předsednictva OV KSČ v Olomouci 1998. 42. schůze POV v Olomouci ze dne 30. 11.1989. dne 20. 2. 1969.

¹¹⁸ O vztahu OV KSČ a redakce Stráže lidu pojednávají kapitoly 2.3.1 Vydavatelé a 2.3.2 Organizační struktura.

¹¹⁹ Čermák 2019, s. 4-19.

o církvi (ICO), *Teleologické texty* (TT), různé petice a skripta. V 80. letech byla většina těchto aktivit již odhalena. Vedle katolického samizdatu se aktivně projevoval také ten občanský.¹²⁰

K veřejným projevům odporu vůči komunistické vládě příliš často nedocházelo. V záznamech StB lze dohledat občasné snahy jednotlivců vzdorovat režimu, nejednalo se však o masivní organizované akce. „[...] *Ani prvních deset měsíců roku 1989 nenasvědčovalo tomu, že by mělo dojít k podstatnějším změnám, i když se začaly objevovat stále výraznější příznaky společenské a hospodářské krize, a reakce na ně byla stále výraznější. Velký ohlas mezi olomouckou veřejností měly především lednové demonstrace v Praze, zejména však to, že se opakovaly několik dní za sebou. [...]*“¹²¹ Přesto se StB preventivně připravovala na veřejné nesouhlasné projevy s politikou režimu, předsednictvo OV KSČ proto přijalo „*návrh opatření ke zvýšení účinnosti boje proti působení antisocialistických sil v olomouckém okrese.*“¹²² Ještě v polovině listopadu 1989 hodnotil předseda OV KSČ Vladimír Janota atmosféru v okrese jako poklidnou. O pár dní později došlo k násilnému zásahu proti studentům v ulicích Prahy a tato událost se stala hybatelem změn i v olomoucké společnosti.¹²³

1.2.1 Olomoucká revoluce odstartovala v neděli

Zatímco po Praze se zprávy o událostech na Národní třídě začaly šířit téměř okamžitě, do ostatních měst pronikaly se zpožděním. Informační kanály byly různé – lidé se o demonstraci mohli dozvědět například z vyprávění přímých účastníků nebo z vysílání zahraničních rozhlasových stanic. Prorežimní média podávala pouze kusé informace, jež byly v souladu se zájmy strany.¹²⁴ Než se mezi Olomoučany rozšířily zprávy o skutečném průběhu pražské demonstrace, uběhly téměř dva dny. „*Večer jsme byli u Vaška¹²⁵ doma a poslouchali Hlas Ameriky a tam jsme se dozvěděli, co se v Praze stalo. Tak jsem se šel v sobotu podívat v Olomouci na náměstí, kde bylo spoustu policistů, ale nic se nedělo. V neděli odpoledne mě navštívili dva kamarádi studenti, kteří říkali, že se asi bude stávkovat [...], a už jsem z toho rozhlasu a od nich věděl, že se večer v divadle asi nebude hrát a bude se stávkovat. [...]* *A skutečně, herci vystoupili před oponu a oznámili, co se stalo v Praze a že se připojují ke*

¹²⁰ Čermák 2019, s. 8.

¹²¹ POSPÍCHAL, Miloslav. Záznam z kroniky města Olomouce z roku 1989. In: Čermák 2019, s. 6.

¹²² Čermák 2019, s. 4-19.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Československá televize Praha. In: *Česká televize* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/ceskoslovenska-televize/listopad-1989/ceskoslovenska-televize-praha/

¹²⁵ Václav Burian byl společně s Tomášem Tichákem redaktorem časopisů Arch A5 a Scriptum, Hanáckých novin či Listů. Věnoval se také literární kritice, psaní básní či překladům z polštiny.

stávce, “¹²⁶ zavzpomínal publicista Tomáš Tichák.¹²⁷ Nebyl zřejmě jediný, kdo z tohoto důvodu do divadla přišel, kromě běžných návštěvníků se v publiku nacházelo i mnoho studentů. O tom, že se bude v divadle diskutovat o zásahu na pražské demonstraci, je informovaly letáčky vyvěšené na kolejích.¹²⁸

Olomoučtí herci tak na pražské události zareagovali na místní úrovni jako první. Přestože se připojili ke stávce v neděli, už o den dříve přečetli na pódiu provolání studentů DAMU a divadelních umělců. V neděli začala také iniciativa studentů. Nejprve schůzí před Šmeralovými kolejemi a následně pondělním shromážděním ve sportovní hale UP.¹²⁹ Na shromáždění se také oni přihlásili ke stávce a vytvořili stávkový výbor. Ke stávkujícím hercům a studentům se postupně připojily i některé olomoucké podniky, například Dopravní stavby v Olomouci, a společně se postavili za požadavky Občanského fóra.¹³⁰

Pravidelnou součástí olomouckých listopadových dnů se staly protesty na náměstí. Za jejich organizací stálo nově ustavené fórum, které udržovalo spojení s pražským Občanským fórem. Okresní výbor KSČ na to však nijak výrazně nereagoval. Došlo k organizaci mimořádného zasedání předsednictva OV KSČ i plenárního zasedání, na kterém zazněla potřeba získat si zpět mládež a pracující obyvatelstvo, přesto se komunisté k zásadním krokům nechystali a předpokládali, že se atmosféra ve společnosti opět uklidní. Toto očekávání se však nenaplnilo, místo něj přišly na řadu změny v politice OV KSČ. Výbor čelil mnoha personálním výměnám. Své posty opustili někteří členové Městského výboru KSČ v Olomouci a na jejich místa byli zvoleni noví funkcionáři. Avšak ani oni nezpůsobili ve stranických orgánech revoluci dosavadních postojů, a tak body programu jejich zasedání současné dění nereflektovaly. Mezitím se z fóra organizujícího protesty vytvořil městský stávkový výbor a část jeho členů společně se zástupci širšího fóra založila olomoucké Občanské fórum. Nezaháleli ani studenti, kteří pořádali mítinky ve sportovní hale. V pondělí 27. listopadu proběhla v Olomouci i na dalších místech v okrese generální stávka „*a stala se manifestačním a spontánním vyjádřením touhy pracujících, studentů, inteligence i ostatních občanů okresu po zásadních změnách v životě celé společnosti.*“¹³¹ Stávka se uskutečnila „*ve všech městech a obcích, ve většině továren, podniků a institucí. Nepřetržitě provozu projevíly solidaritu manifestačně. [...] Lidé,*

¹²⁶ Tuto akci odsoudila na stránkách Stráže lidu vedoucí tajemnice OV NF Vladimíra Kalvodová, viz kapitola 2.4.3 Tematické zaměření.

¹²⁷ Interview s Ing. Tomášem Tichákem. Olomouc 19. 11. 2019. Viz příloha č. 1.

¹²⁸ Neděle 19. listopadu 1989 Den první. 1989. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/5

¹²⁹ Čermák 2019, s. 49-52.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Čermák 2019, s. 63.

jak se to stalo po 17. 11. zvykem, nosili na oděvech trikolóry v národních barvách.“¹³² Na stranu demonstrantů se přidali také někteří pedagogové a na školách byla z rozhodnutí Ministerstva školství zrušena výuka marxismu-leninismu, kterou nahradila výuka společenských věd.¹³³

Listopad a prosinec 1989 se nesly v Olomouci ve znamení dialogů mezi členy stranických orgánů KSČ a zástupci Občanského fóra. Rada Okresního národního výboru v Olomouci¹³⁴ se na své mimořádné schůzi proti stávce sice vymezila a podpořila oficiální vládu, ale zároveň se ve svém stanovisku vyjádřila ve smyslu řešení problémů formou dialogu namísto násilných konfrontací. Jednání tak probíhala v poklidu a revoluce i v olomouckém okrese dostála svého přívlastka sametová. Na prosincovém zasedání pléna bylo rozhodnuto o odstoupení členů rady a některých vedoucích funkcionářů ONV. Personální změny se nevyhnuly ani vedení města, které na dění v Olomouci dlouho nereagovalo. Až po prosincovém jednání, na kterém byly předneseny požadavky OF, se členové rady Městského národního výboru v Olomouci rozhodli rezignovat na své funkce. Rekonstrukce stranických orgánů pokračovala i v prvních měsících roku 1990.¹³⁵ Studenti mezitím pořádali setkání se členy Občanského fóra, zástupci církve, okresních podniků, městského výboru, SNB i vydavateli Stráže lidu aj. Občanům výsledky jednání komunikovali prostřednictvím mítinků na náměstí.¹³⁶ V prosinci ukončili stávku herci místního divadla, po Novém roce ke stejnému kroku přistoupili také studenti.¹³⁷ Jejich stávka skončila 3. ledna 1990 na shromáždění ve sportovní hale UP oznámením mluvčího stávkového výboru.¹³⁸ Nově vzniklou organizací se stala Československá demokratická iniciativa „*nezávislá politická strana s liberálně – demokratickým programem*“, její ustavující valné shromáždění se konalo v polovině ledna.¹³⁹

Události, které provázely konec roku v Olomouci a celém okrese, potvrdily definitivní konec starých pořádků. Hlavním tématem olomouckého jara 1990 se staly první svobodné volby, které proběhly 8. – 9. června 1990. Volilo se do České národní rady, Sněmovny národů Federálního shromáždění a Sněmovny lidu Federálního shromáždění. Podle očekávání získalo v okrese Olomouc nejvíce hlasů právě OF.¹⁴⁰

¹³² Pondělí 27. listopadu 1989 Den devátý. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/13

¹³³ Čermák 2019, s. 49-67.

¹³⁴ Okresní národní výbor měl na starosti státní správu olomouckého okresu.

¹³⁵ Čermák 2019, s. 49-67.

¹³⁶ Tamtéž..

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Středa 3. ledna 1990. Den čtyřicátý šestý (poslední). In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/52

¹³⁹ Čermák 2019, s. 49-67.

¹⁴⁰ Tamtéž.

1.3 Regionální tisk

Reorganizace, ke které v 60. letech 20. století v Československu došlo, měla vliv také na regionální tisk. Stráž lidu, která do té doby vycházela jako krajský tiskový orgán, změnila status na okresní noviny a takto stanovený dosah novinám vydržel až do 90. let.

Stráž lidu byla vydávána periodicky. Dle dnešní podoby tiskového zákona můžeme periodický tisk definovat jako „*noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce [...], přičemž veřejným šířením periodického tisku se rozumí „jeho zpřístupnění předem individuálně neurčenému okruhu osob nebo i osob takto určených, pokud překračují okruh členů rodiny vydavatele, který je fyzickou osobou, a s ním spjatého okruhu osobních přátel.“*¹⁴¹

V rámci dělení tisku z hlediska dosahu se jednotlivé přístupy různí. „*Vymezení lokálního a regionálního tisku, tedy typologie médií, není napříč různými školami a přístupy jednotná. Mezi autory [...] neexistuje ani konsenzus v otázce, zda lze účelně diferencovat lokální a regionální média. V české tradici žurnalistiky tyto dva pojmy často splývají pouze v pojem regionální tisk; někteří lokální a regionální novináři toto rozlišení považují za umělé.*“¹⁴² Klasifikace dle *Slovníku mediální komunikace* zahrnuje pět typů médií dle dosahu – nadnárodní, celostátní, nadregionální, regionální a lokální. Budeme-li z toho vycházet, můžeme Stráž lidu charakterizovat jako regionální noviny.¹⁴³ Podobnou kategorizaci najdeme také v publikaci *Úvod do studia žurnalistiky*, kde autor pracuje s pojmy masmédiá světová/nadnárodní, celoplošná/celostátní, federální, regionální a místní/lokální.¹⁴⁴

Pohled některých autorů však nabízí více specifické dělení novin na základě jejich územního působení. Například Andrej Tušer pojmy regionální a lokální tisk rozlišuje. Vychází přitom z odlišností regionu a lokality. V jeho pojetí zahrnuje region oblast, okres nebo kraj. Lokalitu vysvětluje jako obec či město. Toto geografické dělení slouží jako základ pro klasifikaci médií – regionální média mohou být okresního, krajského či oblastního charakteru, zatímco lokální jsou obecní nebo městská.¹⁴⁵

¹⁴¹ Tiskový zákon [online]. Ministerstvo kultury. [cit. 4.5.2020]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=535>. V případě Stráže lidu se o rozšiřování starala Poštovní novinová služba, více v kapitole 2.3.9 Periodicita.

¹⁴² Waschková Císařová 2013, s. 16.

¹⁴³ Reifová 2004, s. 137.

¹⁴⁴ Bartošek 2001, s. 20.

¹⁴⁵ Tušer 1999, s. 48.

Vzhledem ke skutečnosti, že v materiálech fondu olomouckého okresního výboru KSČ je Stráž lidu označována za okresní noviny, budeme pro účely této diplomové práce pracovat právě s poslední uvedenou definicí, která při dělení médií dle dosahu vymezuje samostatnou kategorii okresního tisku.

2 ANALYTICKÁ ČÁST

V analytické části práce se budeme nejprve zabývat popisem metodiky použité ke sběru dat. Následně se budeme věnovat charakteristice novin Stráž lidu prostřednictvím krátkého exkurzu do jejich historie. Další kapitoly již budou patřit zvolenému objektu zkoumání v námi sledovaném období.

2.1 Metody a techniky sběru dat

Při analýze novin Stráž lidu využijeme historicko-srovnávací metodu, která se uplatňuje v historicky orientované oblasti mediálních studií. Její součástí jsou tři nezbytné kroky. První z nich představuje vymezení objektu a časového období, ve kterém jej budeme zkoumat.¹⁴⁶ V této práci podrobíme komparaci noviny nazvané Stráž lidu, které mají bohatou minulost a jsou neodmyslitelnou součástí historie Olomouckého kraje.

Časový rámec je ohraničen roky 1988 a 1992, které jsou zvoleny s ohledem na významné dějinné události, ke kterým v daném období došlo na území Československa. Skutečnosti podrobně vylíčené v teoretickém základu práce měly zásadní vliv na změny ve společnosti, politice i mediální sféře. Na následujících stranách přejdeme z obecné roviny ke konkrétnímu případu a za použití dostupných materiálů budeme sledovat a analyzovat dopady politicko-spoločenského dění na vývoj a proměny novin. Rok 1988 je určen z důvodu, aby bylo možné zaznamenat vydávání novin a chod redakce v relativně politicky stabilním období, než byly zavedené pořádky v listopadu 1989 narušeny. To nám umožní komparovat etapu normalizace se sametovou revolucí. Další zkoumaná léta nám pomohou postihnout směr, kterým se noviny po revoluci vydaly i jak se redakci dařilo, případně nedařilo nově stanovené úkoly naplnit. Právě to je cílem komparace, jehož stanovení je obsahem druhého kroku historicko-srovnávací metody.

Při aplikaci metody zvolíme diachronní postup, kdy budeme postupovat na časové ose chronologicky. Třetím krokem, který musíme v rámci zvoleného postupu učinit, je určení kritérií, které budeme pro potřeby komparace sledovat.¹⁴⁷ Abychom mohli definovat vývoj, jakým si periodikum během pěti let prošlo, budeme zaznamenávat nejen snadno identifikovatelná fakta, kterými je měnící se periodicitu, počet stran či cena, ale především

¹⁴⁶ Sedláková 2014. s. 386-390.

¹⁴⁷ Tamtéž.

změny na pozici vydavatele novin, stanovení úkolů pro jednotlivá období a sepětí s politickou mocí.

Pracovat budeme s písemnými a ústními prameny. Do skupiny písemných zdrojů řadíme literární prameny, prameny institucionální a osobní povahy.¹⁴⁸ Literární zdroje mají v našem případě formu odborné literatury a jednotlivých vydání novin Stráže lidu. Prameny institucionální povahy tvoří dokumenty z fondu OV KSČ v Olomouci a fondu Stráže lidu uložené ve Státním okresním archivu Olomouc. Informace budeme čerpat také z písemností osobní povahy, konkrétně korespondence uložené rovněž v archivu. Velmi cenným zdrojem informací budou ústní prameny v podobě vzpomínek oslovených pamětníků, které nám pomohou historické procesy rekonstruovat především v oblastech, ke kterým jiné zdroje chybí. Při sběru dat použijeme přístup označovaný jako orální historie, který klade důraz právě na výpovědi pamětníků zkoumaného období. „*Proto je někdy označována také jako tzv. malé dějiny nebo dějiny každodennosti, neboť zdůrazňuje pohled těch, kteří události zažívali.*“¹⁴⁹ Za účelem získání informací povedeme polostrukturované rozhovory, které kombinují stanovené okruhy s otázkami vznikajícími v průběhu dotazování. Ve výjimečných případech zvolíme také strukturovaný rozhovor, který je charakterizován předem stanovenými dotazy. V obou případech mají informanti možnost volně formulovaných odpovědí.¹⁵⁰

2.2 Stráž lidu – bojovník za práva dělnického lidu

*„Noviny a časopisy jsou významnou mocí, která ovlivňuje veřejné mínění. Spojují politickou stranu se svými členy a jak ve věcech organizačních, tak zejména politických a ideových informují o nových událostech. Publikují ke zprávám aktuální komentáře a články, kterými čtenáře uvědomují a třídně vychovávají.“*¹⁵¹

Mezi noviny, jejichž hlavním cílem bylo čtenáře uvědomovat a třídně vychovávat, patřila také Stráž lidu. Nabízí se ověřit ji přívlaskem olomoucká, v takovém případě bychom však nebyli zcela přesní. Přestože redakce titulu od roku 1945 skutečně sídlila v Olomouci – konkrétně v dnešní budově Právnické fakulty Univerzity Palackého – její historie sahá až do roku 1920. První číslo novin vyšlo v pátek 15. října v Prostějově. Tomuto aktu předcházela názorový rozkol uvnitř Československé sociálně demokratické strany dělnické. Motivace levice k založení tiskového orgánu vycházela ze snahy získat vlastní mediální platformu, která by jí

¹⁴⁸ Sedláková 2014, s. 386-390.

¹⁴⁹ Sedláková 2014, s. 229-232.

¹⁵⁰ Sedláková 2014, s. 210.

¹⁵¹ Kubíček 1974, s. 7.

umožnila šířit své názory a postoje mezi dělnictvo a rychle reagovat na nepřátelské projevy pravice. Prvním vydavatelem listu se stal Josef Král, funkcionář marxistické levice na Prostějovsku. Od prosince 1920 nahradil jeho jméno v tiráži župní výkonný výbor Československé sociálně demokratické strany dělnické v Prostějově. Poté, co v květnu 1921 došlo k ustavení komunistické strany, do záhlaví novin byl přidán podtitul „*obdeník československé strany komunistické sekce III. internacionály*”. Stráž lidu byla redakcí označena za hlasatelku „*všeho, co hýbá nitrem pracujícího lidu na Prostějovsku. Vynasnaží se býti výrazem jeho nadějí, radostí i smutku. Jako na čočku dalekohledu paprsky sluneční, bude do jejich sloupců padati odlesk jeho života, aby ve zraku i vzdáleného čtenáře vzněcovala věrný obraz toho, co se děje a bude dít v naší blízkosti.*” Jako hlavní úkol si redakce stanovila usměrňování dalšího vývoje dělnického hnutí na střední a severní Moravě. Začátky však pro ni byly náročné. Nezkušenému redakčnímu týmu chybělo kvalitní technické vybavení, odběratelé i finanční zajištění, přesto u čtenářů noviny získaly na oblibě a na trhu se udržely. V srpnu 1924 se redakce přestěhovala z Prostějova do Přerova.¹⁵²

V následujících deseti letech čelily noviny mnoha nepříznivým podmínkám. Stráž lidu stála, stejně jako ostatní komunistický tisk, v centru pozornosti cenzorů. Vyvěšování jejich výtisků bylo v čítárnách některých měst zakázáno, problémy byly také s doručováním výtisků prostřednictvím pošty či dělnických kolportérů. Výjimkou nebyly ani perzekuce redaktorů či rozhodnutí o úplném zastavení vydávání. Například v březnu 1931 nesměly noviny vycházet půl roku a nedlouho po jejich obnovení bylo vydávání v reakci na otisknuté prohlášení redakce opět zastaveno. Pro noviny to znamenalo natolik výrazné ekonomické ztráty, že se po přesunu z Přerova do Brna staly pouhým hlavičkovým listem Dělnické rovnosti.¹⁵³

Poté co byla Dělnická Rovnost úředně zastavena, vycházela Stráž lidu ilegálně. Z té doby je zaznamenáno i krátké vydávání listu přímo v Olomouci. Časem byly některé tituly komunistického tisku obnoveny, Stráž lidu mezi ně však nepatřila. Její úlohu převzala Rovnost a Rudé právo. Noviny se na trhu znovu objevily až v roce 1945.¹⁵⁴ V úterý 15. května 1945 tak navázaly na předválečnou tradici a na titulní straně jejich prvního čísla stálo: „*Vítáme slavnou hrdinskou Rudou armádu v našem hanáckém kraji!*“¹⁵⁵ V té době se redakce natrvalo usídlila v Olomouci, kde zůstala až do úplného zániku novin.

¹⁵² Stuna a kol. 1960, s. 30-51.

¹⁵³ Stuna a kol. 1960, s. 93-123.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Stráž lidu, vydání ze dne 15. 5. 1945, roč. 1, č. 1. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

Po válce vycházela Stráž lidu pod vedením krajského výboru KSČ, její podtitul hlásal „*list komunistické strany československé kraje olomouckého*“.¹⁵⁶ Přestože jí výbor podporoval po všech stránkách, noviny opět bojovaly s potížemi, mezi které patřila špatná hospodářská situace (nedostatek papíru, neodpovídající formát), málo dopisovatelů, kteří s redakcí spolupracovali dobrovolně či na výzvu, a problémem byl i nízký počet členů redakce.¹⁵⁷ Poté, co na počátku 60. let 20. století došlo v Československu k reorganizaci územních celků, sloučil se Olomoucký kraj s Ostravským a hlavním centrem nově vzniklého Severomoravského kraje se stala Ostrava.¹⁵⁸ Nové státoprávní uspořádání se dotklo i Stráže lidu, která se musela vzdát role krajských novin a vycházet nadále pouze jako okresní tisk. Její vydávání proto přešlo na OV KSČ a radu ONV v Olomouci. Krajskému výboru KSČ Severomoravského kraje jakožto nadřízenému orgánu však část pravomocí zůstala. V říjnu 1968 se stal jediným vydavatelem OV KSČ.¹⁵⁹

Etapou, která určila směr vývoje novin v období normalizace, byla 60. léta. Obrodný proces se nevyhnul ani Stráži lidu, na jejíž stránky k nelibosti stranických orgánů pronikaly různé publicistické útvary reflektující a kriticky hodnotící společenské poměry i práci strany. Tyto tendence ukončila srpnová okupace v roce 1968. Z počínání redaktorů během pražského jara byly vyvozeny důsledky, a tak došlo k personálním čistkám v redakční radě i samotné redakci, šéfredaktorského křesla nevyjímaje.¹⁶⁰

Své další směřování deklaruje redakce v červenci 1969 *Prohlášením redakční rady Stráže lidu*, ve kterém stojí, že „*nová redakční rada je rozhodnuta plnit požadavek okresního výboru KSČ, aby se SL jasně orientovala marxisticko-leninským učením, aby byla vysoce angažovaným listem pro politiku KSČ a v plné míře pracovala v zájmu sjednocení strany i v zájmu realizace všech pozitivních rysů polednové politiky [...]. Čtenáře SL i ostatní veřejnost ubezpečujeme svou věrností marxismu-leninismu a proletářskému internacionalismu. [...] učiníme nezbytná opatření k tomu, aby komunistický časopis SL plnil své hlavní poslání, pomáhat KSČ zabezpečovat aktuální úkoly, organizovat a ideově zaměřovat pracující na úkoly socialistické výstavby [...]*“.¹⁶¹ Čímž se redaktori opět plně přihlásili k poslušnosti vůči režimu, což se promítlo i do námi zkoumaného období.

¹⁵⁶ Stráž lidu, vydání ze dne 15. 5. 1945, roč. 1, č. 1. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

¹⁵⁷ Stuna a kol. 1960, s. 129-135.

¹⁵⁸ BUREŠOVÁ, Jana. Demografický vývoj. In: *Dějiny Olomouce 2009*, s. 378.

¹⁵⁹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci 1945–1990, M6-122. In: Kupka 2009, s. 36.

¹⁶⁰ Kupka 2009, s. 36.

¹⁶¹ Stráž lidu, vydání ze dne 5. 7. 1969, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

2.3 Před sametovou revolucí

Zatímco v letech 1945 až 1948 vycházely v Olomouci čtyři významné deníky – Stráž lidu, Čin, Našinec a Volné slovo, na konci 80. let se mohli čtenáři začíst pouze do jediného z nich. Tím byla Stráž lidu, která na stáncích hlásala úspěchy strany, podniků i jednotlivců každé úterý, čtvrtek a sobotu.¹⁶² „Obdeník Stráž lidu byl jediný v okrese a tudíž nutně ‚nejlepší‘. Zájem čtenářů o něj byl takový, že často ani nebyl na stáncích k dostání. Náklad se ovšem už nedal zvyšovat, protože byl nedostatek papíru.¹⁶³ Samozřejmě, že byl ideologicky zatížen, ale většina čtenářů si v něm našla své. V nejhrošším případě alespoň inzerci, kulturní programy, svatby, pohřby... Velkou oblibu mělo regionální sportovní zpravodajství, které kromě nejoblíbenějšího fotbalu a hokeje referovalo o velmi širokém spektru sportů (včetně například boxu, zápasu, kuželek, plavání či vodního póla),“ charakterizoval noviny Jindřich Hovadík, který v obdeníku působil do roku 1981, než se stal redaktorem oblastní redakce ČTK. „Byla to tzv. ‚olomoucká drbna‘, lidé ji měly raději než noviny, které vydávaly SSM nebo ROH¹⁶⁴. Jen těžko jsme mohli tehdy svobodnějším myšlením konkurovat takovému Svobodnému slovu nebo Lidové demokracii. Lidé nás spíše brali jako plátek, který informuje o novinkách na Olomoucku, ale to nám vyhovovalo,“ přiblížil bývalý redaktor Dalibor Marcoulis, který do Stráže lidu nastoupil v roce 1987.¹⁶⁵

2.3.1 Vydavatelé

Po celá 80. léta se na vydávání novin podílely olomoucký okresní výbor KSČ a okresní národní výbor. Téměř do poloviny roku 1985 proto v podtitulu stálo *obdeník OV KSČ a ONV v Olomouci*. V červnu téhož roku došlo k nepatrné změně na *Stráž lidu - obdeník OV KSČ a rady ONV v Olomouci*. V tomto znění zůstal název zachován až do sametové revoluce. Již z toho je patrné, že hlavní slovo při rozhodování o ideovém a obsahovém plánu novin, kádrovém složení redakce i dalších organizačních záležitostech náleželo právě okresnímu výboru KSČ. Výbor ve svých stanoviskách vycházel ze závěrů sjezdu KSČ, jež byly dále rozpracovány v usnesení ústředního a následně také krajského výboru KSČ. Důležitou roli hrály také závěry vyšších stranických a státních orgánů a jednání sjezdu Českého svazu novinářů

¹⁶² TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z: <https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

¹⁶³ V roce 1980 činil náklad na jedno vydání 17 386 kusů, na konci 80. let již 23 000 kusů, pak již nebylo možné náklad zvyšovat. Blíže k výši nákladu a spotřebě papíru v kapitole 2.3.6 Finanční plánování.

¹⁶⁴ Socialistický svaz mládeže a Revoluční odborové hnutí.

¹⁶⁵ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

a Československého svazu novinářů.¹⁶⁶ „ONV byl zaměstnavatelem, OV KSCĚ bděl nad novinami ideologicky. Vzpomínám si na období, kdy měli jednotliví redaktori chodit za resortními tajemníky OV KSCĚ nechat si odsouhlasovat plány. Podle mých vzpomínek to ale byla více méně formalita - z obou stran,“ uvedl Jindřich Hovadík a dodal „Intervence mohly být jak ze strany ONV, [...] tak i OV KSCĚ. Zde bych podotkl, že jsem v tu dobu nebyl členem strany, takže nevím, co se projednávalo na schůzích základní stranické organizace ani ve stranické skupině. Určitě ale existovalo něco jako plány osobního rozvoje, proto jsem například já dostal za úkol vystudovat tříletou Večerní univerzitu marxismu-leninismu, zkráceně VUML. Snad každý redaktor tušil, co se od něj očekává a vypěstoval si určitou míru autocenzury. Ty takzvané tlaky vedly od vedoucího tajemníka OV KSCĚ (RSDr. Miroslav Komolý) a ideologického tajemníka, jímž byl Oldřich Pernička. Nerad to říkám, ale ten byl spíše obávaný... Na ideologickém oddělení tehdy působil i pozdější šéfredaktor Stráže lidu Jiří Zatloukal a později předseda MěstNV Uničov, ještě v roce 2010 i člen tamního městského zastupitelstva, Milan Dubový. [...] Nicméně strana si hlídala zejména to, aby se v tisku neobjevovali zejména vyloučení a vyškrtnutí členové KSCĚ a odpůrci režimu. A to nejen oslavně, ale i ani neutrálně [...].“¹⁶⁷

K možným intervencím z pozice vydavatelů se vyjádřil i Dalibor Marcoulis: „[...] tyto věci hlídalo s komunisty vedení, jen jsem jen zažil mnohokrát narážky kvůli tomu, že jsem bezpartijní, a bylo mi navrhováno vrátit se do školství nebo jít pracovat do podnikových novin. A to přesto že zaměstnavatelem nebylo OV KSCĚ, ale ONV, což se tehdy rozhodně nedalo ztotožnit. Komunisté měli hlavní ideologické cenzory ve vedení, které četlo všechny naše příspěvky, než šly ven.“¹⁶⁸

2.3.2 Organizační struktura

Dostupné archivní materiály z 80. let o organizační struktuře redakce příliš nevypovídají. K jejímu nastínění proto využijeme záznamy ze schůze předsednictva OV KSCĚ v Olomouci z prosince 1968. Nakolik se struktura s postupem času změnila, nám pomohou objasnit výpovědi bývalých redaktorů a jiné dostupné dokumenty z fondu OV KSCĚ v Olomouci.

¹⁶⁶ SOkA Olomouc, fond OV KSCĚ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

¹⁶⁷ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁶⁸ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

2.3.3 Redakční rada

Řídícím orgánem redakce Stráže lidu byla redakční rada, která se scházela jedenkrát do měsíce (případně v kratším intervalu vyžadovala-li to situace), aby projednala personální a mzdové otázky, redakční plány a další vnitřní záležitosti. Jmenování i odvolávání členů rady měl v kompetenci šéfredaktor, svá rozhodnutí konzultoval s předsednictvem OV KSČ. Schůzi redakční rady se obvykle účastnil také předseda stranické organizace v redakci.¹⁶⁹

V 80. letech již redakční rada, která by řídila Stráž lidu, zřejmě neexistovala. Na tom se shodli jak Dalibor Marcoulis (viz níže), tak Jindřich Hovadík: „*Redakční rady určitě existovaly v podnikových novinách. Pokud se týká Stráže lidu, nic takového si nevybavuji.*“¹⁷⁰

2.3.3.1 Šéfredaktor

Ve vedení Stráže lidu stál šéfredaktor. Ten byl čas od času přizván na jednání předsednictva okresního výboru KSČ, v 80. letech se zařadil mezi jeho stálé členy. Na plénu ho mohl zastoupit také redaktor vybraný dle resortu, o kterém se pléna zrovna diskutovalo. Požadavky a představy okresního výboru následně přenášel na úroveň redakce. Obecné požadavky se tedy formulovaly na schůzích předsednictva OV KSČ, konkrétní podobu úkolů poté diskutoval se zaměstnanci novin v rámci redakčních porad zástupce šéfredaktora.¹⁷¹ „*Šéfredaktor reprezentoval redakci spíš navenek, objevoval se mezi řadovými redaktory třeba v době zástupcovy dovolené – případně nějaké významnější události. Dělal to tak za mých časů šéfredaktor Josef Urbanec, obdobně pak (asi) i Jiří Zatloukal,*“ vysvětlil Jindřich Hovadík.¹⁷²

Vedle stanoviska POV vycházel šéfredaktor také z postojů redakční rady, přičemž veškeré své návrhy předkládal ke schválení tajemníkům okresního výboru KSČ. K jeho povinnostem patřilo také průběžné informování předsednictva OV KSČ o fungování redakce. Články redaktorů četl jen v případě, že je ke zveřejnění doporučil sekretář. Redakci řídil prostřednictvím redakční rady, sekretariátu a vedoucích oddělení. Do jeho kompetence patřilo také rozhodování o investicích redakce (například při koupi technického vybavení), kromě hospodářských výdajů měl hlavní slovo také při stanovení mezd redaktorů.¹⁷³

¹⁶⁹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Olomouci ze dne 4. 12. 1968. In: Kupka 2009, s. 41.

¹⁷⁰ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁷¹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

¹⁷² Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁷³ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Olomouci ze dne 4. 12. 1968. In: Kupka 2009, s. 41-42.

2.3.3.2 Zástupce šéfredaktora

Šéfredaktor měl k ruce svého zástupce. Jeho pracovní náplní bylo řízení redakce v případě nepřítomnosti vedoucího redaktora, účast na poradách jednotlivých oddělení, kontrola honoráře dopisovatelů či sestavování tarifů. Zástupce byl odpovědný Úřadu pro tisk a informace.¹⁷⁴

Takto nastavený systém fungoval v redakci i v první polovině 80. let, jak potvrdila bývalá redaktorka Stráže lidu Olga Vondráková (za svobodna Hrdličková), která v novinách pracovala do roku 1983: „*Měli jsme pravidelné porady, kde se zhodnotilo právě vyšlé číslo a domluvilo se, co bude v následujícím.*“¹⁷⁵ Zadané úkoly měli redaktoři rozpracovat a konkretizovat v rámci svých pololetních, měsíčních a týdenních plánů. „*Každý redaktor předkládal týdenní plán. Na poradě jej potvrdil či aktualizoval. Za mého působení vedl běžné porady zástupce šéfredaktora Ladislav Švarc,*“ vzpomněl Jindřich Hovadík.¹⁷⁶

Pravidelné porady se zástupcem šéfredaktora absolvovali také redaktoři v námi sledovaném období. Jaký měly průběh, prozradil Dalibor Marcoulis: „*Porady probíhaly třikrát týdně se zástupcem šéfredaktora. [...] Redakční knihy nebyly a porady se zvrtovaly na téma, jak málo píšeme. [...] Šéfredaktora jsem příliš často nepotkával. Ale na rozdíl od svého zástupce nebyl alespoň omezeným stalinistou. Všechny naše články procházely cenzurou přes zástupce šéfredaktora. Pokud se tam objevily kritické postřehy, vracel to k přepracování nebo to končilo v jeho šuplíku.*“¹⁷⁷

2.3.3.3 Sekretář

V redakci byl zaměstnán také sekretář, který dohlížel na řidiče, sekretářku, fotoreportéra a další pozice. Součástí jeho práce bylo pročitání článků, navrhování správného rozmístění materiálů pro sazbu, vyřizování pošty, stížností, komunikace s tiskařskými závody a vedení záznamů o rukopisech. V jeho kompetenci bylo také rozhodování o tom, které materiály budou předány šéfredaktorovi nebo jeho zástupci, a které nikoliv.¹⁷⁸ „*Na podzim 1987, kdy jsem do redakce nastupoval, už žádná redakční rada či post sekretáře neexistovaly. Myslím, že to zrušila*

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Olgou Vondrákovou, Olomouc 14. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁷⁶ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁷⁷ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁷⁸ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Olomouci ze dne 4. 12. 1968. In: Kupka 2009, s. 42.

normalizace (Urbanec, Švarc)¹⁷⁹ a nikdo to pak neobnovil,“ poznamenal pan Marcoulis.¹⁸⁰ V podobném smyslu se vyjádřil i Jindřich Hovadík: „[...] *Je sice velmi pravděpodobné, že ekonomka Navrátilová měla v jisté podřízenosti pracovníka či pracovníci inzerce, vrátného a částečně snad i sekretárky, ale rozhodně neměla širší pravomoci k provozu redakce, natožpak směrem navenek.*“¹⁸¹

2.3.3.4 Redaktor

Základní jednotkou hierarchické organizační struktury podniku byli redaktoři. Úkoly plnili dle přidělených resortů a schválených plánů. Vedle běžně zpracovávaných témat dostávali čas od času také práci navíc, například u příležitosti 1. máje nebo při tvorbě vánočního, silvestrovského nebo velikonočního čísla novin. Při práci museli respektovat tehdejší podobu novinářské etiky a tiskový zákon.¹⁸² Jak v redakci fungoval systém cenzury, objasnil Jindřich Hovadík „[...] *každý měl v sobě dost autocenzury. Zdravého rozumu, každý zhruba věděl, co si může dovolit,*“¹⁸³ Podobně to vnímala i Jelena Kriegelsteinová (za svobodna Janečková), která v redakci pracovala jako elév¹⁸⁴ v roce 1984: „[...] *tehdejší požadavky na to, co a jak psát, odpovídaly tomu, co člověk věděl, jak má mluvit ‚na veřejnosti‘, aby se nedostal do průšvihů.*“¹⁸⁵ Vedle tvorby vlastních textů měl každý stálý redaktor za úkol udržovat kontakt s dopisovateli a příslušným oddělením okresního výboru KSČ. Dle popisu pozice uvedeného v materiálech POV patřilo k povinnostem novináře také zadávání témat spolupracovníkům, kontrola věcné a jazykové správnosti svých textů i rukopisů dodávaných dopisovateli a informování šéfredaktora o záležitostech nezbytných pro správné fungování redakce.¹⁸⁶

2.3.3.5 Technické vybavení redakce

Technické vybavení, které měli redaktoři ke své práci k dispozici, odpovídalo době. „*Vlastní místnost pro každého redaktora byl jinde nevidaný luxus. Psalo se tehdy jen na mechanických psacích strojích, k dispozici byl i dálnopis, který však málokdo využíval. Řidič*

¹⁷⁹ Josef Urbanec, jehož na pozici šéfredaktora vystřídal v roce 1982 Jiří Zatloukal, a Ladislav Švarc coby zástupce šéfredaktora.

¹⁸⁰ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁸¹ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁸² SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Olomouci ze dne 4. 12. 1968. In: Kupka 2009, s. 42.

¹⁸³ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁸⁴ Začínající redaktor.

¹⁸⁵ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Mgr. Jelenou Kriegelsteinovou, Olomouc 15. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁸⁶ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Olomouci ze dne 4. 12. 1968. In: Kupka 2009, s. 42.

Emil Šimovič současně fotil, další snímky jsme domlouvali s Milanem Hořínkem. Po odchodu E. Šimoviče do penze jezdili Volhou všichni redaktori – až do jedné velké nehody. K redakci náležela i fotokomora. Mám dojem, že diktafony apod. ještě na pořadu dne nebyly,“ popsal vybavení redakce na přelomu 70. a 80. let Jindřich Hovadík. Na podobné pracovní podmínky pamatuje i Jelena Kriegelsteinová: *„Z technického vybavení jsem měla psací stroj a stolní telefon (počítače ani mobily tehdy samozřejmě nebyly). Fotoaparát jsem nepotřebovala, fotografie pořizoval redakční fotograf. Diktafony tehdy snad ještě také neexistovaly. Takže tužka a blok byly hlavní pomůcky. V redakci byl také dálnopis, redakční fotograf měl v suterénu místnost na vyvolávání fotek.“*¹⁸⁷ Obdobné technické vybavení měla redakce k dispozici také o čtyři roky později. Podle Dalibora Marcoulise používali redaktori především psací stroje a pevnou telefonní linku. Všechny odchody z redakce musely zaměstnanci hlásit na vrátnici.¹⁸⁸

2.3.4 Personální složení redakce

Personální záležitosti redakce patřily k tématům probíraným na schůzích POV. V roce 1987 zazněla z řad stálých členů předsednictva obava ohledně kádrových rezerv, které chyběly nejen Stráži lidu, ale také většině podnikových novin.¹⁸⁹ Na konci listopadu 1987 bylo v novinách zaměstnáno 21 pracovníků, z toho 14 přímo v redakci (6 členů KSČ, 4 kandidáti KSČ), polovinu redakce tvořily ženy. Věkový průměr redaktorů v té době činil 35 let. Stráž lidu se však dlouhodobě potýkala s vysokou fluktuací zaměstnanců, jak uvádí zápisy ze schůze POV z prosince 1987 i redaktori z předchozích let: *„V redakci byla dost velká fluktuace – vedle tří úřednic (ekonomka, inzertní, sekretárka), řidiče, technického redaktora, fotoreportéra, šéfredaktora a jeho zástupce zhruba sedm řadových píšících redaktorů,*“ vypočítal Jindřich Hovadík.¹⁹⁰ Důvody byly objektivního rázu (velké pracovní zatížení, přesčasy a finanční

¹⁸⁷ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Mgr. Jelenou Kriegelsteinovou, Olomouc 15. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁸⁸ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁸⁹ Dle tabulky zařazené ve spisech OV KSČ v Olomouci chyběly kádrové rezervy například Sigmě Olomouc (podnikové noviny Mírová směna), Dopravním stavbám Olomouc (podnikové noviny Náš směr), Pozemním stavbám Olomouc (podnikové noviny Olomoucký stavbař) či ZTS (podnikové noviny Ruch práce). Téma personálního obsazení bylo také předmětem diskuzí POV, například v prosinci 1987 – s. Demar: *„Uvedl, že jsme uvolňovali s. Hradila. Kým ho však nahradit. Poděkoval SL a uvedl, že se dobře spolupracuje se s. Klosovou a s. Švarcem.“*; s. Dočkal M.: *„Připojil se ke chvále SL. Poděkoval za úsek průmysl a požádal s. Zatloukala, aby věnoval zvýšenou pozornost novému redaktorovi.“*; s. Zatloukal Jiří: *„Uvedl, že jsou si vědomi v kádrové situaci. Soudruh Hradil odchází k 31. 12. 1987 a nepodaří se nám navázat na rubriky ekonomiky. Soudruh Marcoulis je původním povoláním učitel a má ještě nedostatky.“* Námí zmíněné údaje v kapitole Personální složení redakce však pochází převážně ze záznamů o hodnocení stavu novin, nikoli z diskuzí POV. SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987. Viz příloha č. 13.

¹⁹⁰ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

možnosti)¹⁹¹, tak také subjektivního (nepřipravenost, zejména profesní, k výkonu náročného povolání apod.). Pro nadcházející období bylo proto stanoveno rozšíření redakce o dalších pět pracovníků. Za účelem zvýšení jejich politického a odborného růstu byla určena potřeba dalšího vzdělávání, a to pomocí samostudia, postgraduálního studia na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy (FŽ UK) či prostřednictvím kurzů KPŠ¹⁹². O problematice profesionální úrovně novin se v záznamu uvádí: „[...] Přes tato vcelku pozitivní konstatování bude žádoucí pro další zvyšování stranickosti, ideové obsažnosti a informační hodnoty materiálů sledovat soustavný politický a odborný růst redaktorů, zvláště těch, kteří působí v redakci poměrně krátkou dobu [...]“.¹⁹³ Půjde zejména o odstranění „šedivosti“ a „univerzálnosti“ zpravodajství.¹⁹⁴

Následující rok působilo v redakci pouze 13 redaktorů (6 členů KSČ, 1 kandidát KSČ), přesto dubnová zpráva POV definuje Stráž lidu jako kádrově zaplněnou, zajištěny nebyly pouze kádrové rezervy.¹⁹⁵ Na konci roku 1988 zpráva zaznamenává dvě posily, celkem tak bylo v novinách zaměstnáno 22 pracovníků, z toho 15 redaktorů, 8 s vysokoškolským titulem.¹⁹⁶ Podle Dalibora Marcoulise bylo však v redakci na konci 80. let redaktorů méně než polovina oproti počtu, který zpráva uvádí. „Redaktorů bylo zhruba šest plus vedení, fotograf a inzerce. Byl to obdeník, nemyslím si, že by ten počet neodpovídal potřebě.“¹⁹⁷

Pozici šéfredaktora v té době zastával Jiří Zatloukal, který funkci převzal na začátku roku 1982 po Josefovi Urbancovi, který dosáhl důchodového věku. Urbanec tehdy v redakci zůstal jako redaktor. Jako zástupce šéfredaktora byl již za Urbance a následně také za Zatloukala zaměstnán Ladislav Švarc. „Novinařině moc nerozuměl, byl to bývalý voják z povolání, říkali jsme mu „zelený mozek“.“¹⁹⁸ Avšak nejen zaměstnanci na vedoucích pozicích, kteří pracovali ve Stráži lidu už v první polovině 80. let, zůstali v redakci do konce desetiletí. Z redaktorů v novinách dlouhodobě působili například kulturní redaktorka Eva Brachtlová, sportovní redaktor Vladimír Vymlátíl nebo fotograf Milan Hořínek. Součástí kolektivu byla také Marie Hovadíková, které do roku 1989 pracovala na pozici sekretářky a pomocné

¹⁹¹ Bližší informace záznam neuvádí, finančními možnostmi bylo zřejmě myšleno platové ohodnocení.

¹⁹² Krajská politická škola.

¹⁹³ V té době pracovalo v redakci pouze šest redaktorů ze čtrnácti déle než pět let.

¹⁹⁴ SOKA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

¹⁹⁵ SOKA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 7. 4. 1988.

¹⁹⁶ SOKA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 17. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 17. 8. 1988.

¹⁹⁷ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

¹⁹⁸ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Olgou Vondrákovou, Olomouc 14. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

redaktorky. Jako redaktorka se naplno realizovala až v polistopadové Stráži lidu. Dalšími pracovníky byli před revolucí Josef Čada, Helena Vaculová, Libuše Skálová, Jan Takáč, Josef Janků, Jitka Klosová a Ladislav Pecha. „*Ladislav Pecha byl osobním řidičem šéfredaktora a občasným fotografem. Ústředním fotografem zůstával Milan Hořínek, občasným již tehdy důchodce Emil Šimovič, který dělal předtím to, co Pecha. Šimovič vozil Urbance, Pecha Zatloukala.*“¹⁹⁹

Od roku 1987 tým redaktorů doplnil Dalibor Marcoulis: „*V době, kdy jsem v Přerově učil na ZŠ, jsem již spolupracoval jako dopisovatel se sportovní redakcí Stráže lidu, kde jsem měl svého známého – olomouckého fotografa Milana Hořínka. Psal jsem sportovní referáty o zápasech prvoligových házenkářek Zory Olomouc. Jelikož nebyla šance získat doma v Olomouci učitelské povolání a jelikož jsem nebyl členem KSČ, s povděkem jsem přijal nabídku Stráže lidu, která byla jedinými novinami, kde redaktori nemuseli být členy KSČ (zaměstnavatel ONV Olomouc). Vedení vůbec nezáleželo na tom, k čemu mám, či nemám dispozice. Chtěl jsem do sportovní rubriky. Ale tu měl na starosti osvědčený člen KSČ Vladimír Vymlátíl. A tak mi předhodili rubriku, které jsem nerozuměl, ale která se uvolnila. Jiný preferovaný člen KSČ Miloslav Hradil totiž odcházel do Rudého práva...²⁰⁰ Bylo to pro mě utrpení. Ekonomice a průmyslu jsem já češtinář a dějepisář vůbec nerozuměl a neměl k ní vztah.*“²⁰¹ Jako nestraník byl dle svých slov navíc hůře finančně hodnocen než redaktori se členstvím v KSČ, nedostával prémie ani osobní příplatek.²⁰²

Jak je zmíněno v předchozím odstavci – při rozhodování o přijetí uchazečů na místo redaktora ve Stráži lidu nerozhodovala stranická příslušnost. Ani jeden z námi oslovených bývalých redaktorů nebyl členem KSČ. Někteří z nich neměli v době přijetí ještě ani zkušenosti z obdobné pozice. U budoucích redaktorů se tedy zaměstnavatel zřejmě spoléhal pouze na jejich schopnosti. Podobně to vidí i paní Vondráková, které k tomu dodala: „*[...] Samozřejmě v té době určitou roli hrála bezúhonnost naší rodiny, oba rodiče, stejně jako já, vždy byli bezpartijní.*“²⁰³

¹⁹⁹ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁰⁰ Miloslav Hradil setrval na pozici redaktora Rudého práva (po sametové revoluci přejmenovaného na Právo) až do současnosti.

²⁰¹ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Olgou Vondrákovou, Olomouc 14. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

Během 80. let se u psacích strojů vystřídal také jména jako Jindřich Hovadík, Olga Vondráková, Eva Poláčková, Marcela Žůrková, Alena Rusmannová, Miloslav Hradil, Karel Směták nebo Eduard Polach. Dále nejružnější stážisté, většinou redaktori z podnikových novin, mezi nimi například Josef Vyhnálek z Uničovských strojírén. Jak stáže v praxi fungovaly, vysvětlila Olga Vondráková: *„Do našeho obdeníku Stráž lidu posílali své příspěvky rovněž redaktori z podnikových novin v okrese. Ti také mnohdy absolvovali ve Stráži lidu několikaměsíční stáž. Nebyli to tedy stážisté v pravém slova smyslu. Spolupráce byla podle mých poznatků dobrá. Každopádně se tito lidé, stejně jako kolegové z různých redakcí působících v Olomouci, často ve Stráži lidu stavovali jen tak, na kafe a kus řeči.“*²⁰⁴ *„Ze stážistů jako takových si snad žádného z redaktorů podnikových novin ani nevybavuji – vzpomínám ale na stážistu Jiřího Rédu, který působil tehdy ve funkci zástupce ředitelky jedné olomoucké základní devítileté školy, pak tam byla za mne na stáži i jedna pracovnice Správy střední dráhy Soňa Kučerová. Vcelku dobrá byla ale spolupráce s podnikovými novinami Pozemních staveb Olomouc Olomoucký stavbař, dále Dopravních staveb, Trati družby (Povozní oddíl ČSD Přerov zahrnující i Olomouc), ZTS Olomouc a Uničovského kováka,“* shrnul k tématu spolupráce s podnikovými novinami pan Hovadík.²⁰⁵

Fakt, že se všichni zmínění a další redaktori vystřídali v redakci v průběhu několika let, jen potvrzuje informace o vyšší míře fluktuace. Příležitost naučit se novinářskému řemeslu dostávali také začínající redaktori, mezi které v roce 1984 patřila i Jelena Kriegelsteinová: *„Je to zvláštní, ale vůbec si nevybavuji, jakým způsobem jsem se o možnosti zaměstnání v SL dozvěděla ani to, jakým způsobem jsem se o práci tam ucházela a byla přijata. Pamatuji si jen, že to bylo místo pro tzv. eléva, tedy „novinářského začátečníka“. [...] Pracovní náplní bylo obcházet různé akce (většinou dle rozhodnutí z porady redakce), případně obtelefonovat různé podniky či instituce a psát články. [...] Většinou mně posílali na nějaké akce odborů, různé konference, do zemědělských podniků a podobně (zpětně vzato zřejmě tam, kam se nikomu nechtělo, nebo jsem zaskakovala na akci, která se zkušenějšímu kolegovi časově překrývala se zajímavější akcí).“*²⁰⁶

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁰⁶ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Mgr. Jelenou Kriegelsteinovou, Olomouc 15. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

2.3.5 Tematické zaměření novin

Vývoj zemí východního bloku i jejich mediálního subsystému byl v druhé polovině 80. let ovlivněn politikou sovětského vůdce Michaila Gorbačova, který v roce 1985 nastoupil do funkce generálního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) s odhodláním nastolit změny, které přispějí ke zlepšení ekonomické a společenské situace. Proto přistoupil k reformě zvané přestavba hospodářského mechanismu a politice otevřenosti informací²⁰⁷, která sdělovacím prostředkům umožnila věnovat pozornost tématům, která byla dříve tabu.²⁰⁸ Československo však reagovalo na tyto změny poměrů jen velmi pozvolna.²⁰⁹

Gorbačovovy zásady se nicméně promítaly i v ideové a obsahové orientaci stranického tisku, výjimkou nebyla ani okresní Stráž lidu. „*V zájmu podpory procesu přestavby společnosti a rozvoje socialistické demokracie*“ bylo stanoveno, že noviny musí své čtenáře pohotově a pravdivě informovat o životě v okrese, rozvíjet konstruktivní kritiku ve smyslu motivování k vyšší kvalitě a nápravě nedostatků, poskytovat prostor pro výměnu názorů a zkušeností a samozřejmě nadále aktivně agitovat ve prospěch strany a objasňovat její politiku. Tematické plány proto ukládaly novinám povinnost prosazovat principy socialistického způsobu života, posilovat vědomí odpovědnosti za rozvoj socialistické společnosti, angažovat se v právní, branné a bezpečnostní propagandě a prohlubovat proletářský internacionalismus.²¹⁰

Jak tyto pokyny probíhaly v praxi, upřesnil Dalibor Marcoulis na příkladu konstruktivní kritiky: „*Konstruktivní kritika to byla pouze fráze. Já jsem jednou napsal článek o člověku, který žil ve starém komunálním domě na Horním náměstí. Ty domy byly strašně staré a neudržované a jednou on šel na WC a propadl se shnilou podlahou o patro níž. Dostal jsem od Hoříňka avízo a hned jsem tam běžel. Napsal o tom, ale vyšlo to jen v nějaké miniatuře. Na straně druhé tomu dal šéfredaktor titulek SPADNE OLOMOUC? On se totiž krajně nesnášel s tehdejšími předsedou městského národního výboru Ing. Votočkem a udělal mu to naschvál. Nedokážete si ale představit, kolik lidí bylo vzteklych, na straně druhé každý věděl, v jakém stavu jsou komunální domy a obě náměstí vůbec. Jinak já neustále apeloval Gorbačovem a ‚glasností‘ a z toho byli ‚jakešovci‘ na mraky. Jistě jste slyšela, jak negativní postoj měli tito*

²⁰⁷ Tzv. glasnost.

²⁰⁸ Například Stalinovým zločinům proti lidskosti.

²⁰⁹ Rataj – Houda 2010, s. 380, 410.

²¹⁰ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

*komunisté vůči Gorbačovovi, jako by cítili, že bude jejich koncem. Ale jinak že by někdo ze šéfků přišel a požadoval konstruktivní kritiku, to neexistovalo.*²¹¹

Na konci 80. let se zaměstnanci Stráže lidu řídili vnitřním řádem vydaným a schváleným šéfredaktorem Jiřím Zatloukalem 1. listopadu 1987. Ten určoval přesnou hodinu uzávěrky pro každé vydání novin, podmínky odevzdávání materiálu či normu pro redaktora na jedno vydání, která byla stanovena na šest zpráv v rozsahu do deseti řádků, tři články do padesáti řádků a tři fotografie s popiskou. Texty delších rozsahů byli redaktoři povinni konzultovat s šéfredaktorem. Ve stejném režimu pracovali redaktoři už v první polovině 80. let. „*Platil systém ,dva plus dva plus šest‘, následně ,tři plus tři plus šest‘, čili dva (tři) hlavní články, dva (tři) popisky k fotkám, a šest krátkých zpráv. Nikdo mi nediktoval, co a jak mám psát.*²¹² [...] *Specifické úkoly se týkaly třeba toho, který redaktor pojedje kam na oslavy prvního máje nebo na zahájení nového roku,*²¹³ uvedla Olga Vondráková, která měla do roku 1983 na starost rubriku zemědělství a potravinářského průmyslu. „[...] *Řekl bych, že to bylo, zejména ve srovnání s tzv. krajaneky celostátních novin, ažaž. V rubrikách sport a kultura, kde bylo více dopisovatelů, problém spočíval spíše ve zpracování dodaných textů. V ostatních rubrikách si schopnější redaktoři dokázali poradit pracovitostí a zejména důvtipem – například ,šetřením‘ získaných informací do více materiálů,*“ přiblížil způsob práce redaktorů na přelomu 70. a 80. let Jindřich Hovadík.²¹⁴

Práce redaktorů vycházela z ročních ideově tematických plánů, které projednávalo a schvalovalo předsednictvo okresního výboru KSČ. Mnoho z jejich pokynů vycházelo z dokumentu nazvaného Úkoly československého tisku, který vzešel z I. sjezdu československých novinářů v roce 1948. viz kapitola Úkoly československého tisku. Krajský tisk je v něm definován jako „*organizátor tvůrčího budovatelského úsilí a tlumočnick problémů svého kraje.*“ Tištěná média okresní úrovně dokument neřeší, přesto můžeme v tematickém zaměření Stráže lidu jakožto bývalém krajském periodiku pozorovat tendence shodné s instrukcemi uvedenými v daném materiálu.²¹⁵

²¹¹ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²¹² Myšleno v rámci „nekonfliktních“ témat. Jak bývalí redaktoři nezávisle na sobě uvedli, každý si osvojil určitou autocenzuru, podle které volil témata, které bylo možné zpracovat. Více v rozhovorech s pamětníky v příloze č. 1.

²¹³ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Olgou Vondrákovou, Olomouc 14. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²¹⁴ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²¹⁵ Úkoly československého tisku. In: SOKa Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. První redakční kniha olomoucké Stráže lidu.

Jednotlivé strany novin byly rozděleny následovně: První strana obsahovala zprávy ze života v okrese, články na druhé straně informovaly o činnosti strany, národních výborů, armády, zdravotnictví aj. Prostor na třetí straně byl vyhrazen průmyslu, zemědělství a obchodu. Aktuality z kultury a školství si mohli čtenáři přečíst na straně čtyři a pátá sloužila k publikaci tiskových zpráv podniků, poznámek, fejetonů, dopisů čtenářů, soudniček apod. Šestá stran náležela společenské rubrice a oznámením, zatímco sedmá platila za inzertní. Poslední strana byla určena událostem ze světa sportu.²¹⁶

Stráž lidu sloužila také jako tribuna názorů a činnosti komunistické strany. Aby svou roli plnila dle představ vydavatelů, pravidelně se na jejích stránkách objevovaly články o průběhu a výsledcích stranického jednání. Obsahem mnoha publicistických textů bylo zdůraznění vytyčených cílů stranickopolitické práce nebo analýza kroků, jak jich dosáhnout. K tomu byla určena především rubrika „*Ze života strany*“, která však u čtenářů nepatřila k oblíbeným – viz kapitola 2.3.7 Anketa Stráže lidu. Rubriku tvořily převážně rozhovory se členy strany a informace o průběhu a výsledcích jednání stranických orgánů. V dalších textech se autoři věnovali tématice kádrové politiky, reagovali na negativní jevy a nepřátelskou propagandu, například aktivity chartistů, a referovali o tom, jak se KSČ zasazuje o úspěšný postup v procesu přestavby a demokratizace. Z toho důvodu byla zavedena rubrika „*Slovo k otázkám přestavby*“, na jejímž obsahovém plnění se podíleli nejen redaktori Stráže lidu, ale také lektoři Domu politické výchovy (DPV) OV KSČ, pracovníci Ústavu marxismu-leninismu Univerzity Palackého a političtí pracovníci aparátu strany.²¹⁷

2.3.5.1 1988

Pro rok 1988 byl tematický plán tvořen s úmyslem co možná nejvíce zapojit list do rozvoje politické práce. Čtenáři tak byli na předních stranách novin pravidelně informováni o jednáních státních orgánů a společenských organizací, vývoji družby s partnery v SSSR a ostatních socialistických zemí či o ekonomické zahraniční spolupráci olomouckých podniků. Otiskovány byly také původní reportáže ze staveb mezinárodního charakteru (SSSR), materiály k bezpečnostní problematice, hospodářské politice a zprávy o práci orgánů činných v trestním řízení. Úvodníky se vztahovaly k významným svátkům, událostem, návštěvám a výročím. Ocenit úspěšné a motivovat veřejnost i podniky k lepším výkonům měly za úkol texty

²¹⁶ Komparace vydání Stráže lidu z let 1987 – 1989 potvrzuje, že tato tematická struktura byla ustálená, přestože k drobným změnám v jednotlivých rubrikách docházelo – například mezi roky 1987 a 1988 došlo k přesunu rozhovorů ze strany 3 na 2.

²¹⁷ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

v rubrikách „*Galerie nejlepších*“, „*Tvůrčí iniciativou k vyšší efektivnosti*“, „*Za obětavou práci*“ apod.²¹⁸

K běžné praxi patřilo využívání místa na předních stranách novin k publikaci článků o významných událostech, oslavách a výročí. Na rok 1988 připadalo třicet dva takových příležitostí, z toho nejvíce v dubnu a říjnu. Novináři tak svědomitě věnovali pozornost například výročí narození Gustava Husáka, Klementa Gottwalda či Karla Marxe, výročí úmrtí V. I. Lenina, Dni učitelů, pracovníků kultury, tisku, rozhlasu a televize, Svátku práce, výročí založení KSČ nebo třeba Mezinárodnímu dni žen, mládeže, studentstva i dětí. Dalším velkým tématem bylo 40. výročí únorového převratu prezentovaného komunisty jako „vítězný únor“. Ve spolupráci s Domem politické výchovy, členy strany a Univerzitou Palackého vznikla k dané události celá řada tematických materiálů.²¹⁹

Členové POV segmentovali texty do obecných tematických oblastí takto: činnost státních orgánů a společenských organizací; problematika socialistického internacionalismu; mírová politika; popularizace nejlepších pracovníků; branná, bezpečnostní problematika, formování právního vědomí; ekonomická propaganda a agitace; rozvoj iniciativy a občanské angažovanosti pracujících.²²⁰

O úloze novin a způsobu, jak list kvalitativně pozvednout, mělo předsednictvo jasnou představu: „*Má-li být Stráž lidu účinným prostředkem ovlivňování veřejného mínění, získávání pracujících pro aktivní účast na komplexní společenské přestavbě, musí daleko šířeji, mnohostranněji informovat o podmínkách její úspěšné realizace, poukazovat na retardační tendence, kriticky odhalovat překonané postoje k řešení problémů, stereotypy v myšlení, extenzivní prvky v řízení společenských, politických a ekonomických procesů.*“²²¹ Prostředkem k dosažení takto stanovených cílů měla být snaha o maximální aktuálnost zpráv a kvalitní zpracování materiálů po obsahové, stylistické i jazykové stránce, aby byly výsledné články jazykově čisté, přehledné a sdělné. Redaktoři byli opakovaně vyzýváni také k zařazování kritických analýz nejrůznějších palčivých problémů, zveřejňování úspěšného průběhu

²¹⁸ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 7. 4. 1988.

²¹⁹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987. Viz přílohy č. 11 a 12.

²²⁰ Jejich chvále se těšila zejména práce redaktorů rubriky průmyslu a zemědělství. Konkrétně v této oblasti počítal tematický plán na druhé pololetí 1988 s publikováním analýz hospodaření (stav zásob, spotřeba materiálu, růst produktivity práce), informací o úrovni plnění stanovených hospodářských plánů a zprávami na podporu socialistického soutěžení metodou pozitivních příkladů.

²²¹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

přestavby ve všech sférách života, k větší kritice konkrétních podniků, omezování popisnosti a šetření fotografiemi.²²² S těmito nedostatky byl za redakci konfrontován šéfredaktor na červnové schůzi POV v roce 1988. „*Jestliže jsou vytyčené cíle postupně a cílevědomě naplňovány, nelze nevidět jisté rezervy v práci redakce, které se především koncentrují do těchto okruhů problémů [...]*“, stojí v záznamu schůze, na jejímž programu byl vymezen bod k hodnocení plnění úkolů uložených v ideovém plánu na I. pololetí roku 1988.²²³

Následně je prostřednictvím šéfredaktora redaktorům vyčítán nízký podíl článků zaměřených na kritiku, nedostatečná aktuálnost, kolísavá stylistická úroveň, zpravodajství přesycené procedurálními otázkami a příliš povrchní popis významu přestavby namísto hlubší analýzy. Plán práce na II. pololetí proto zahrnul také kroky směřující k eliminaci objevených nedostatků.²²⁴ Podle Dalibora Marcoulise však byla realita v redakci odlišná: „*Přesně toto jsou závěrečné citace jejich žvástů. Byli zcela vzdáleni myšlení běžných občanů. Když byl někde nějaký průšvih, zajímaly je jediné postoje komunistů daného podniku, nikoliv bezpartijních či odborů. Chovali se jako bolševická šlechta a nadlidé. A ta různá usnesení a doporučení, které vydávali, byla pouhým alibismem. Oni se lidí v podstatě báli... [...]*“.²²⁵

2.3.5.2 1989

Předsednictvo OV KSČ schválilo běžný tematický plán také na rok 1989. Na rozdíl od předchozího období nebyl dokument příliš rozsáhlý, svým obsahem se však příliš nelišil. Obsahová a ideová orientace listu měla i nadále soustavně zohledňovat probíhající proces přestavby. V rámci ekonomického zpravodajství a průmyslu bylo nařízeno vyzdvihovat aspekty přestavby, zejména pozitivní zkušenosti z jednotlivých odvětví (informace o mezinárodní spolupráci nebo úspěšném pronikání vědy a techniky do výroby apod.). Žádoucí bylo zdůraznění procesu přechodu podniků na úplné chozrasčotní hospodaření²²⁶, veřejné kontroly plnění úkolů národohospodářských plánů a konstruktivní a otevřeně kritiky nedostatků. Od Stráže lidu se opět očekávalo, že bude na svých stránkách srozumitelně tlumočit průběh procesu přestavby. Představa strany, jak toho dosáhnout, spočívala v aktivní snaze novinářů využívat veškeré možnosti sdělovacích prostředků k podpoře úspěšného rozvoje regionu. V praxi to

²²² SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²²³ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²²⁶ Chozrasčot byl zaveden podle sovětského vzoru, jednalo se o metodu plánovitěho vedení podniku/účetnictví v centrálně řízeném hospodářství.

znamenal pohotově reagovat na potřeby okresu, přispívat k mobilizaci tvůrčí síly, získávat čtenáře pro politiku strany a podporovat jejich vlastní iniciativu.²²⁷

Redakci bylo doporučeno využívat noviny jako tribunu výměny zkušeností, při psaní uplatňovat metodu pozitivního příkladu, například prostřednictvím popularizace jednotlivců, a čerpat informace z teoreticko-praktických materiálů a politických kampaní, které předcházely výročním schůzím, okresním a krajským konferencím či sjezdu strany. Také zaměření dalších rubrik zůstalo téměř totožné s předcházejícím obdobím, například v rámci „*Ze života strany*“ bylo i nadále požadováno soustavné objasňování stranickopolitických cílů a zveřejňování zpráv, jejichž obsah by deklaroval dosažené výsledky komunistické strany. Z dostupných materiálů měly být za účelem upevnění jednoty strany na ideové platformě přestavby využity „vertikální“ stranické informace (reakce na usnesení stranických orgánů) i „horizontální“ informace (vyjádření zástupců stranických orgánů k otázkám přestavby přímo v novinách).²²⁸

Oblast školství, kultury a tělovýchovy byla podřízena snaze trvalého ovlivňování postojů a názorů čtenářů. K takto vytyčenému cíli vedla cesta přes podporu výchovného poslání socialistické školy, popularizaci možností rozvoje zájmových uměleckých aktivit a vytvoření širokého prostoru pro rozmach spartakiádní aktivity, tj. masové tělovýchovy. Dostatečný prostor měl být věnován také Národní frontě, zejména zprávám o její společenské úloze a vztahu k všestrannému rozvoji společnosti, a národním výborům – postupu realizace přijatých opatření při posilování pravomoci a odpovědnosti národních výborů za rozvoj území, aplikaci novely zákona o národních výborech a samosprávném postavení národních výborů z hlediska ekonomické samostatnosti a demokratizační proces. Novinářům byla dále uložena povinnost pranýřovat veškeré negativní jevy, které se ve společnosti vyskytují. Příkladem takových jevů byly alkoholismus, vandalismus nebo maloměšičtství. „*Na stránkách novin je zapotřebí reálně hodnotit situaci nedopustit zjednodušování, paušalizaci nedostatků, ale mobilizovat k tvůrčí, angažované práci, podněcovat k vědomí osobní odpovědnosti za neplnění stanovených cílů.*“²²⁹

Jak tyto tematické plány v praxi fungovaly, popsal také Jindřich Hovadík, jehož zkušenosti s nimi se vztahují ke konci 70. let: „*Plány? Plány zahrnovaly spoustu vznešených slov o naplňování sjezdů strany a jejich jednotlivých plén v meziobdobí. Patřily k nim namátkou cílové úkoly úspory paliv a energií, úspory kovů. Kromě mnohdy až křečovitě angažovanosti – a já bych ale řekl hlavně – noviny odrážely běžný život. [...] Ta „konstruktivní kritika“*

²²⁷ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 17. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 17. 12. 1988.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž.

spočívala v tom, že se o negativních jevech – např. korupci, nedostatkovém zboží, formalismu ve společenských organizacích, zneužívání pravomoci apod. takřka nepsalo. Ale naopak se psalo o tom, jak to někde pěkně jde. A ono to někde, zejména tam, kde byli rozumní lidé, i šlo.“²³⁰

2.3.6 Finanční plánování

Ze schůzí POV, jejichž průběh dokládají strojové zápisy uložené ve Státním okresním archivu Olomouc, vyplývá, že Stráž lidu platila dle členů předsednictva za kvalitní, čtené a žádané noviny s dlouhou tradicí a zároveň za malé ekonomické centrum, které si po finanční stránce vedlo dobře. „V porovnání s ostatními okresy Severomoravského kraje zaujímá Stráž lidu počtem výtisků okresních novin na tisíc obyvatel první místo (103 výtisky; u příkladu ve srovnání s okresem Opava je to dvojnásobek).“²³¹

O tom svědčí také statistické údaje – zatímco v roce 1970 byl průměrný náklad novin 9 822 kusů s remitentou 11,73 %, o deset let později šlo již o 17 386 kusů s 3,37 % neprodaných výtisků, viz tabulka č. 1. V lednu 1987 se na základě požadavku vydavatelů zvýšil náklad až do výše 23 000 výtisků, zatímco remitenda se pohybovala v 0,048 %. Důvodem takto uspokojivých výsledků měla být nejen rostoucí čtenářská základna, ale také opatření dohodnuté mezi vydavateli a distributorem, tj. Poštovní novinovou službou (PNS), která měla za úkol soustavně sledovat, jak si vede prodej novin v jednotlivých lokalitách okresu a na základě zjištění vyhodnocovat vhodné množství titulů²³² dodávaných na konkrétní místa v prodejní síti.²³³

²³⁰ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²³¹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²³² Množství titulů bylo však omezeno nákladem novin. Náklad novin stanovila pro každý rok hospodářská smlouva uzavřená mezi dodavatelem – Moravskými tiskařskými závody (MTZ) a odběratelem – redakcí obdeníku Stráž lidu Olomouc (například 5. 10. 1987 byla uzavřena smlouva pro rok 1988). Předmětem smluv byla vždy „výroba a dodávka obdeníku Stráž lidu vydávaného podle výrobního lístku vydávaného Českým úřadem pro tisk a informace v Praze dne 22. října 1985, to je 156 krát ročně v rozsahu 8 stran a ročním čerpáním 140 370 kg papíru. Technika tisku ofsetová, počet barev 2 + 1, počet výtisků 23 000 kusů každé vydání.“ Tato data jsou ve smlouvách na rok 1987, 1988, 1989 totožná. SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. Hospodářské smlouvy o výrobě novin 1987 – 1989.

²³³ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

ROK	PRŮMĚRNÝ NÁKLAD na vydání	REMITENDA
1970	9 822 ks	11,73 %
1975	14 815 ks	5,72 %
1980	17 386 ks	3,37 %
1985	19 858 ks	0,24 %
1987 (do listopadu)	22 552 ks	0,048 %
1988 (do listopadu)	23 840 ks ²³⁴	0,044 %

Tabulka č. 1: Vývoj výše nákladu a remitendy Stráže lidu v 70. a 80. letech 20. století.²³⁵

Závazný rozpočet novin byl vždy na začátku roku projednáván a schvalován na ONV za účasti zástupců finančního odboru, odboru pro vnitřní věci a šéfredaktora Stráže lidu. Dle záznamů ze schůzí POV se finanční hospodaření novin jeví jako velmi dobré. Dostupné finanční plány ale vykazují, že výnos vzhledem k vynaloženým nákladům až tak uspokojivý nebyl. Z archivních dokumentů je patrné, že ještě na počátku 80. let hospodařily noviny s vyrovnaným rozpočtem, v roce 1985 se dokonce počítalo se ziskem 48 tisíc korun. Návrh rozpočtu na rok 1986 už však uvádí ztrátu ve výši 888 tisíc korun. Reálně se pak jednalo o schodek 306 725 korun a za prvních deset měsíců roku 1987 se ztráta vyšplhala na 155 087 korun. Z toho důvodu bylo nutné zažádat o státní dotaci na její pokrytí. Příčina výrazného finančního propadu ale neodrážela nezájem čtenářů, nýbrž přechod na nákladnější ofsetový tisk²³⁶ (od dubna 1986).²³⁷

²³⁴ Tento údaj je velmi překvapivý, protože na 52. schůzi předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987 (kam byl přizván šéfredaktor Jiří Zatloukal) se v diskusi na téma hodnocení novin objevil dotaz, zda se počítá se zvyšováním nákladu novin (z úst s. Fialy) a odpověď Zatloukala zněla, že již není možné zvýšit náklad. Také hospodářská smlouva mezi Stráží lidu a MTZ na rok 1988 i 1989 uvádí počet výtisků 23 000 kusů každé vydání, viz poznámka pod čarou č. 233.

²³⁵ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987 a SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 17. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 15. 12. 1988.

²³⁶ S takovou hospodářskou ztrátou počítal finanční návrh na rok 1986 zřejmě skutečně především přechodu na ofsetový tisk. Při komparaci návrhu rozpočtu na rok 1985 a 1986 se částky nejvíce liší v položce ostatní výkony materiální povahy (v návrhu na rok 1986 je blíže specifikována slovem tisk). Zatímco v roce 1985 činí výdaje v rámci položky 1 755 000 Kčs, v roce 1986 již 3 021 000 Kčs.

²³⁷ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

Návrh rozpočtu na rok 1988 rovněž počítal se ztrátou. Příjmy byly spočteny na částku 2 971 000 korun, jejich součástí byla nejen tržba za noviny, kdy se počítalo s nákladem 22 500 kusů při 149 číslech ročně za cenu 60 haléřů, ale také tržba za podnikovou a soukromou inzerci a úroky u Státní banky československé. Výdaje byly odhadnuty na 3 583 000 korun, ztráta tak měla přesahovat 600 000 korun. Do výdajů spadaly položky jako spotřeba materiálu a energie, výkony spojů (poplatek za telefon, dálnopis, rozhlas a televizi, poštovní úvěr aj.), honoráře, cestovné, tisk novin, obálek, rukopisů nebo různé opravy udržování auta a strojů. V roce 1989 už se měla ztráta pohybovat pouze v částce 115 000 korun, předpokládaný počet čísel byl 152.²³⁸ Statistické ukazatele výroby novin z konce roku 1988 však obsahují zcela odlišné údaje než zmíněný návrh z prosince 1987. Materiály uvádí, že příjmy redakce za leden až listopad činily 3 394 510 Kčs, výdaje 3 174 326 Kčs a tedy zisk 220 184 Kčs. Předpokládaný výsledek hospodaření za všech 12 měsíců byl odhadován na 150 000 Kčs. Na rok 1989 se počítalo se ztrátou ve výši 465 000 korun. Jako důvod této hospodářské ztráty bylo označeno zvýšení ceny papíru a přechod MTZ na technologii fotosazby.²³⁹

2.3.7 Anketa Stráže lidu

Kvalitativní posun novin byl podmíněn nejen následováním instrukcí předsednictva OV KSC, ale také pozitivním vnímáním listu samotnými čtenáři. S cílem zjistit, jak si noviny v očích veřejnosti stojí, byla v roce 1988 provedena anketa s téměř čtyřmi sty respondenty.²⁴⁰ Oslovení čtenáři odpovídali na otázky zaměřené na úroveň listu, kvalitu obsahu a šíři informovanosti. Podobný sběr dat proběhl k podnikovým novinám. Na zpracování získaných informací se podílela Katedra sociologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého. Výsledky zkoumání byly následující: Čtenáři se shodli, že úroveň novin je vysoká, lepší hodnocení udělovaly spíše ženy než muži. Nejpozitivnější stanovisko zaujímali čtenáři ve věku 36-40 let, naopak nejvíce kritický postoj měli čtenáři do 30 let. „*Při hodnocení úrovně SL za poslední dva roky se více*

²³⁸ SOKA Olomouc, fond OV KSC v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²³⁹ Více v příloze č. 7.

²⁴⁰ Ze záznamu diskuze na 59. schůzi předsednictva Okresního výboru v Olomouci, kam byl přizván šéfredaktor Jiří Zatloukal a jeho zástupce Ladislav Švarc vyplývá, že Zatloukal nepovažoval 400 respondentů za reprezentativní vzorek okresu, přesto anketa ukázala podněty, které se šéfredaktor rozhodl zohlednit v další práci. Tajemnice OV KSC Ludmila Nováková k anketě dodala, že byla prováděna mezi dělníky, kteří tvořili 60 % čtenářů Stráže lidu. SOKA Olomouc, fond OV KSC v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 7. 4. 1988.

než 1/3 čtenářů domnívá, že úroveň SL se nezlepšila, opačného názoru je statisticky zanedbatelné množství čtenářů. Téměř 2/5 čtenářů hodnotí úroveň jako nezměněnou.“²⁴¹

Sumarizace údajů vztahujících se k frekvenci četby jednotlivých rubrik Stráže lidu umožnila tvorbu diagramu,²⁴² jehož „pořadí bylo sestaveno na základě frekvence četby rubrik při použití koeficientu míry symetrie, který má hodnoty od +1, přes nulu, k -1.“²⁴³ Přičemž z ankety vyplynulo, že největší úspěch u čtenářů zaznamenaly rubriky „Kritickou kamerou“²⁴⁴, „Deník VB“ (černá kronika), dále sportovní zpravodajství, které bodovalo především u mužů, a „Z dopisů čtenářů“. Velmi dobře si vedly také „Ozvěny ze soudní síně“, sobotní soudničky a inzeráty. Překvapením bylo umístění rubriky „Z reportérova bloku“²⁴⁵, kterou čtenáři hodnotili poměrně pozitivně, avšak ne v takové míře, jak se očekávalo. Do plusových hodnot diagramu se dostaly také rubriky „O mladých, pro mladé“, „Společenská kronika“, „O kultuře, o školství“, ekonomické zpravodajství, „Galerie nejlepších“ a úterní fejetony. Ekonomické zpravodajství vnímala strana jako klíčové, nízký zájem čtenářů ji proto nepříjemně zaskočil. Téměř na nule se ocitly rozhovory na straně 3²⁴⁶ a velkým zklamáním se stala rubrika „Ze života strany“. Hůře si u čtenářů vedly už jen komentáře, statistiky a křížovky. Ze zjištěných informací byly vyvozeny důsledky v podobě dalších instrukcí pro redaktory. Týkaly se zejména zvýšených nároků na atraktivitu, pestrost a aktuálnost témat i jejich zpracování.²⁴⁷

2.3.8 Účinnost okresního a místního tisku

V dubnu 1988 proběhla v Olomouci 59. schůze předsednictva OV KSČ. Do seznamu projednávaných témat bylo zařazeno také zhodnocení účinnosti okresního a místního tisku při naplňování úkolů XVII. sjezdu KSČ v oblasti masového působení v okrese a kádrový stav redakcí. Kromě diskuze o Stráži lidu zde proběhla také analýza úrovně podnikových novin v

²⁴¹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 7. 4. 1988.

²⁴² Viz příloha č. 10.

²⁴³ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 7. 4. 1988.

²⁴⁴ Rubrika byla umístěna v pravém horním rohu na straně pět. Skládala se obvykle z fotografie a kriticky vyznívajícího popisku, který upozorňoval na nedostatky, které nikdo neřeší – například na televizor ležící na ulici, půl roku neopravené kolo kontejneru, dlouhodobě přeplněný kontejner, který nikdo nevyvezl, nebo o nákladních automobilech, které devastují okolí nemocničních objektů.

²⁴⁵ Rubrika obsahovala reportáže například z dětského domova, olomoucké zoologické zahrady, mateřských škol, ze setkání pionýrů apod.

²⁴⁶ Čtenáři si v rubrice mohli přečíst například rozhovor s ekonomickým náměstkem Uničovských strojů Ing. Karlem Hruškou o přestavbě hospodářského systému, s náčelníkem dopravního inspektorátu okresní správy SNB v Olomouci kapitánem Radoslavem Horákem o dopravně bezpečnostní situaci nebo o činnosti povodňové komise s jejím předsedou Ing. Janem Novákem.

²⁴⁷ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci ze 7. 4. 1988.

okrese. Zpráva vyzdvihuje poslání okresních a podnikových novin a označuje je za nástroj masové politické práce. K dosažení co nejvyšší účinnosti a kvality bylo redaktorům doporučeno soustředit se na přitažlivost a přirozenost obsahu, nové metody informování, které čtenáře zaujmou, správné objasňování činnosti strany a také na vyšší údernost, kritičnost a konkrétnost textů.²⁴⁸

2.3.9 Periodicita, počet stran a cena

V letech 1988 a 1989 vycházely noviny jako obdeník každé úterý, čtvrtek a sobotu. V případě, že číslo výjimečně nevyšlo v den, ve kterém bylo čtenáři očekáváno, avizovala redakce změnu na titulní straně předchozího vydání novin. Pro tyto účely využívala pravý sloupec ve spodní části strany. Oznámení čtenářům obvykle podepisoval sám šéfredaktor Jiří Zatloukal. V obou letech byl vydán totožný počet čísel (153), z toho po dvou dvojčíslech v každém roce – u příležitosti velikonočních svátků a Silvestra byly součástí novin tematické přílohy. Běžně tvořilo noviny osm stran, u dvojčísel se jejich počet obvykle zdvojnásobil. Tomu odpovídala také cena, která se vydavateli dařila udržet na šedesáti halířích za běžné číslo a jedné koruně za číslo s přílohou. Přehled počtu čísel vydaných v jednotlivých měsících uvádí tabulka č. 2.

Rok 1988/ročník 68		Rok 1989/ročník 69	
Měsíc	Počet čísel	Měsíc	Počet čísel
Leden	11	Leden	13
Únor	12	Únor	12
Březen	14	Březen	12 (dvojčíslo)
Duben	12 (dvojčíslo)	Duben	13
Květen	12	Květen	11
Červen	13	Červen	13
Červenec	13	Červenec	13
Srpen	13	Srpen	14
Září	13	Září	13
Říjen	12	Říjen	12
Listopad	13	Listopad	13
Prosinec	13 (dvojčíslo)	Prosinec	12 (dvojčíslo)
Celkový počet	153	Celkový počet	153

Tabulka č. 2: Přehled počtu čísel Stráže lidu v rámci ročníků 68 a 69.

²⁴⁸ Tamtéž.

2.3.10 Tiráž

Stejně jako titulní strana novin také tiráž umístěná v zápatí poslední strany často vypovídá o případných změnách také tiráž. Zároveň čtenářům prozrazuje základní údaje o listu. V tomto případě se jedná o název listu, vydavatele, kterým byly do sametové revoluce OV KSČ a rada ONV v Olomouci. Následuje jméno šéfredaktora Jiřího Zatloukala a zástupce Ladislava Švarce. Další informace uvádí periodicitu a adresu redakce, která dlouhodobě sídlila na třídě 17. listopadu v Olomouci. „*Redakce sídlila v přízemí tehdejší zánovní budovy OV KSČ (i když zaměstnanci jsme byli Okresního národního výboru), tedy v dnešní budově Právnické fakulty.*“²⁴⁹ zavzpomínala na své bývalé pracoviště Jelena Kriegelsteinová.

Na další pozici v tiráži jsou zveřejněny kontaktní údaje, číslo dálnopisu a název s adresou podniku, který zajišťoval tisk novin. Tím byly Moravské tiskařské závody Olomouc, konkrétně závod číslo 11. V nich probíhala také korektura novin. Ze záznamů uložených v archivu vyplývá, že právě nedostatečná korektura byla jedním z problémů, kterým musely noviny v druhé polovině 80. let čelit.²⁵⁰ A nejen v tomto období, dokumenty ze 70. let potvrzují, že se jednalo o dlouhodobou záležitost.²⁵¹ Korekturu prováděly dvě korektorky v Moravských tiskařských závodech. Podle členů POV bylo nutné zjednat okamžitou nápravu, jelikož si častých chyb začali všimnout čtenáři a hrozilo, že úroveň novin v jejich očích poklesne. Člen POV M. Dočkal to ohodnotil slovy: „*Psané slovo má v našem okrese určitou váhu a sílu. Byl jsem nucen přistoupit k tomu, projeví-li se ještě takové chyby v tisku, že bude proti řediteli MTZ vedeno stranické šetření, protože není schopen zabezpečit správný tisk.*“²⁵² Mezi přítomnými zazněla také pochybnost, zda chyby nedělají úmyslně, zřejmě jako určitý způsob revolty. Vedoucí tajemník Vladimír Janota k tématu doplnil, že do budoucna bude nutné zvýšit úroveň technického dohledu.²⁵³

Důležitým údajem v tiráži jsou také informace o distributorovi novin, kterým byla Poštovní novinová služba (PNS). PNS vznikla v roce 1953 jako jednotný systém distribuce podle sovětského vzoru. Služba měla téměř výhradní monopol na rozšiřování tisku, a proto

²⁴⁹ Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Mgr. Jelenou Kriegelsteinovou, Olomouc 15. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁵⁰ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²⁵¹ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Záznamy z redakční knihy ze 70. let.

²⁵² SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²⁵³ Tamtéž.

zajišťovala veškeré dodávání novin – nejen předplatitelům, ale také na novinové stánky a do specializovaných prodejen. Závislí tak na ní byli čtenáři i vydavatelé.²⁵⁴

Při procházení výtisků z let 1988 a 1989 dojdeme k závěru, že až do prosince 1989 zůstávají tyto technické a vydavatelské informace neměnné.

2.3.11 Spolupráce s dopisovateli

Vedle vedení vlastní rubriky bylo v případě redaktorů běžnou praxí také přestování úzkého kontaktu s dopisovateli. Tato spolupráce jim umožňovala obsáhnout rozmanitější spektrum zpráv z různých částí okresu a publikovat v listu události, kterých se nemohli z časových důvodů osobně účastnit. „*Nějací dopisovatelé z větších mimoolomouckých podniků existovali (Uničov, Litovel, Šternberk). Byli to většinou redaktori podnikových novin. Nemohu říci, že by byly naše vztahy negativní, ale ani přátelské. Spíše jsem byl rád, že něco poslali. Samozřejmě že totéž pak uveřejňovali ve svých novinách,*“ uvedl Dalibor Marcoulis.²⁵⁵ Jeho slova potvrzuje obsah fondu Stráže lidu, kde se kromě příspěvků od občanů a stálých dopisovatelů nachází také mnoho tiskových zpráv od firem a organizací působících v okrese nebo na celostátní úrovni. O existenci dopisovatelů z řad veřejnosti však pochybuje Jindřich Hovadík, který byl součástí redakčního kolektivu o sedm let dříve: „*Tehdy se mluvilo hodně o tzv. dělnických dopisovatelích. Brzy jsem poznal, že je to fikce. Když už někdo něco napsal (netýkalo s to ovšem sportu a kultury), tak to byla nejspíš nějaká stížnost. Nebo něco neumělého – vzpomínám na bombastický titulek ‚Družba Volgograd – Dlouhá Loučka‘. Přece jen se dalo něco domluvit s redaktory podnikových časopisů Dopravních staveb, Pozemních staveb, ČSD... Taký třeba s dopisovatelkou z Čedoku či Jednoty a dopisovatelem z Domácích potřeb.*“²⁵⁶

Aktuality redakci běžně adresovaly také například Dopravní podnik města Olomouce, fakultní nemocnice, Okresní správa Spojů Olomouc, místní zoo, Socialistický svaz mládeže nebo Československý červený kříž. Podniky, které tehdy nedisponovaly takovým množstvím komunikačních kanálů jako dnes, využívaly stránky Stráže lidu třeba k publikaci oznámení o úpravě pracovní doby. Pro veřejnost představovaly noviny kromě pravidelného zdroje zpráv také možného aktéra při řešení problémů či prostředníka v komunikaci s třetími subjekty, jak

²⁵⁴ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 149.

²⁵⁵ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁵⁶ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

vyplývá například z dopisu, v němž pisatel uvádí: „*Obracím se na Vás se svou stížností, protože neznám nadřízený orgán Optiky...*“.²⁵⁷

Ovšem ne veškeré navázané spolupráce měly zcela dobrovolný charakter, v některých případech se dopisovatelé museli zapojit na základě výzvy. „*My jsme v 80. letech museli psát do Stráže lidu jazykové sloupce, dostali jsme za to od nich diplom a byli jsme za to chváleni. Sloupky jsme psali na ormigové blány, protože by je jinak museli opisovat, z těch ormigových blan se to dalo rovnou tisknout. Ale ty blány byly pod přísnou kontrolou StB, evidovaly se, aby se nedělaly letáky. Když se udělal překlep, tak byl na to lak, to se přemazalo, protože blána se prosekla, muselo se psát psacím strojem bez pásky,*“ vysvětlil fungování spolupráce Stráže lidu s Univerzitou Palackého emeritní profesor dějin české literatury na Katedře bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Jiří Fiala.²⁵⁸

Prohlubování kontaktu s dopisovateli a čtenáři žádali po redaktorech také členové POV, kteří o možné interakci redakce s veřejností často diskutovali na svých schůzích.²⁵⁹ Jejich aktivizace spočívala v realizaci anket a rozhovorů, zveřejňování dopisů z redakční pošty či včasným odpovídáním na jejich připomínky. Ze stovek dopisů archivovaných v prozatím neuspořádaném fondu Stráže lidu lze soudit, že tato snaha se redakci z dlouhodobého hlediska dařila. Badatel má možnost si zde prohlédnout pohlednice, fotografie a ručně i na stroji psané vzkazy, které obsahují převážně pozitivní reakce na články, nesčetné prosby o otisknutí zaslaných příspěvků na stránkách novin či přání u příležitosti oslav Dne tisku,²⁶⁰ jejichž obsahem je vedle vzkazu mnohdy i ručně malovaný obrázek. V jednom z dopisů adresovaným redakci ke Dni tisku autor píše „*[...] I Váš obdeník OV KSC a ONV v Olomouci, Stráž lidu, se v poslední době angažuje v duchu politiky strany, dobře bojuje proti nepřátelské propagandě a stal se i organizátorem výměny zkušeností. Není to také vždy práce právě snadná. Ne vždy totiž bývá poctivá, k maximální odpovědnosti směřující redakční činnost správně pochopena v kruzích příznivců poplatných maloměšťáckých názorů. [...]*“²⁶¹ Nechybí ani stížnosti,²⁶² v poměru k objemu pozitivních reakcí však tvoří spíše zanedbatelné množství.

²⁵⁷ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Volně uložené materiály.

²⁵⁸ Interview s prof. PhDr. Jiřím Fialou, CSc. Olomouc 18. 11. 2019. Viz příloha č. 1.

²⁵⁹ SOkA Olomouc, fond OV KSC v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²⁶⁰ Viz příloha č. 2.

²⁶¹ Celý dopis je uveden v příloze č. 3.

²⁶² Viz příloha č. 4.

2.4 Po začátku sametové revoluce

V této kapitole se zaměříme na jednotlivé aspekty vývoje novin Stráž lidu po 17. listopadu 1989. Abychom téma podali v potřebných souvislostech, okrajově zmíníme také vznik a podobu Hanáckých novin, které v 90. letech převzaly úlohu hlavního okresního periodika, čímž odsoudily Stráž lidu k zániku. K ukončení jejího vydávání však nedošlo přímo při vzniku Hanáckých novin v roce 1990. Oba tituly vycházely paralelně až do poloviny roku 1992. V následujících kapitolách se proto soustředíme na fungování Stráže lidu i po vzniku tohoto nového listu.

2.4.1 Vydavatelé

Sametová revoluce odstartovala řadu změn, které se projeví nejen v obsahu či personálním složení redakce Stráže lidu, ale také na pozici vydavatele. Zatímco po téměř celá 80. léta připadala tato úloha OV KSC a radě ONV v Olomouci, v prosinci roku 1989 bylo rozhodnuto, že se OV KSC své role vydavatele vzdá. Z novin se stal obdeník rady ONV v Olomouci. V sobotu 9. prosince o tom čtenáře informoval šéfredaktor Jiří Zatloukal prostřednictvím článku, ve kterém uvedl: *„Vážení čtenáři, jistě vám neunikla změna v záhlaví našeho listu – od tohoto vydání se jediným vydavatelem stává rada Okresního národního výboru v Olomouci. Rozhodlo o tom zasedání okresního výboru KSC ve čtvrtek 7. prosince, vycházejíc ze současné reality a přihlížejíc ke skutečnosti, že finanční náklady na provoz nese pouze okresní národní výbor. Závažnost onoho rozhodnutí zvýrazňují historické souvislosti vzniku Stráže lidu – nejprve jako obdeníku Československé sociálně demokratické strany dělnické a později – od 19. května 1921 – obdeníku Československé strany komunistické, sekce III. internacionály. Tedy téměř devětašedesát let byla novinami komunistickými úzce spjatými se zápasem za zájmy pracujícího lidu, za pokrok a demokracii, výrazně se angažovala v boji proti fašismu, byla mluvčím sil, utvářejících socialistický charakter společnosti. Stráž lidu svým postavením i posláním byla vždy vedena snahou objektivně zrcadlit společenské a politické procesy regionu. Avšak její směřování nebylo vždy přímočaré, nevyhnuly se jí tendence a proudy – viděny očima dneška – jako více či méně nesprávné, dopouštěla se i kroků zpochybňujících u čtenářů její serióznost a nestrannost. Proto zejména poslední dny a týdny, nechť jsou pro nás novináře poučením. Ujišťuji vás, že věrni bohatým a revolučním tradicím naší Stráže lidu, se chceme ubírat cestami široké, mnohostranné a zejména pravdivé*

*informovanosti chceme podněcovat vše pozitivní a nové, chceme svým dílem přispět k rozkvětu naší socialistické vlasti.*²⁶³

Po roce 1990 byl osud Stráže lidu vzhledem k jejímu úzkému sejetí s komunistickou stranou nejistý. V úterý 23. ledna dostaly noviny z právních a procedurálních důvodů nový podtitul – prozatímní list rady ONV v Olomouci. Redakční sdělení v témže čísle informovalo čtenáře o skutečnosti, že Stráž lidu má nové vedení a jako orgán rady ONV v Olomouci bude vycházet pouze do konce února 1990, kdy úlohu hlavního okresního periodika převezme nový list. „*Jeho vydavatelem ve smyslu ekonomickém bude nadále ONV, který však příštím novinám zaručuje naprostou nezávislost ideovou a obsahovou.*“²⁶⁴ Ze zasedání pléna OV KSČ v Olomouci 25. ledna 1990 vzešlo rozhodnutí, že nadále budou noviny vycházet jen jako list komunistů olomouckého okresu.²⁶⁵ V této podobě vyšla Stráž lidu poprvé 3. března 1990 od té doby, jako jediný vydavatel figuroval okresní výbor KSČ Olomouc. Poslední změnou z hlediska vydavatele si noviny prošly o pár měsíců později. Na konci března 1990 ustavila KSČ v souvislosti s vývojem politické situace zemskou organizaci Komunistickou stranu Čech a Moravy.²⁶⁶ Na konci června téhož roku se tak vydavatelem Stráže lidu natrvalo stal okresní výbor KSČM.

Postupné změny na pozici vydavatele se v průběhu 90. let promítaly také do podtitulu Stráže lidu. Od 9. prosince 1989 se noviny staly *obdeníkem rady ONV v Olomouci*, od 23. ledna 1990 vycházely jako *prozatímní list rady ONV v Olomouci*. Po vzniku Hanáckých novin v březnu 1990 se na titulní straně Stráže lidu objevilo označení *list komunistů Olomoucka*, v únoru o rok později jej nahradil *list levicové orientace*. K poslední změně došlo v červenci 1991 vlivem upravené periodicity – Stráž lidu se transformovala na *měsíčník levicové orientace*, který definitivně zanikl v červnu 1992.

2.4.2 Personální složení redakce

Než po sametové revoluci došlo v redakci k výraznějším personálním změnám, uběhly více než dva měsíce. V pondělí 22. ledna 1990 dostala Stráž lidu nové vedení. Změně předcházelo zasedání rady Okresního národního výboru v Olomouci o tři dny dříve. Výsledky jednání se čtenáři dozvěděli na titulní straně novin 23. ledna 1990: „*Rada ONV uvolnila ke dni*

²⁶³ Stráž lidu, vydání ze dne 9. 12. 1989, roč. 69, č. 144. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci. Viz příloha č. 14.

²⁶⁴ Stráž lidu, vydání ze dne 23. 1. 1990, roč. 70, č. 9. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci. Viz příloha č. 15.

²⁶⁵ Čermák 2019, s. 63.

²⁶⁶ Charvát 2012. In: BUREŠ et al. 2012, s. 240.

22. ledna 1990 na vlastní žádost z funkce šéfredaktora obdeníku rady ONV Stráž lidu dosavadního šéfredaktora Jiřího Zatloukala. K témuž dni rada ONV jmenovala do funkce šéfredaktorky Stráže lidu Marcelu Žůrkovou.²⁶⁷ Tehdy již bývalá redaktorka Stráže lidu Marcela Žůrková měla dostatek zkušeností k tomu, aby mohla tuto pozici zodpovědně převzít: „Tehdejší zástupci stran se domluvili s ONV, který Stráž lidu vydával, že je potřeba ukončit její činnost pod touto hlavičkou a předat ji komunistům. Vzhledem k tomu, že jsem jako jediná měla odpovídající vzdělání a praxi, dohodli jsme se, že budu pracovat jako šéfredaktorka ve Stráži lidu do doby, než tento obdeník budou schopni komunisté převzít.“²⁶⁸ V dalším textu na téže straně objasnila redakce své další fungování – dosavadní redakční kolektiv v čele s šéfredaktorkou měl připravovat další obsah Stráže lidu a zároveň chystat nový list – Hanácké noviny. Vzhledem k tomu, že vydavatelem Hanáckých novin se opět stala rada ONV, přešlo technické i fyzické zázemí redakce Stráže lidu do užívání personálu nového obdeníku, také zde zůstala pracovat část původní redakce. Zároveň bylo naplánováno výběrové řízení, kterého se mohli zúčastnit všichni zájemci o práci novináře.²⁶⁹ „Já u toho nebyl, ale byl tu pořádán kulatý stůl [...]“²⁷⁰ a tam se dohodlo, že vzniknou nové noviny a Stráž lidu odejde²⁷¹, teda ona vycházela dál, ale to už jsme nesledovali. My jsme převzali jejich předplatitele a také si nás předplatilo mnoho dalších lidí v té revoluční atmosféře. Zabrali jsme jejich prostory, které byly v budově vedle tehdejší OV KSČ. Oni prý tehdy udělali pohovory se současnou redakcí, koho si ponechají a koho ne. Myslím, že asi se třemi výjimkami přešla celá redakce do Hanáckých novin – jednak jsme byli hodní revolucionáři a jednak nebyli žádní novináři, kteří by to uměli. S výjimkou zástupce šéfredaktora,²⁷² který byl prý přímo estébák. A šéfredaktora Jiřího Zatloukala – to by se nehodilo. On šel do novin Puls, které zde vznikly, se svojí kamarádkou Marií Hovadíkovou.²⁷³ A s výjimkou fotografa²⁷⁴, protože ten si myslel, že si pomůže, když bude vykládat drby

²⁶⁷ Stráž lidu, vydání ze dne 23. 1. 1990, roč. 71, č. 9. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁶⁸ Interview s bývalou redaktorkou, posléze také šéfredaktorkou Stráže lidu Marcelou Žůrkovou, Olomouc 2. 5. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁶⁹ Stráž lidu, vydání ze dne 23. 1. 1990, roč. 71, č. 9. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁷⁰ Kulatému stolu byla zřejmě přítomna Marcela Žůrková: „Omlouvám se, ale to si vůbec nepamatuji. Patrně jsem tam byla, ale to je tak asi všechno. Museli jsme se s původními redaktory domluvit, jak dál, také jsme někoho chtěli a někoho ne, bylo to patrně standardní personální jednání.“ Interview s bývalou redaktorkou, posléze také šéfredaktorkou Stráže lidu Marcelou Žůrkovou, Olomouc 2. 5. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁷¹ Ve smyslu, který již výše uvedla Marcela Žůrková – ukončení činnosti Stráže lidu pod hlavičkou ONV a její předání komunistům.

²⁷² Zástupcem byl v té době stále Ladislav Švarc.

²⁷³ Týdeník/pondělí obdeník Puls – noviny občanů Olomoucka začal vycházet v září 1991. Z bývalých redaktorů Stráže lidu se do jeho redakčního kolektivu zapojili nejen Jiří Zatloukal a Marie Hovadíková, ale také jejich bývalí kolegové Rostislav Czmero a Růžena Sýkorová, kteří byli v SL aktivní před rokem 1970. Časem se k nim přidali i další. In: TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci.* 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z: <https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

²⁷⁴ Tím byl Milan Hořínek.

z redakce, ale jim se to nelíbilo. Jinak vzali všechny. Oni ale trpěli paranoiou, pořád si mysleli, že je chceme vyhodit, takže došlo k několika redakčním vzpourám, to bylo i tou hektičností doby, ale opravdu jsme nikoho nevyhodili,“ shrnul okolnosti vzniku Hanáckých novin Tomáš Tichák, který patřil k jejich zakládajícím členům.²⁷⁵

Do nového kolektivu Hanáckých novin se připojil například fotoreportér Ladislav Pecha či redaktorka Eva Brachtlová. *„Pamatuji si Jitku Klosovou, Dalibora Marcoulise, Josefa Janků a Vladimíra Vymlátíla. Zbytek lidí možná přešel zpočátku, ale potom odešel, našli si jiná místa,*“ doplnila Marcela Žůrková.²⁷⁶ *„Těch pět let strávených v Hanáckých novinách bylo pět mých nejkrásnějších let života. Mgr. Václav Burian s Ing. Tomášem Tichákem se stali mými blízkými přáteli. Konečně jsem spojil své hobby – sport s funkcí vedoucího sportovní rubriky. Rozuměli jsme si lidsky i politicky,*“ zavzpomínal Dalibor Marcoulis.²⁷⁷

Redakce Hanáckých novin se rychle rozrůstala, a tak v ní postupně figurovala jména Tomáš Piňos, Zdeněk Frank, Petr Vitásek, Milan Stavinoha, Ivana Jenišťová, Marta Fišerová nebo Zita Chalupová. K tvorbě obsahu byl přizván také historik Milan Tichák: *„Přemluvili mě, abych nastoupil do Hanáckých novin, k 1. únoru 1991, tuším. A tam jsem se 20. srpna 1993 dočkal důchodu. Já jsem byl stejného přesvědčení jako ten redakční kolektiv, že se Olomoucký kraj obnoví a že to bude krajský deník. Byl jsem přesvědčený o tom, že ty noviny prostě potřebují krajský charakter. O to obnovení jsem se snažil tím, že jsem hledal důkazy, že kraj existoval a měl vazby. Tím pojítkem byl třeba folklór, a tak jsem psal o historii a o dalších věcech, které se daly o kraji napsat. To se těšilo oblibě. Vycházelo to v Hanáckých novinách jednou týdně.*“²⁷⁸

Jako externí dopisovatel Hanáckých novin působil Rostislav Czmero, který pracoval v redakci Stráže lidu před rokem 1970. *„[...] Czmero byl původním kandidátem tzv. „osmašedesátníků“ v době sametové revoluce na post šéfredaktora. Občanské fórum však na tento post doporučilo Marcelu Žůrkovou, kterou já jsem ve Stráži lidu nezažil, ale asi rok tam přede mnou působila. Byla v optimálním věku něco přes třicet, předtím vyhozenou nestraničkou, absolventkou žurnalistiky UK a byla brána OF jako opravdová odbornice,*“²⁷⁹ doplnil pan Marcoulis. Marcela Žůrková zůstala v pozici šéfredaktorky do roku 1991, kdy se

²⁷⁵ Interview s bývalým šéfredaktorem Hanáckých novin Ing. Tomášem Tichákem, Olomouc 19. 11. 2019. Viz příloha č. 1.

²⁷⁶ Interview s bývalou redaktorkou, posléze také šéfredaktorkou Stráže lidu Marcelou Žůrkovou, Olomouc 2. 5. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁷⁷ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

²⁷⁸ Interview s PhDr. Milanem Tichákem, Olomouc 22. 6. 2019. Viz příloha č. 1.

²⁷⁹ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

stala ředitelkou, na postu šéfredaktora ji nahradil Tomáš Tichák a jeho zástupkyněmi se staly Zita Chalupová a Marta Fišerová.²⁸⁰ Přestože Hanácké noviny vznikly ze zázemí Stráž lidu, jednalo se již o zcela jiný list, který se dále vyvíjel nezávisle na novinách Stráž lidu. Protože jsme si jako předmět zkoumání této práce stanovili Stráž lidu, podrobnějšímu vývoji podoby redakčního kolektivu Hanáckých novin zde prostor věnovat nebudeme.

Pozici hlavního okresního periodika, jež Stráž lidu do té doby zastávala, převzaly Hanácké noviny, stejně jako předplatitelskou síť, vybavení a prostory. Původní list přišel o svůj vliv, ne tak o svůj název Stráž lidu. Do jeho čela se 28. dubna 1990 vrátil Jiří Zatloukal, do té doby řídila noviny redakční rada. V redakci se angažovala zejména Marie Hovadíková. V červenci 1991 se vedení redakce ujala namísto Jiřího Zatloukala pracovnice stranického aparátu Jaroslava Cardová. Jiří Zatloukal s Marií Hovadíkovou se se čtenáři rozloučili článkem z 29. června 1991: „[...] Kolektivu, který bude po nás připravovat měsíčník Stráž lidu, přejeme hodně zdaru, tvůrčí nápady a čtenářský úspěch. V této podobě Stráže lidu se s vámi, vážení čtenáři, loučíme.“²⁸¹

K poslednímu roku existence novin (červenec 1991 – červen 1992) již nejsou dostupné žádné informace o personálním složení Stráže lidu. Z tiráže je patrné, že redakci řídila Jaroslava Cardová. Zda jí v přípravě komunistického listu pomáhal někdo v pozici redaktora, není jasné. Otiskovány byly především materiály strany,²⁸² úvodníky Jaroslavy Cardové, články z oblasti ekonomiky, texty od členů komunistické strany,²⁸³ přetištěné rozhovory z jiných médií²⁸⁴ apod. Oznámení čtenářům jsou podepisována redakcí. Většina textů je buď bez podpisu, či označena redakční zkratkou. Za texty delšího rozsahu stojí obvykle jména jako Jindřich Kania, Václav Čada, Alexander Černý aj. Při bližším pátrání však zjistíme, že se jedná o kandidáty Levého bloku za okres Olomouc do Sněmovny lidu Federálního shromáždění, Sněmovny národů Federálního shromáždění. Z toho lze usoudit, že obsah novin zajišťovali sami straničtí pracovníci.

²⁸⁰ Tomáš Tichák a Marcela Žůrková byli zároveň majiteli novin, spolu s nimi také Petr Dvořáček a Václav Burian, kteří působili jako redaktoři.

²⁸¹ Stráž lidu, vydání ze dne 29. 6. 1991, roč. 71, č. 26. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci. Viz příloha č. 18.

²⁸² Klíčové úkoly pro nadcházející období nebo třeba program konference.

²⁸³ Například pod textem Historický úkol – integrace Evropy ze srpna 1991 je uvedeno jméno člena KSČ Alexandra Černého.

²⁸⁴ Například rozhovor s předsedou strany Jiřím Svobodou uveřejněný v časopisu Respekt vyšel bez úprav ve vydání Stráže lidu z července 1991.

2.4.3 Tematické zaměření

Tematické zaměření listu po roce 1989 již nelze sledovat prostřednictvím ideových plánů. K rekonstrukci dalšího vývoje novin proto využijeme literaturu, redakční sdělení a vzpomínky pamětníků.

Po sametové revoluci se Stráž lidu nadále držela role stranického tisku a tribuny režimních názorů. Projevilo se to hned po vystoupení herečky Ivany Plíhalové v neděli 19. listopadu 1989 na pódiu Hudebního divadla v Hodolanech, kde v pozici mluvčí tammích herců oznámila, že se umělci připojují ke stávce. Tento počín dva dny nato odsoudila na titulní stráně novin vedoucí tajemnice OV NF Vladimíra Kalvodová.²⁸⁵ Podobně tomu bylo také v případě, kdy se olomoučtí studenti přihlásili k požadavkům Občanského fóra. Jejich prohlášení, ve kterém vysvětlili důvody přistoupení k tomuto kroku, prostřednictvím Stráže lidu odmítli „*členové OV SSM, pracovníci Ústavu marxismu-leninismu UP v Olomouci, komunisté z Okresní odborové rady v Olomouci i členové uliční organizace KSCČ č. 40 v Olomouci – Pavlovičkách*“.²⁸⁶ V úterý 28. listopadu 1989 otiskla v novinách prohlášení i sama redakce. V článku se konstatuje: „*Vycházejíce z posouzení složité vnitropolitické situaci, která se v těchto dnech opět vyhrotila, vedení obavou o osud naší vlasti, redakční kolektiv Stráže lidu, komunisti i bezpartijní, členové odborové organizace, členové Československého svazu novinářů jednoznačně podporují nové vedení Komunistické strany Československa v čele s generálním tajemníkem Karlem Urbánkem. Ubezpečujeme, že budeme za všech okolností hájit zájmy socialismu, plně chceme ve své novinářské práci přispět k uskutečňování linie komunistické strany, která si především klade za cíl učinit vše pro rozvoj společnosti, pro prohlubování demokracie, ve prospěch lidu Československa. [...] Díváme se s důvěrou do příštích dnů, věříme, že se komunistická strana postaví do čela boje za pokrokové, za to, co v těžkých zápasech utvářelo její autoritu mezi pracujícími, mezi poctivě smýšlejícími občany.*“²⁸⁷

Od konce listopadu 1989 probíhala v prostorách redakce Stráže lidu setkání členů studentského stávkového výboru s Jiřím Havlíčkem za Občanské fórum a zástupci vydavatele novin – Vladimírem Janotou za OV KSCČ a Stanislavem Dočkalem za ONV, přítomni byli také redaktori Stráže lidu. Zúčastněné strany společně jednali o možnosti uveřejňovat v novinách

²⁸⁵ Stráž lidu, vydání ze dne 21. 11. 1989, roč. 89, č. 138, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁸⁶ Čermák 2019, s. 51.

²⁸⁷ Stráž lidu, vydání ze dne 28. 11. 1989, roč. 89, č. 139, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

objektivní články o aktivitách studentů a situaci v okrese.²⁸⁸ O tom, jak taková jednání probíhala, vypovídá například kamerový záznam ze schůze 30. listopadu 1989. Na programu konkrétně tohoto jednání bylo dohodnutí podmínek, za jakých by mohla v novinách vzniknout samostatná strana, jejíž obsah zajistí zástupci studentského stávkového výboru UP a Občanského fóra, přičemž náklady budou i nadále hradit vydavatelé novin. Stráž lidu v záznamu reprezentuje tehdejší redaktor Stráže lidu Josef Janků.²⁸⁹ Mezi studenty a ONV byla dohoda o možnosti publikovat ve Stráži lidu vlastní články následně uzavřena.²⁹⁰ Došlo také na nabídku účasti v redakční radě novin zástupcům politických stran a různých společenských organizací.²⁹¹ Od ledna 1990 dostalo samostatný prostor v novinách Občanské fórum pro účely publikování vlastních aktivit. Obsah měla zajistit redakce Olomouckého zpravodaje Občanského fóra – nepravidelného bulletinu, který byl vydáván za účelem informování veřejnosti o aktivitách, programech a cílech Občanského fóra.²⁹²

Politická situace zapříčinila názorovou polarizaci ve společnosti i v redakci Stráže lidu, jak potvrdil Dalibor Marcoulis: *„Ano, k rozkolu došlo. Byli jsme asi tři, kteří se postavili na stranu studentů a OF, a to ještě v době, kdy byla činnost StB a vojenských kontrarozvědek byla v plném proudu. Nelze opomenout, že mám z tátovy rodinné větve příbuzné na kapitalistickém Kypru. Bylo mi jasné, že jsem sledován, odposloucháván a má korespondence je úředně cenzurována. Ale prostě jsem se odmítnul bát. Ti komunisté a komunistky v redakci byli v podstatě zbabělci.“*²⁹³

I následující týdny se nesly v duchu nastolování nových pořádků. K zastavení vydávání Stráže lidu nedošlo, bylo však rozhodnuto o jejich nahrazení nezávislým listem nazvaným Hanácké noviny. O tom, že by Občanské fórum takový krok uvítalo, se vědělo již v prosinci 1989, kdy ve Stráži lidu vyšel článek o neúspěšné snaze redakce dojednat rozhovor s mluvčí Koordinačního centra Občanského fóra. Zástupci Občanského fóra argumentovali vyjádřením, které obsahovalo teze o nevhodnosti poskytování rozhovoru novinám, jejichž budoucí názorová profilace je nejasná a čtenářská základna okresního tisku nemá důvěru v jejich obsah. Jako vhodné řešení této situace navrhovalo OF vyhlášení konkurzu na nového šéfredaktora

²⁸⁸ Čermák 2019, s. 53.

²⁸⁹ Soudruzi ze Stráže lidu v Olomouci. In: *Oltv.cz [online]*. Dostupné z: <https://www.oltv.cz/soudruzi-ze-straze-lidu-v-olomouci-video-415.html>

²⁹⁰ Čermák 2019, s. 53. Čtenáři byli na změnu v obsahu novin informováni v informační lince na titulní straně slovy *„Dnes v listu stránka Občanského fóra!“* – například ve vydání Stráže lidu z 11. ledna 1990.

²⁹¹ Čermák 2019, s. 61.

²⁹² Čermák 2019, s. 63.

²⁹³ Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020. Viz příloha č. 1.

a přeměnu Stráže lidu na nezávislé noviny nejen s novým vedením, ale i názvem.²⁹⁴ K této změně došlo záhy. Tvůrci Olomouckého Zpravodaje Občanského fóra (skupina žurnalistů kolem bývalé redaktorky Stráže lidu Marcely Žůrkové – Václav Burian, Petr Dvořáček, Petr Jochmann a Tomáš Tichák) se uvolili k zajištění chodu redakce a přeměně novin na nezávislý list.²⁹⁵ Do konce února 1990 se redakce pod vedením šéfredaktorky Žůrkové zabývala tvorbou obsahu Stráže lidu i přípravami na vznik nového listu. Naposledy vyšla Stráž lidu v dosavadní podobě 27. února. Kolektiv přecházející do Hanáckých novin se se čtenáři rozloučil zamyšlením nad charakterem Stráže lidu: „[...] *Jaká vlastně byla Stráž lidu v uplynulých desetiletích? Řekněme rovnou, že dobrá jen málokdy. Na druhé straně to byly snad nejlepší okresní noviny, jaké u nás vycházely. Mnozí nebudou s tímto tvrzením souhlasit, kdo si však někdy – třeba na výletě – koupil někde na nádraží ony Pochodně, Jiskry, Pravdy a záře [s různými přívlastky], ví, o čem je řeč. Dějiny Stráže lidu jsou dějinami oddanosti, která uvěřila lžím, dějinami vědomého klamání a manipulace stejně jako snah, aby skrze ideologickou clonu pronikalo ke čtenářům lidské slovo. Jedním ze světlejších období historie Stráže lidu byl závěr šedesátých let. Bohužel však normalizace začala omezovat olomoucký list ještě dříve, než získala definitivně moc i v Praze i větších centrech. [...]*“²⁹⁶

Ve čtvrtek 1. března 1990 vyšlo první číslo obdeníku Hanácké noviny. V sobotu 3. března dostali čtenáři do rukou také přílohu Hanáckých novin nazvanou Neděle s HN. Jejím obsahem byly kromě článků také fotografie nebo povídky.²⁹⁷ Nedílnou součástí vedení Hanáckých novin se stal na jaře 1990 také Tomáš Tichák, který se před revolucí angažoval zejména v neoficiálních kulturních aktivitách a samizdatové tvorbě. Před jejich vznikem spolu kolegy obsahově zajišťoval zmíněnou stránku Občanského fóra, která vycházela jako součást Stráže lidu. „*Na troskách Stráže lidu jsme pak založili Hanácké noviny, ten název jsem vymyslel. Nejprve jsem byl zástupcem šéfredaktorky, potom asi pět let šéfredaktorem. Snažili jsme se tu vybudovat svobodné, nezávislé noviny. To ale bylo obtížné, protože po té etapě tady nebyli žádní novináři, kteří by věděli, jak psát svobodně, byli zvyklí na propagandu. Z Hanáckých novin jsme časem udělali deník a rozšířili je na střední Moravu.*“²⁹⁸ Další vývoj Hanáckých novin není předmětem této práce, zájemcům o danou tematiku doporučujeme

²⁹⁴ Stráž lidu, vydání ze dne 28. 12. 1989, roč. 69, č. 151, strana 2. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁹⁵ TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z:

<https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

²⁹⁶ Stráž lidu, vydání ze dne 27. 2. 1990, roč. 70, č. 24. Titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci. Viz příloha č. 17.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Interview s Ing. Tomášem Tichákem. Olomouc 19. 11. 2019. Viz příloha č. 1.

nalistovat přílohu číslo 1, ve které Tomáš Tichák a Marcela Žůrková osud novin rozebírají podrobněji.

Stráž lidu přišla o vybavení i prostory. Přesto si svou další existenci uhájila Hanáckým novinám navzdory. Zároveň vyjednala podmínky, které redakci umožnily list nadále vydávat, byť v mnohem skromnějším rozsahu. Své další směřování deklarovala na stránkách novin v článku *K čemu se hlásíme, oč usilujeme* na začátku března 1990. „[...] *Jaká by měla být Stráž lidu, víme: objektivní, pravdivě odrážející společenské a politické dění v regionu, důsledně hájící zájmy pracujících, kritická ke všemu, co ztrpčuje život nám všem. Čím by Stráž být neměla, je nám též jasné: nemůže být pouhým věstníkem, informátorem komunistické strany.*“²⁹⁹ Redakce v textu zároveň reagovala na vyjádření publikované v předcházejícím vydání: „*S díky kvitujeme zasvěcené ‚hodnocení‘ Stráže lidu z pera našich kolegů z bývalé Stráže lidu, kteří ve čtvrtěním vydání konstatují, že tyto noviny v uplynulých desetiletích byly ‚dobré jen málokdy‘, že jejich dějiny jsou ‚dějinami vědomého klamání a manipulace‘. Přejme jim, aby se z minulých chyb Hanácké noviny poučily... I pro nás budiž určující důsledný rozchod s dezinformacemi uplynulých let, abychom v budoucnosti nemuseli pohlížet zpět do zrcadla znetvořujícího historii našich snah i našeho usilování, ale chceme se ohlédnout s pocitem naplnění demokratických a všelidských ideálů, jež nyní obrozující se komunistická strana chce upřímně naplňovat.*“³⁰⁰

Už v lednu 1991 bylo patrné, že se Stráž lidu potýká s existenčními problémy, což se projevilo na periodicitě, počtu stran i grafické podobě. Od července 1991 se noviny udržely pouze jako měsíčník vycházející každou první sobotu v měsíci. Rozdílná ale nebyla pouze periodicitou, noviny prošly transformací především po obsahové stránce: „*Je na první pohled patrné, že po přechodu od týdeníku na měsíčník nastala podstatná změna v obsahové náplni Stráže lidu. Po opuštění pravidelných rubrik, na které jsou čtenáři zvyklí, které byly pro týdeník charakteristické, zůstane a snad se ještě prohloubí politická orientace listu. Čtenáři sami nechtě posoudí, jak se nám budou dařit záměry vydávat zajímavý měsíčník. Očekáváme jejich náměty, připomínky a názory.*“³⁰¹

Následující měsíce vynakládala redakce ještě více energie na zvýšenou propagandu komunistické strany, polemizovala o přínosu nastupující demokracie a zpochybňovala záměry

²⁹⁹ A právě skutečnost, že se noviny staly „*pouhým věstníkem, informátorem komunistické strany*“ vedla k jejich zániku. V roli významného okresního periodika je vystřídaly Hanácké noviny a od září 1991 také týdeník (později obdeník) Plus.

³⁰⁰ Stráž lidu, vydání ze dne 3. 3. 1990, roč. 70, č. 25. Titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

³⁰¹ Stráž lidu, vydání ze dne 7/1991, roč. 71, č. 27, strana č. 3. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

a kroky opozice. Za událostmi, které provázely ustavení nezávislých Hanáckých novin, se v květnu 1992 vrátila Jaroslava Cardová, jež byla pověřena řízením redakce: „[...] Po listopadu 1989 se vehementně prosazující síly naší politické scény, z nichž dnes zbývají namnoze jen zbytky, domluvili na likvidaci Stráže lidu. Tito mocní odebrali tehdejšímu šéfredaktorovi povolení i registraci a ustavili si redakci “novou”. Dalším krokem bylo, že ve spolupráci s PNS odebrali Stráži lidu všechny předplatitele a od března 1990 jim bez varování začali dodávat tyto nově vzniklé “nezávislé” noviny. Komunisté spolu s dalšími levicově smýšlejícími lidmi našeho okresu neprodleně na tuto situaci reagovali, požádali na MK ČR o obnovení registrace a od března 1990 začal vycházet týdeník levicové orientace – Stráž lidu. Proto v žádném případě nelze hovořit o přerušení kontinuity vydávání, neřku-li o zániku Stráže lidu. To by nastalo pouze v případě, že by list nevycházel déle než 6 měsíců. Uplynula určitá doba, než si někteří oklamání čtenáři uvědomili, jaká hra je s nimi hrána. Mnozí to však nevědí dosud a domnívají se, [...], že Stráž lidu už nevychází.“³⁰²

Poslední číslo novin vyšlo v červnu roku 1992. Stejně jako předchozí čísla v ročníku 72 se plně věnovalo tématu blížících se voleb do Sněmovny lidu Federálního shromáždění, Sněmovny národů Federálního shromáždění a České národní rady a především politické agitaci za koalici Levý blok, kterou vytvořila Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), Demokratická levice ČSFR (DL) a další politické formace. Zatímco se Levý blok připravoval na volby, jež se konaly v červnu 1992, noviny informovaly čtenáře o jeho volebním programu, aktivitách členů koalice a vizích kandidátů z Olomoucka. Jakmile nadešel čas voleb, úkol Stráže lidu byl naplněn, což znamenalo její definitivní zánik.

2.4.4 Periodicita, počet stran a cena

Po roce 1989 se cena, rozsah i periodicita Stráže lidu změnila. Už od začátku roku 1990 si čtenáři za každé číslo novin museli připlatit, namísto 60 haléřů stály noviny korunu, dvojčísla koruny dvě. Kromě zdražení vycházely noviny během ledna a února dle předlistopadových zvyklostí třikrát týdně jako obdeník. Od března pak už pouze každou sobotu jako týdeník. Ve stejnou chvíli došlo také k výraznému omezení počtu stran z původních osmi na dvě. Změně předcházela řada jednání o zachování existence stávající Stráže lidu, již měly od 1. března 1990 nahradit nezávislé Hanácké noviny. Redakce se k tomu vyjádřila na titulní straně Stráže lidu dne 27. ledna 1990: [...] „Plenární zasedání okresního výboru KSČ ve čtvrtek 25. ledna posoudilo možnost zachování názvu, tedy existence Stráže lidu a usneslo se jednomyslně nadále

³⁰² Stráž lidu, vydání ze dne 5/1992, roč. 72, č. 5, strana č. 7. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

vydávat noviny jako list komunistů olomouckého okresu. Rozhodnutí se opírá o stanoviska a přání řady členů KSČ, třebaže je nutno vzít v úvahu názory, které nepřipouštějí i jakoukoli úvahu o dalším vydávání Stráže lidu. Nikterak se nad takovými reakcemi nepozastavujeme, chápeme do jisté míry jejich oprávněnost i reálný základ vycházející z posuzování historických souvislostí, které dosud formovaly tvářnost Stráže lidu. [...]“³⁰³ Následně bylo nutné vyřešit s Moravskými tiskařskými závody technickou a formální stránku vydávání, protože ONV Olomouc jakožto vydavatel okresního tisku ponechal kapacitní objem výroby Hanáckým novinám. „[...] S vedoucími pracovníky olomouckého závodu MTZ bylo nalezeno řešení (třebaže provizorní). Vydavateli i redakční radě je však zřejmé, že přijaté řešení může do jisté míry vyvolat zklamání, rozpaky nad periodicitou i rozsahem Stráže lidu. [...]“³⁰⁴ V dvoustránkové podobě vyšly noviny poprvé 3. března 1990. Neuplynul ani měsíc a redakce čtenáře informovala o dalším úspěchu – každý lichý týden počínaje datem 31. března se rozsah novin rozšířil na čtyři strany. „[...] Tento krok lze označit za úspěch pouze dílčí, poněvadž dosavadní tvář novin svým rozsahem zdaleka nemůže odpovídat představám našich čtenářů. Vydavatel Stráže lidu byl však ubezpečen pracovníky tiskáren, že i oni chápou stav jako přechodný, jeho důvody spočívají v technických a organizačních problémech. [...]“³⁰⁵ Od května téhož roku se počet stran ustálil na čtyřech stranách. Výjimkou bylo červencové a prosincové osmistránkové dvojčíslo a vydání ze soboty 1. září, které obsahovalo přílohu Teze programu KSČS (návrh) a Sociálně ekonomický program Komunistické strany Československa (návrh). Během roku 1990 vyšlo 68 čísel (z toho dvě dvojčísla), což je v porovnání s předchozími lety méně než polovina. Sdělení redakce bylo i nadále umístěno převážně v pravém sloupci spodní části titulní strany. Některá oznámení, například o vzniku a podobě Hanáckých novin, byla řazena hned pod informační linku listu vlevo nahoře.

Až do června 1991 se periodicitu i rozsah novin udržely ve stávajícím režimu. Cena se od ledna zdvojnásobila, jeden výtisk tak vyšel na dvě koruny, dvojčísla s přílohami již nevycházela. V sobotu 26. ledna vyšel článek s titulkem *Od příštího vydání naše noviny v pozměněné podobě. Stráž lidu za pět korun?*, pod kterým byl podepsán Jiří Zatloukal. Autor v článku uvedl: „S politováním musíme konstatovat, že dnes dostáváte Stráž lidu v této podobě naposledy. Vracíme se totiž ke klasickému knihtisku. Tato skutečnost byla vyvolána tvrdým dopadem zvýšení cen za polygrafické služby a materiál, jenž je k výrobě novin v Moravských tiskárnách nezbytný. Již vloni jsme tak zvýšení cen předpokládali (proto jsme také počínaje

³⁰³ Stráž lidu, vydání ze dne 27. 1. 1990, roč. 70, č. 11, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

³⁰⁴ Stráž lidu, vydání ze dne 22. 2. 1990, roč. 70, č. 22, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

³⁰⁵ Stráž lidu, vydání ze dne 31. 3. 1990, roč. 70, č. 29, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

1. lednem upravili cenu za jeden výtisk), ale letošní kalkulace výrobních nákladů nás doslova šokovala. Za každý kus Stráže lidu bychom v nových podmínkách museli zaplatit zhruba 4,70 Kčs (!). Je tudíž zcela zřejmé že, vydavatel není s to vzniklý rozdíl dotovat a naprosto neúnosné vůči čtenářům by bylo opět zvýšení ceny novin. [...] Jaká tedy bude Stráž lidu? Předně je třeba říci, že rozsah zůstane stejný jako dosud – čtyři strany. [...] Samotná výroba novin bude zdloouvější, proto do jisté míry utrpí aktuálnost zveřejňovaných zpráv, technické zpravodajství (hlavně reprodukce fotografií) nebude tak kvalitní, jak jsme zvyklí. [...].³⁰⁶ Noviny tak výrazně zjednodušily svou podobu, jejich cena se udržela na dvou korunách a počet stran na čtyřech.

Už na konci června 1991 byli čtenáři informováni o další zásadní změně: „[...] Aniž bychom se nostalgicky ohlíželi na těch sedm desítek roků uplynulých, tvrdá realita nesmlouvavě zasáhla do další existence našich (a upřímně doufáme i vašich) novin. Jejich vydavatel, vázán ekonomickou situací OV KSČ, veden snahou zabezpečit alespoň základní materiální podmínky existence strany, dospěl k velmi závažnému rozhodnutí: ,omezit alespoň na určitou dobu periodicitu novin periodicitu novin‘, poněvadž ,jednou z položek, která silně zatěžuje rozpočet, je i vydávání týdeníku Stráž lidu...‘ [...]“³⁰⁷ Ani přes ekonomické problémy se okresní výbor KSČM Olomouc jako vydavatel nechtěl vzdát mediálního prostoru, prostřednictvím kterého by mohl distribuovat informace mezi spoluobčany a členy strany. Od července tak Stráž lidu vycházela jako měsíčník vždy poslední sobotu v měsíci v rozsahu osmi stran za cenu dvou korun.³⁰⁸

Za rok 1991 vyšlo v celkovém součtu pouze 32 čísel Stráže lidu. Měsíčník se na trhu udržel ještě v roce 1992. Nadále byl v rozsahu osmi stran a stál dvě koruny, jeho vydávání se přesunulo na první sobotu v měsíci. Redakce o změně periodicity krátce informovala v prosincovém vydání 1991: „Vzhledem k četným připomínkám čtenářů SL k vycházení našeho měsíčníku až poslední sobotu v měsíci, chceme toto od ledna 1992 změnit, a to takto: v měsíci lednu vyjde Stráž lidu, vzhledem k technické údržbě sazárny až 11. ledna, dále vždy první sobotu v měsíci, tj. 1. února, 7. března. Pokud se týče 2. čtvrtletí, předběžně počítáme s tím, že bude SL vycházet jako čtrnáctideník. O přesných termínech vás budeme včas informovat.“³⁰⁹

³⁰⁶ Stráž lidu, vydání ze dne 26. 1. 1991, roč. 71, č. 4, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

³⁰⁷ Stráž lidu, vydání ze dne 29. 6. 1991, roč. 71, č. 26, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

³⁰⁸ Stráž lidu, vydání ze dne 7/1991, roč. 71, č. 27, strana č. 3. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

³⁰⁹ Stráž lidu, vydání ze dne 7/1991, roč. 71, č. 32, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

Na tyto plány již nedošlo. V červnu 1992 připravila redakce šesté a zároveň poslední číslo o rozsahu dvanácti stran. Přehled počtu vydání v posledních třech ročnících ukazuje tabulka č. 3.

Rok 1990/ročník 70		Rok 1991/ročník 71		Rok 1992/ročník 72	
Měsíc	Počet čísel	Měsíc	Počet čísel	Měsíc	Počet čísel
Leden	12	Leden	4	Leden	1
Únor	12	Únor	4	Únor	1
Březen	5	Březen	5	Březen	1
Duben	4	Duben	4	Duben	1
Květen	4	Květen	4	Květen	1
Červen	5	Červen	5	Červen	1
Červenec	3 (dvojčíslo)	Červenec	1	Červenec	/
Srpen	4	Srpen	1	Srpen	/
Září	5	Září	1	Září	/
Říjen	4	Říjen	1	Říjen	/
Listopad	4	Listopad	1	Listopad	/
Prosinec	4 (dvojčíslo)	Prosinec	1	Prosinec	/
Celkový počet	68	Celkový počet	32	Celkový počet	6

Tabulka č. 3: Přehled počtu čísel Stráže lidu v rámci ročníků 70, 71 a 72.

2.4.5 Tiráž

Časté změny v periodicitě i organizační struktuře se promítly také do tiráže listu. Hned v sobotu 9. prosince 1989 byl z pozice vydavatele odstraněn okresní výbor KSČ a zůstala pouze rada ONV v Olomouci. V čísle z 23. ledna 1990 si čtenáři mohli všimnout, že místo šéfredaktora nově připadlo Marcelce Žůrkové, jméno zástupce Ladislava Švarce se již v tiráži nadále neobjevuje. Od 8. února 1990 se k nové šéfredaktorce přidává zástupce Václav Burian.

Klíčová změna nastala 3. března 1990, kdy se z novin stal týdeník. List řízený redakční radou od té doby vycházel každou sobotu pod vydavatelem OV KSČ Olomouc. Vzhledem k tomu, že vybavení redakce přešlo do užívání redakčního kolektivu nově založených Hanáckých novin, došlo také ke změně kontaktních údajů i dálnopisu. Na konci dubna téhož roku se do tiráže vrátilo jméno Jiřího Zatloukala, který byl pověřen řízením redakce do konce června roku 1991, kdy jej vystřídala doktorka Jaroslava Cardová a Stráž lidu se proměnila v měsíčník vycházející poslední sobotu v měsíci. Ještě předtím se však v tiráži odrazila změna související s vývojem politické situace – poté, co KSČ ustavila zemskou organizaci Komunistická strana Čech a Moravy se vydavatelem Stráže lidu stal OV KSČM. Do konce roku už se tiráž jednotlivých čísel nelišila, jiné informace zahrnula až v lednu 1992, kdy list změnil

periodicitu na první sobotu v měsíci a redakce se přesunula z třídy 17. listopadu na ulici Holická 1. Zvláštností je, že součástí posledního čísla novin (červen 1992) tiráž již není.

Po celé sledované období se noviny tiskly v Moravských tiskařských závodech, distributorem zůstávala i po sametové revoluci Poštovní novinová služba.

Závěr

V úvodu této práce jsme si jako cíl zkoumání určili popsat fungování redakce Stráže lidu v posledních letech její existence a blíže vysvětlit okolnosti, jež vedly k ukončení vydávání těchto novin. Ve snaze přispět k lepšímu zmapování problematiky vztahu komunistické strany k tisku okresní úrovně v době normalizace, jsme se zaměřili také na mediální rutiny redakce Stráže lidu a zásahy vydavatelů do chodu či tematického zaměření novin na konci 80. let.

Časový rámec práce jsme vymezili roky 1988 a 1992, abychom mohli definovat redakční zvyklosti před sametovou revolucí a změny, které do systému toto přelomové období přineslo.

V teoretické části jsme přiblížili politicko-spoločenský kontext v rámci celého státu i olomouckého okresu, zároveň jsme specifikovali vývoj československé mediální scény.

Po nastínění historických souvislostí v teoretickém základu jsme vymezili metody použité k analýze Stráže lidu jakožto objektu zkoumání. V tomto případě se jednalo o historicko-srovnávací metodu, která nachází uplatnění v historicky orientované části mediálních studií. Při její aplikaci jsme zvolili diachronní postup. Při sběru dat jsme použili zejména analýzu dokumentů a přístup zvaný orální historie. Jako primární zdroje písemné povahy nám posloužily materiály z fondu Stráž lidu Olomouc a OV KSČ v Olomouci uložené ve Státním okresním archivu Olomouc. Pečlivému zkoumání jsme podrobili dobový tisk. V rámci pramenů ústní povahy se nenahraditelným zdrojem informací staly výpovědi oslovených pamětníků. Zejména jejich zásluhou jsme objasnili problematiku, kterou nebylo možné popsat prostřednictvím archivních dokumentů, neboť k danému tématu nebyly nedostupné.

V analytické části práce jsme věnovali prostor také krátkému historickému exkurzu, jenž zaznamenal klíčové okamžiky dějin Stráže lidu i její dlouholetou tradici. V dalších kapitolách jsme se zaměřili na charakteristiku Stráže lidu, vždy v rámci samostatných logických úseků. Pro přehlednější zachycení vývoje novin jsme si jako klíčový mezník komparace stanovili začátek sametové revoluce, tedy 17. listopad 1989. Pro názorné srovnání jsme vymezili kategorie, které bylo možné sledovat v předrevolučním období i v době od začátku revoluce do roku 1992. Těmito kategoriemi byly vydavatelé, personální složení redakce, tematické zaměření, periodicita a tiráž.

Popis fungování redakce před sametovou revolucí jsme postavili na rešerši archivních záznamů z fondu Stráže lidu a okresního výboru KSČ. Tento úkol byl značně zkomplikován rozsáhlostí fondu OV KSČ v Olomouci i fondu Stráže lidu Olomouc, jehož obsah zatím není zpracovaný ani kompletně přístupný.³¹⁰ Údaje deklarované v oficiálních materiálech okresního výboru a redakce jsme následně konfrontovali s výpověďmi pamětníků. Vzhledem ke skutečnosti, že jsou mezi oslovenými pamětníky bývalí redaktoři Stráže lidu z různých etap 80. let, získali jsme poměrně ucelený pohled na chod redakce v daném období. Na základě porovnání vzpomínek pamětníků jsme zároveň ověřili informaci vyplývající z archivních záznamů, tedy že systém redakční práce i způsob tematického plánování byl v té době poměrně ustálený.

Počínaje 17. listopadem 1989 jsme vymezili další část sledovaného období. Události v daném časovém rámci jsme vzhledem k absenci archivních zdrojů informací rekonstruovali především na základě rozhovorů, redakčních sdělení na stránkách novin a literatury. Zvolená kombinace pramenů ústní a písemné povahy nám umožnila zaznamenat sled událostí, které vedly nejprve k transformaci novin z nejčtenějšího místního periodika v pouhý list komunistů Olomoucka a následně k jeho úplnému zániku v červnu 1992. Zatímco výzkum „prvního“ období nám představil redakci Stráže lidu jako stabilní prostředí fungující bez výrazných zvratů v tematickém zaměření, periodicitě, technickém zaměření³¹¹ či na vydavatelské pozici. Výzkum ukázal, že 17. listopad 1989 odstartoval řetězec událostí, jež připravily Stráž lidu o vše, co si během své více než sedmdesátileté tradice vybudovala.

Analytická část práce přinesla mnoho nových informací hned v několika směrech. V oblasti personálního obsazení jsme mimo jiné zjistili, že redakce Stráže lidu dlouhodobě čelila fluktuaci. Zajímavostí je, že při přijímání nových členů do redakčního kolektivu se vydavatelé v 80. letech rozhodovali hlavně na základě schopností uchazečů bez ohledu na jejich politickou příslušnost. Velkou roli nehrály ani jejich předchozí pracovní zkušenosti. Tento fakt můžeme vyzorovat již z medailonků oslovených pamětníků,³¹² kdy zjistíme, že Olga Vondráková i Jelena Kriegelsteinová nastoupily do redakce po škole a stejně jako Dalibor Marcoulis, který tehdy působil jako učitel na základní škole, měly s profesí novináře společný pouze cit pro psaní či dopisovatelskou minulost. (Jiný případ byl Jindřich Hovadík, který po působení v Československém rozhlasu Ostrava dostal doporučení k nástupu do Stráže lidu).³¹³

³¹⁰ Metráž nezpracovaných dokumentů ve fondu Stráž lidu Olomouc činí 6,8 metru.

³¹¹ Za výjimku lze považovat přechod na ofsetový tisk v roce 1986.

³¹² Viz příloha č. 1.

³¹³ Více v příloze č. 1.

Pravděpodobné vysvětlení můžeme hledat v nedostatku zkušených stranických novinářů. Mnohdy nezaplňený kádrový stav redakce v kombinaci s vysokými nároky kladenými členy POV KSČ na kvalitu obsahu novin mohl být zřejmě jedním z důvodů, proč preference členů KSČ ustoupila do pozadí a příležitost naučit se novinářskému řemeslu dostali také nestraníci.

Naše zkoumání přineslo zajímavá zjištění také v tematické oblasti. Zatímco v 80. letech byly předsednictvem okresního výboru vydávány ideově tematické plány, kterými orgán komunistické strany usměrňoval obsah novin, na počátku 90. let se politika listu pod tíhou společenského tlaku dočasně výrazně změnila. Místo jednotné agitace za komunistický režim pronikaly na stránky novin texty jiné názorové orientace, jejichž autory byli převážně studenti a zástupci Občanského fóra. Novinám už obecná témata nenastoloval OV KSČ, jenž pozici vydavatele opustil. Obsah některých stran vznikl na základě vyjednávání a ústupků právě se studenty a OF, nikoli direktiv shora. Jak jsme se dozvěděli z výpovědí pamětníků, názorová polarizace se během období vyjednávání nových podmínek nevyhnula ani redakci Stráže lidu. Novináři, kteří se nechtěli nadále podílet na tvorbě stranického tisku, brzy dostali možnost připojit se k redakci nového listu – Hanáckých novin, které vznikly jako nezávislý titul ze zázemí Stráže lidu. Toto téma jsme zmapovali především prostřednictvím vzpomínek přímých aktérů.

Prostřednictvím rozhovorů s pamětníky jsme měli možnost se k některým z výše popsaných okamžiků vrátit a podívat se na události jejich očima. Svou výpověď k tématu nám poskytlo celkem sedm pamětníků, kteří se alespoň v malé míře podíleli na tvorbě Stráže lidu nebo byli přítomni vzniku Hanáckých novin.

Nástup nového listu znamenal pro Stráž lidu nutnost „uskromnit se“. V předchozích letech měly noviny zajištěný kapacitní objem v MZT díky vydavateli, v listopadové éře svůj vliv ztratily a musely o možnost nadále vydávat periodický tisk složitě vyjednávat. Přišly také o vybavení, prostory a převážnou část redaktorů. Sametová revoluce tak z kdysi nejčtenějšího okresního listu udělala v každém ohledu „bezvýznamný plátek“ určený úzké skupině čtenářů, což vedlo k jejímu zániku.

Cílem poznatků uvedených v této práci bylo také upozornit na změny, které provázely vývoj Stráže lidu v posledních letech její existence, a vysvětlit, jakým způsobem došlo k tomu, že se z původní komunistické chlouby stala pouhá ekonomická zátěž. Na příkladu konkrétního periodika jsme popsali organizační strukturu okresního tisku, doložili důkazy o vlivu vydavatele na tematické zaměření listu a vysvětlili, za jakých podmínek práce redaktorů v dané době probíhala, čímž jsme stanovený cíl naplnili. Jistě se nejedná o zcela vyčerpávající popis

aspektů vývoje regionálního tisku v područí komunistické diktatury. Věříme však, že se tato práce stane jedním z dílů skládačky této problematiky, a podnítí také další badatele k tvorbě prací, které přispějí k jejímu doplnění. Pozornost by si jistě zasloužila například regionální žurnalistika na Olomoucku v 90. letech, která je charakteristická mnoha více či méně úspěšnými pokusy o vydávání nezávislých periodik. Bádání v této oblasti by tak mohlo rozšířit a doplnit práci *Regionální žurnalistika po roce 1989 až 2000 na Olomoucku* Markéty Švarcové.³¹⁴

³¹⁴ Švarcová 2010.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Primární

Státní okresní archiv Olomouc:

Fond: KSC – okresní výbor Olomouc. Značka: M6-122. Přístupný. Zpracováno.

Fond: Stráž lidu Olomouc. Značka: M 5-109. Částečně přístupný. Nezpracováno.

Vědecká knihovna Olomouc:

Noviny Stráž lidu. Především čísla z let 1988-1992. Dále některé výtisky z let 1945-1988.

Dostupné jako digitalizovaný dokument.

Rozhovory

Interview s PhDr. Milanem Tichákem, Olomouc 22. 6. 2019

Interview s prof. PhDr. Jiřím Fialou, CSc. Olomouc 18. 11. 2019.

Interview s Ing. Tomášem Tichákem. Olomouc 19. 11. 2019.

Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu PhDr. Jindřichem Hovadíkem, Olomouc 24. 4. 2020.

Interview s bývalým redaktorem Stráže lidu Mgr. Daliborem Marcoulisem, Olomouc 13. 4. 2020.

Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Olgou Vondrákovou, Olomouc 14. 4. 2020.

Interview s bývalou redaktorkou Stráže lidu Mgr. Jelenou Kriegelsteinovou, Olomouc 15. 4. 2020.

Sekundární

BARTOŠEK, Jaroslav. *Úvod do studia žurnalistiky: studijní texty pro distanční studium. 2., přeprac. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 158 s. ISBN 80-244-0235-1.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BUREŠ, Jan et al. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 526 s. ISBN 978-80-247-4283-0.

ČAPKA, František a LUNEROVÁ, Jitka. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu.* 1. vyd. Brno: CPress, 2012. 152 s. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9.

ČERMÁK, Miloslav, ed. *Olomouc v roce 1989*. 1. vydání. Olomouc: Memoria, 2019. 179 stran. ISBN 978-80-85807-79-0.

Československá televize Praha. In: *Česká televize* [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/ceskoslovenska-televize/listopad-1989/ceskoslovenska-televize-praha/>

Dějiny Olomouce. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2009. 2 sv. (629, 533 s.). ISBN 978-80-244-2370-8.

GRONSKÝ, Ján a HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002- . sv. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0878-2.

JÁNSKÝ, Petr. *Totalita slovem, písní a obrazem: (dějiny hrůzovlády KSČ)*. 1. vyd. Cheb: Music Cheb, 2004. 184 s. ISBN 80-85925-13-3.

KABELE, Jiří. *Z kapitalismu do socialismu a zpět: teoretické vyšetřování přerodů Československa a České republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 582 s. ISBN 80-246-1127-9.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

KÖPPLOVÁ, Barbara, et al., *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2003. 461 stran. ISBN 80-246-0632-1.

KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2014. 159 s. ISBN 978-80-7431-138-3.

KUBÍČEK, Jaromír. *Padesát let komunistického tisku na Moravě*. Vyd. 1. Brno: Blok, 1974. 217 s.

KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. 426 s. ISBN 978-80-87284-17-9.

KUPKA, Petr. *Stráž lidu jako nástroj komunistické propagandy v počátcích normalizace*. Olomouc, 2009. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra žurnalistiky.

LIŠKA, Vladimír. *Jan Palach: hrdina, nebo oběť?*. Praha: XYZ, 2019. 188 stran. ISBN 978-80-7597-331-3.

MAREK, Pavel. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Rosice u Brna: Gloria, 2000, 403 s. ISBN 80-86200-25-6.

MARJÁNKO, Bedřich, *Období normalizace – společnost zaživa pohřbená (sedmdesátá léta)*. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/norm/norm_02.php

MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech: 1989-1992*. 1. vyd. Praha: Progetto, 1999. 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6.

MÜLLEROVÁ, Alena a kol. *Albertov 16: 00: příběhy sametové revoluce*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 285 s. Respekt. ISBN 978-80-7422-002-9.

Národní muzeum. *Média v době normalizace od dubna 1969 do listopadu 1989*. In: *Dvacetostoleti.eu* [online]. Dostupné z: [http://dvacetostoleti.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989\(1\).pdf](http://dvacetostoleti.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989(1).pdf)

Neděle 19. listopadu 1989 Den první. 1989. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/5>

ORSÁG, Petr. *Mezi realitou, propagandou a mýty: československá exilová média v západní Evropě v letech 1968-1989*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. 362 stran. ISBN 978-80-7422-427-0.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Čtvrté, doplněné a rozšířené vydání. Praha: Plus, 2018. 741 stran. ISBN 978-80-259-0871-6.

Pondělí 27. listopadu 1989 Den devátý. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/13>

RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání moci. In: *Deník.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html>

RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010, 455 s. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1696-7.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 539 s., [4] s. obr. příl. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

SÍGL, Miroslav, ed. *Almanach českých novinářů: 1989-2008*. Praha: Libri, 2008. 359 s. ISBN 978-80-7277-356-5.

Stanovy Syndikátu novinářů ČR, z. s., platné od 1. ledna 2014. In: *Syndikát novinářů České republiky* [online]. Dostupné z: <https://syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/syndikat/>

Středa 3. ledna 1990 Den čtyřicátý šestý (poslední). In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/52>

STUNA, Rudolf a kol. *Z dějin "Stráže lidu"*. Olomouc: Krajské nakladatelství, 1960, 171 s.

SYRUČEK, Milan a SVOBODA, Josef. *Proč zmizely insignie Karlovy univerzity: 70 let pátrání po 700 let starých symbolech české historie*. V Praze: Cosmopolis, 2015. 185 stran. ISBN 978-80-247-5723-0.

ŠEVCŮ, Petra. ZEMKOVÁ, Jana. KOBZA, Miroslav. VOJNAROVÁ, Dita. *Vzpomínky na listopadové události v našem regionu*. In: Český rozhlas Olomouc [online]. Dostupné z: <https://olomouc.rozhlas.cz/vzpominky-na-listopadove-udalosti-v-nasem-regionu-8110998>

ŠTÍPKOVÁ, Renata a Alexandra BLODIGOVÁ. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky: Státní ústřední archiv v Praze – archivní areál Chodovec, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-86712-07-9

TICHÁK, Milan. *O olomoucké žurnalistice po listopadu 89*. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z: <https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89>

Tiskový zákon [online]. Ministerstvo kultury. [cit. 4. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=535>

TUŠER, Andrej. *Ako sa robia noviny*. Bratislava: Sofa, 1999. 219 s. ISBN 80-85752-66-2.

VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. 192 s. ISBN 978-80-7452-027-3.

WASCHKOVÁ CÍSAŘOVÁ, Lenka. *Český lokální a regionální tisk mezi lety 1989 a 2009*.
Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 339 s. Media. ISBN 978-80-210-6478-2.

Seznam zkratek

ČNR – Česká národní rada
ČRo – Český rozhlas
ČSLA – Československá lidová armáda
ČsRo – Československý rozhlas
ČSSR – Československá socialistická republika
ČST – Československá televize
ČT – Česká televize
ČTK – Česká/Československá tisková kancelář
ČÚTI – Český úřad pro tisk a informace
DL – Demokratická levice ČSFR
DPMO – Dopravní podnik města Olomouce
DPV – Dům politické výchovy
FÚTI – Federální úřad pro tisk a informace
FŽ UK – Fakulta žurnalistiky Univerzity Karlovy
HN – Hanácké noviny
ICO – Informace o církvi
INFOCH – Informace o Chartě 77
KSČ – Komunistická strana Československa
KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
MTZ – Moravské tiskařské závody
OF – Občanské fórum
ONV KSČ – Okresní národní výbor Komunistické strany Československa
OV KSČ – Okresní výbor Komunistické strany Československa
OV KSČM – Okresní výbor Komunistické strany Čech a Moravy
OVJ – Originální videojournal
PNS – Poštovní novinová služba
POV – Předsednictvo okresního výboru
POV KSČ – Předsednictvo okresního výboru Komunistické strany Československa
ROH – Revoluční odborové hnutí
RRTV – Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
SL – Stráž lidu
SNB – Státní národní bezpečnost
SRo – Slovenský rozhlas
SSM – Socialistický svaz mládeže
StB – Státní bezpečnost
STV – Slovenská televízia
SÚTI – Slovenský úrad pre tlač a informácie
TASR – Tlačová agentura Slovenskej republiky
TT – Teologické texty
ÚTI – Úřad pro tisk a informace
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VIA – Východoevropská informační agentura
VPN – Veřejnost proti násilí
VUML – Večerní univerzita marxismu-leninismu

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Vývoj výše nákladu a remitendy Stráže lidu v 70. a 80. letech 20. století.

Tabulka č. 2: Přehled počtu čísel Stráže lidu v rámci ročníků 68 a 69.

Tabulka č. 3: Přehled počtu čísel Stráže lidu v rámci ročníků 70, 71 a 72.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovory s pamětníky

Příloha č. 2: Prání adresované redakci u příležitosti Dne tisku. Zdroj: Fond Stráž lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 3: Prání adresované redakci u příležitosti Dne tisku 2. Zdroj: Fond Stráž lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 4: Stížnost adresovaná redakci 14. 1. 1978. Zdroj: Fond Stráž lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 5: Tisková zpráva ze Zoologické zahrady Olomouc – Kopeček. Zdroj: Fond Stráž lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 6: Tisková zpráva z firmy Brněnské veletrhy a výstavy. Zdroj: Fond Stráž lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 7: Statistické ukazatelé výroby novin. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 8: Ukázka návrhu rozpočtu Stráže lidu pro rok 1989 – příjmy. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 9: Ukázka hodnocení úrovně a účinnosti působení Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 10: Diagram frekvence četby jednotlivých rubrik Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 11: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 1. část. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 12: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 2. část. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 13: Kádrový stav podnikových redakcí a Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 14: Titulní strana Stráže lidu – oznámení o změně záhlaví listu. Vydání ze dne 9. 12. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Příloha č. 15: Titulní strana Stráže lidu – redakční sdělení o změně vydavatele a vedení novin. Vydání ze dne 23. 1. 1990. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Příloha č. 16: Titulní strana Stráže lidu – redakční sdělení o podobě nového nezávislého listu. Vydání ze dne 6. 2. 1990. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Příloha č. 17: Titulní strana Stráže lidu – hodnocení Stráže lidu novým redakčním kolektivem. Vydání ze dne 27. 2. 1990. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Příloha č. 18: Titulní strana Stráže lidu – redakční sdělení o změně periodicity i redakčního kolektivu. Vydání ze dne 29. 6. 1991. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Přílohy

Příloha č. 1: Rozhovory s pamětníky

Mgr. Jelena Kriegelsteinová

Jelena Kriegelsteinová (roz. Janečková) nastoupila do Stráže lidu jako dvacetiletá studentka v roce 1984. Před nástupem do redakce studovala na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého, kam se přihlásila po dosažení středoškolského vzdělání na Gymnáziu Hejčín v Olomouci. Po odchodu z novin se vrátila na univerzitu, kde získala magisterský titul v oboru ruský jazyk – dějepis. Vzhledem k nedostatku pracovních příležitostí v daném oboru přijala práci učitelky na základní škole, poté se přestěhovala do Prahy. V roce 1993 nastoupila do redakce ČTK. Další pracovní zkušenosti získala na Úřadu vlády ČR a v Poslanecké sněmovně. V dalších letech se vrátila do ČTK, tentokrát do krajské redakce v Karlových Varech, a následně opět do úřednické pozice. V současné době pracuje v Národním památkovém ústavu. Rozhovor s paní Kriegelsteinovou jsme vedli 15. dubna 2020 v Olomouci.

Kdy a za jakých okolností jste do redakce Stráže lidu nastoupila?

Do redakce Stráže lidu jsem nastoupila koncem zimy nebo na začátku jara 1984, poté, co jsem po zimním semestru „předčasně“ ukončila studium na Přírodovědecké fakultě UP. Je to zvláštní, ale vůbec si nevybavuji, jakým způsobem jsem se o možnosti zaměstnání v SL dozvěděla a ani to, jakým způsobem jsem se o práci tam ucházela a byla přijata. Pamatuji si jen, že to bylo místo pro tzv. eléva, tedy „novinářského začátečníka“. Což jsem tedy byla, protože kromě jednoho semestru studia odborné matematiky jsem v té době mohla vykázat již jen maturitní vysvědčení z gymnázia, tedy žádné odborné znalosti. Na druhou stranu jsem ale vždycky byla „psavec“, občas jsem jako dopisovatel do Stráže lidu napsala nějakou zprávičku z oblasti sportu, v němž tehdy působila má sestra. Je možné, že jsem se o té práci dozvěděla od některého z tehdejších olomouckých novinářů, protože Olomouc není zase tak velká a hospod, kde bylo možné se potkávat, také tolik nebylo, a tak nějak jsme se tehdy všichni kamarádili (studenti, herci, výtvarníci, knihovníci, novináři a podobně). V redakci jsem byla jen několik měsíců (přibližně do konce roku 1984 nebo začátku roku 1985), protože se mi v roce 1985 narodil syn a také jsem zahájila studium na Filozofické fakultě UP.

Jak byste noviny charakterizovala?

Místní noviny přinášející zprávy a informace ve stejném duchu jako všechny tehdejší oficiální tiskoviny. Obdobné plátky byly ve všech okresech.

Jaká byla Vaše pracovní náplň?

Pracovní náplní bylo obcházet různé akce, většinou dle rozhodnutí z porady redakce, případně obtelefonovávat různé podniky či instituce a psát články.

Měla jste vlastní dopisovatele?

Vlastní dopisovatele jsem neměla a ani jsem nijak zvlášť neměla specifikovaný resort nebo obor. Většinou mne posílali na akce odborů, různé konference, do zemědělských podniků a podobně. Zpětně vzato zřejmě tam, kam se nikomu nechtělo, nebo jsem zaskakovala na akci, která se zkušenějšímu kolegovi časově překrývala se zajímavější akcí.

Jak jste vnímala vztah Stráže lidu s vydavateli OV KSČ a radou ONV?

O vztahu jsem věděla jako každý, ale nijak zvlášť nevnímala – tehdejší požadavky na to, co a jak psát, odpovídaly tomu, co člověk věděl, jak má mluvit „na veřejnosti“, aby se nedostal do průšvihů. Nevybavuji si žádný přímý zásah nebo nátlak vydavatele, OV KSČ ani rady ONV, ale to samozřejmě neznamená, že nebyly. Nepochybuji o tom, že byly a bylo jich asi dost, ale taková věc by se zřejmě řešila na úrovni šéfredaktora nebo služebně starších redaktorů.

Měla jste při práci nějaké negativní zkušenosti – například názorové konflikty s vedením, redaktory či čtenáři?

Negativní zkušenosti si nevybavuji, samozřejmě vyjma všudypřítomného názorového vlivu jediné strany. Nebylo to ovšem tak, že by to někdo, například šéfredaktor, otevřeně propagoval, nařizoval a podobně. Dnes je to samozřejmě těžko k pochopení, ale v té době měl v sobě člověk zabudovaného nějakého „autocenzora“, prostě nemohlo se vám v podstatě stát, že byste napsala nějaké vysloveně „nevhodné“ informace. Stejně tak člověk s alespoň průměrným pudem sebezáchovy tušil, před kým je možné mluvit více, případně si i vyměňovat různé názory, a před kým je lepší se otevřeně neprojevat. Názorové konflikty s vedením ani s ostatními redaktory tedy nehrozily, tak maximálně o délku článku nebo o to, kdo bude muset jet „pokrýt“ nějakou nepopulární akci. Zpětně viděno jsem žila, samozřejmě jako větší část tehdejšího obyvatelstva, dva dosti oddělené životy – jeden v práci a jeden v soukromí, v naprosto odlišném okruhu lidí.

Obdobně nastavené to měli i čtenáři, takže názorové polemiky v dnešním slova smyslu opravdu nehrozily.

Vzpomenete si, kolik bylo v redakci redaktorů?

Přesné číslo si nevzpomínám, ale odhaduji cca 10-15 redaktorů.

Probíhaly v redakci pravidelné porady, jejichž průběh by se zapisoval do redakčních knih?

Porady jsme měli, nevybavuji si už, jak často, ale myslím si, že i několikrát týdně – mám pocit, že Stráž lidu vycházela třikrát nebo čtyřikrát týdně. Na poradě byli všichni z redakce, určovalo se, kdo co bude psát, na jakou akci pojede a podobně. Víc si nevzpomínám, stejně jako si nevzpomínám, že by se psala redakční kniha, ale vyloučit to nemohu.

Jak byste zhodnotila pracovní podmínky v redakci?

Na svou dobu šlo zřejmě o dobré podmínky – redakce sídlila v přízemí tehdejší zánovní budovy OV KSČ, i když zaměstnanci jsme byli Okresního národního výboru, tedy v dnešní budově Právnické fakulty UP. Každý jsme měli svou kancelář s běžným vybavením – psací stůl, židle, skříň. Z technického vybavení jsem měla psací stroj a stolní telefon, počítače ani mobily tehdy samozřejmě nebyly. Fotoaparát jsem nepotřebovala, fotografie pořizoval redakční fotograf. Diktafony tehdy snad ještě také neexistovaly. Takže tužka a blok byly hlavní pomůcky. V redakci byl také dálnopis, redakční fotograf měl v suterénu místnost na vyvolávání fotek.

Panovaly v redakci přátelské vztahy?

Vcelku ano, nevzpomínám si, že by mezi někým bylo nějaké nepřátelství. Větší část redaktorů, snad s jednou nebo dvěma výjimkami, mi byla ale věkově dost vzdálená. Takže jsem k nim moc blízko neměla, nedokážu tedy posoudit, jestli mezi nimi nebyly nějaké skrytější animozity.

Všimla jste si, zda se ke všem redaktorům přistupovalo stejně bez ohledu na politickou příslušnost?

Nebyla jsem členem ani kandidátkou KSČ, maminka byla z KSČ po roce 1968 vyhozena, tatínek byl řadovým členem KSČ. Tato konstelace mi dělala problém při přijímání na gymnázium i na Filozofickou fakultu, ale ve Stráži lidu jsem to nějak úkorně necítila. Je možné, že jsem měla nižší plat, ale ten byl nízký i z důvodu nulové praxe. Předpokládám, že jsem možná byla ochuzena o nějaké porady jen pro komunisty, ale to mi samozřejmě nevadilo. V případě rozdávání úkolů to také nemohu moc posoudit, už z důvodu věku a nulové praxe jsem zřejmě

vymetala to, co po starších kolezích zbylo, a to patrně bez ohledu na jejich stranickou příslušnost.

Chtěla byste dodat něco na závěr?

Můj – zřejmě poněkud krotký či idealizovaný – pohled na Stráž lidu není způsoben tím, že by můj názor na dobu minulou byl nějaký „smířlivý“, právě naopak – jsem navíc vystudovaný historik, ale zřejmě tím, že jsem v té době byla velmi mladá, práci v Stráži lidu jsem brala jen jako dočasnou záležitost, než se mi podaří dostat na vysokou školu podle svých představ, a že jsem tedy toto zaměstnání moc „neprožívala“ a do vnitřního fungování redakce se moc nezapojovala.

Děkuji Vám za rozhovor.

Olga Vondráková

Olga Vondráková se narodila v roce 1962 v Olomouci. Do obdeníku Stráž lidu, kde působila v letech 1980 – 1983, nastoupila ještě pod svým dívčím jménem Hrdličková. Většinu svého života pracovala v různých sdělovacích prostředcích, ať již regionálního nebo celostátního charakteru. Většinou měla na starosti rubriku zemědělství a potravinářský průmysl, později se pak zaměřovala na trestněprávní problematiku. Své zkušenosti a zážitky z novinářské praxe zužitkovala také při psaní několika knih. Nyní je již několik let v invalidním důchodu. Rozhovor s paní Vondrákovou jsme vedli 14. dubna 2020 v Olomouci.

Kdy a za jakých okolností jste do redakce Stráže lidu nastoupila?

V roce 1980 jsem maturovala a z osobních důvodů jsem se nehlásila na vysokou školu. Pro absolventku střední školy ale byl problém najít zaměstnání, není to tedy jen záležitost dnešní doby, a tehdy mi má starší sestra navrhla, ať to zkusím ve Stráži lidu. S tím, že jsem byla dobrá na češtinu a vyhrála jsem během studia několik literárních soutěží. A tak jsem to zkusila. Dostala jsem za úkol napsat několik příspěvků jako dopisovatel, články se zřejmě líbily, a já jsem následně byla přijata.

V redakci jste pracovala do roku 1983, za jakých podmínek jste odešla?

Na jaře 1983 jsem se vdala, manžel působil v Praze, a tak jsem ho na podzim téhož roku do Prahy následovala.

Jakou rubriku jste měla na starost?

Od začátku svého působení ve Stráži lidu jsem měla na starosti rubriku zemědělství a potravinářský průmysl, což byla záležitost, která mne bavila.

Víte, co rozhodovalo o Vašem přijetí do redakce?

Doufám, že to byly mé schopnosti. Samozřejmě v té době určitou roli hrála bezúhonnost naší rodiny, oba rodiče, stejně jako já, vždy byli bezpartijní.

Jak byste noviny charakterizovala?

Podle mého názoru to byly poměrně čtivé okresní noviny, které přinášely obsáhlé zpravodajství z dění na Olomoucku. Průmysl, zemědělství, kultura, školství, sport a další. S ohledem na danou dobu nechyběly ani tendenční zprávy z politiky, to šlo ale tehdy prakticky mimo mou osobu.

Měla jste vlastní dopisovatele?

V mé rubrice těch dopisovatelů mnoho nebylo, zemědělci nikdy velcí „psavci“ nebyli. Ale několik jsem jich měla, co přispívali pravidelně. Pamatuji si, že jsem záviděla třeba kolegům z kulturní nebo sportovní rubriky, kteří měli dopisovatelů z mého pohledu spoustu. Každopádně jsme si dopisovatelů vážili.

Do Stráže lidu psali také stážisté z podnikových novin. Víte, jak spolupráce s nimi fungovala?

Trochu bych Vás opravila. Do našeho obdeníku Stráž lidu posílali své příspěvky rovněž redaktoři z podnikových novin v okrese. Ti také mnohdy absolvovali ve Stráži lidu několikaměsíční stáž. Nebyli to tedy stážisté v pravém slova smyslu. Spolupráce byla podle mých poznatků dobrá. Každopádně se tito lidé, stejně jako kolegové z různých redakcí působících v Olomouci, často ve Stráži lidu stavovali jen tak, na kafe a kus řeči.

Jak jste vnímal vztah Stráže lidu s vydavateli OV KSČ a radou ONV?

To byla záležitost vedení, čili šéfredaktora a jeho zástupce, řadoví redaktoři se věnovali svým rubrikám. Spojitost s ONV byla především v tom, že jsme byli oficiálně zaměstnanci ONV.

Máte povědomí o intervencích prováděných „shora“?

Co mi utkvělo v paměti, že se třeba v černé kronice nesmělo o některých událostech psát. Třeba o dopravních nehodách sovětských vojáků.

Probíhaly v redakci pravidelné porady, jejichž průběh by se zapisoval do redakčních knih?

Měli jsme pravidelné porady, kde se zhodnotilo právě vyšlé číslo a domluvílo se, co bude v následujícím. O psaní redakčních knih nevím, to jsem nikdy neřešila.

Jakým způsobem se v redakci rozdělovaly úkoly?

Úkoly se rozdělovaly na pravidelných redakčních poradách, nicméně platil systém „dva plus dva plus šest“, následně „tři plus tři plus šest“, čili dva (tři) hlavní články, dva (tři) popisky k fotkám a šest krátkých zpráv. Nikdo mi nediktoval, co a jak mám psát. Samozřejmě pokud třeba přijel ministr nebo nějaký „papaláš“ z mého rezortu, bylo jasné, že o tom budu psát. Jinak v zemědělství klasika – jarní práce, v létě žně, na podzim další sklizňové práce, v zimě opravárenská činnost apod. Specifické úkoly se týkaly třeba toho, který redaktor pojedede kam na oslavy prvního máje nebo na zahájení nového roku.

Pamatujete si na své kolegy?

Při mém nástupu do redakce byl šéfredaktor Josef Urbanec, toho asi za rok nahradil Jiří Zatloukal, neb Urbanec měl důchodový věk. Zástupce šéfredaktora byl Ladislav Švarc, to byla asi jediná – podle mého názoru – negativní postava. Novinařině moc nerozuměl, byl to bývalý voják z povolání, říkali jsme mu „zelený mozek“. Ten redaktory občas „buzeroval“, mě ne, nebo jen minimálně, protože já byla pracovitá včelička. Nicméně s odstupem let nemám pocit, že by ta buzerace byla nějak do nebe volající, nějaké problémy s nadřizenými jsou prakticky vždy a všude. Při mém nástupu byl v redakci Jindřich Hovadík, ten měl na starosti rubriku průmysl, velmi brzy ale odešel do ČTK. Tuto rubriku měl pak na starosti Miloslav Hradil a Karel Směták – ten pak odešel do Zemědělských novin. Eva Poláčková měla na starosti rubriku Národní fronty a zdravotnictví, odešla na mateřskou dovolenou. Nahradila ji Alena Rusmannová (vdala se, pak Divínová). Sportovní redaktor byl Vladimír Vymlátíl, kulturní redaktorka Eva Brachtlová. Technický redaktor Eduard Polach, fotograf Milan Hořínek. Po odchodu do důchodu v redakci zůstal jako redaktor Josef Urbanec, původně šéfredaktor. Marie Hovadíková pracovala až do roku 1989 jako sekretářka, občas vypomáhala jako redaktorka. Redaktorkou pak byla v polistopadové Stráži lidu. Redakcí prošli různí stážísté, to byli většinou redaktori z různých podnikových novin. Asi dvě jména redaktorů z doby mého působení ve Stráži lidu si již bohužel nevybavím, tváře ano, jména nikoliv.

Víte, zda někdo z nich pracoval v redakci ještě na konci 80. let?

Jiří Zatloukal, šéfredaktor, Ladislav Švarc, zástupce šéfredaktora, Vladimír Vymlátíl, Eva Brachtlová, Marie Hovadíková, Milan Hořínek.

Měl jste při práci nějaké negativní zkušenosti – například názorové konflikty s vedením, kolegy či čtenáři?

Určitě nic zásadního.

Vzpomenete si, kolik bylo v redakci redaktorů?

Nedovedu fundovaně odpovědět.

Panovaly v redakci přátelské vztahy?

Byli jsme běžný pracovní kolektiv, někteří lidé k sobě měli blíž, někteří třeba méně. Společně jsme slavili narozeniny, svatby apod., někteří jsme společně chodili na pivo. Šéfredaktor byl nadřizený, čili určitý respekt tam byl, ale atmosféra nebyla nijak napjatá.

Byla jste s některým z bývalých kolegů v kontaktu na konci 80. let? Víte, díky nim, co se v redakci po sametové revoluci odehrávalo?

Odpověď na první otázku zní ano, samozřejmě. Pokud se druhé otázky týká, objektivně nevím a subjektivně mi to nepřísluší komentovat.

Chtěla byste ještě něco dodat na závěr?

Na období mého působení ve Stráži lidu vzpomínám ráda a v dobrém. Byla jsem mladá, práce mě velmi bavila a získala jsem mnoho zkušeností, přátel a kontaktů. A o tom, že jsem práci asi nedělala úplně špatně, svědčí to, že když se nyní, po mnoha a mnoha letech, s některými lidmi z tohoto období setkám, hlásí se ke mně velmi pozitivně, a to i když jsou již „úplně jinde“, a třeba i na významných pozicích.

Děkuji Vám za rozhovor.

Mgr. Dalibor Marcoulis

Dalibor Marcoulis se narodil v roce 1956 v Olomouci. Po maturitě na dnešním Slovanském gymnáziu v Olomouci byl přijat do nultého ročníku na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Ze školy však musel odejít poté, co byl v anonymním dopise adresovaném proděkanovi pro politické záležitosti označen jako „protisocialistický živel“. Magisterský titul

nakonec získal v oboru český jazyk – dějepis na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity. Po absolvování vysokoškolského studia dostal pracovní umístěnku jako učitel na tehdejší ZŠ Palackého 25 v Přerově. Na škole učil do roku 1987, následně nastoupil do redakce Stráže lidu a o dva roky později se stal členem redakce Hanáckých novin. Rozhovor s panem Marcoulisem proběhl 13. dubna 2020 v Olomouci.

Kdy a za jakých okolností jste do redakce Stráže lidu nastoupil?

Ptáte se, jak jsem se dostal k profesionální novinářině. Právě v době, kdy jsem v Přerově učil na ZŠ, jsem již spolupracoval jako dopisovatel se sportovní redakcí Stráže lidu, kde jsem měl svého známého – olomouckého fotografa Milana Hořínka. Psal jsem sportovní referáty o zápasech prvoligových házenkářek Zory Olomouc. Jelikož nebyla šance získat doma v Olomouci učitelské povolání a jelikož jsem nebyl členem KSČ, s povděkem jsem přijal nabídku Stráže lidu, která byla jedinými novinami, kde redaktori nemuseli být členy KSČ (zaměstnavatel ONV Olomouc). Zde jsem nastoupil v roce 1987.

Jakou rubriku jste měl na starost?

To byl první kámen úrazu. Vedení vůbec nezáleželo na tom, k čemu mám či nemám dispozice. Chtěl jsem do sportovní rubriky. Ale tu měl na starosti osvědčený člen KSČ Vladimír Vymlátíl. A tak mi předhodili rubriku, které jsem nerozuměl, ale která se uvolnila. Jiný preferovaný člen KSČ Miloslav Hradil totiž odcházel do Rudého práva. Bylo to pro mě utrpení. Ekonomice a průmyslu jsem já češtinář a dějepisář vůbec nerozuměl a neměl k ní vztah.

Víte, co rozhodovalo o Vašem přijetí do redakce?

Věděli, že jsem schopný psavec, a to na základě dopisovatelské činnosti. Dopisovatelsky jsem působil i pro ostravský krajský tisk Nová Svoboda a doporučil mě jeho tehdejší vedoucí sportovní rubriky a bývalý fotbalista Baníku Ostrava František Huml. Toho jsem poznal během svých studií češtiny a dějepisu na PF dnešní Ostravské univerzity. Byl to sice komunista, ale normální člověk.

Jak byste noviny charakterizoval?

Byla to tzv. „olomoucká drbna“, lidé ji měly raději než noviny, které vydávaly SSM nebo ROH. Jen těžko jsme mohli tehdy svobodnějším myšlením konkurovat takovému Svobodnému slovu nebo Lidové demokracii. Lidé nás spíše brali jako plátek, který informuje o novinkách na Olomoucku, ale to nám vyhovovalo. Obsahová úroveň dle mě až tak špatná nebyla, vizuální se odvíjela od představ vedení, a to byli komunisté.

Měl jste vlastní dopisovatele?

Nějací dopisovatelé z větších mimoolomouckých podniků existovali (Uničov, Litovel, Šternberk). Byli to většinou redaktoři podnikových novin. Nemohu říci, že by byly naše vztahy negativní, ale ani přátelské. Spíše jsem byl rád, že něco poslali. Samozřejmě že totéž pak uveřejňovali ve svých novinách.

Do Stráže lidu psali také stážisté z podnikových novin. Víte, jak spolupráce s nimi fungovala?

Já ty jejich stáže nezažil, znal jsem je, ale žádný takový případ už jsem nezažil.

Jak jste vnímal vztah Stráže lidu s vydavateli OV KSČ a radou ONV, později jen ONV?

Do vztahů jsem nebyl jako bezpartijní zasvěcen, pokud se o nich mluvilo na stranických schůzích, tak tam já nebyl. Ale ti redaktoři, kteří byli členy KSČ, si to mezi sebou jistě povídali. Před bezpartijními se takové věci tajily.

Máte povědomí o intervencích prováděných „shora“?

Ne, tyto věci hlídalo s komunisty vedení, jen jsem jen zažil mnohokrát narážky kvůli tomu, že jsem bezpartijní, a bylo mi navrhováno vrátit se do školství nebo jít pracovat do podnikových novin. A to přesto že zaměstnavatelem nebylo OV KSČ, ale ONV, což se tehdy rozhodně nedalo ztotožnit. Komunisté měli hlavní ideologické cenzory ve vedení, které četlo všechny naše příspěvky, než šly ven. Taková perlička – když přišly sametové dny a zástupce se začal kát a bát, vrátil mi jich ze šuplíku dobrých padesát kousků. Když něco nevyšlo, věděli jsme, že někdo něco zachytil. Ale on už působil v Rusku Gorbačov, kterého oni nenáviděli, a my se bránili právě Gorbačovem.

Měl jste v práci i další problémy s tím, že jste nebyl ve straně?

Jako nestraník jsem byl finančně hůře hodnocen než členové KSČ. Nebyl jsem prémiován ani neměl osobní ohodnocení.

V 60. letech fungovala redakční rada a sekretář. Vzpomenete si, jestli existovaly i v 80. letech?

Na podzim 1987, kdy jsem do redakce nastupoval, už žádná redakční rada či post sekretáře neexistovaly. Myslím, že to zrušila normalizace (Urbanec, Švarc) a nikdo to pak neobnovil.

Ale tady je třeba připomenout jednu věc. V roce 1968 mi bylo 11 let, ale samozřejmě jako do většiny rodin v Olomouci se Stráž lidu jako „olomoucká drbna“ dostala. A velice neohroženě se obdeník tehdy postavil proti okupaci vojsk Varšavské smlouvy. No a to další zažil právě

dnes již nežijící olomoucký fotograf Milan Hořínek. V sedmdesátých letech přišla normalizace, vyhození z KSČ i z redakce byli tehdejší šéfredaktor, jméno so nepamatuji, ale prý pak pracoval jako pokrývač někde na střeších. Ten se roku 1989 nedočkal, zemřel. Vyhozen byl i jeho zástupce Rostislav Czmero, který pak pracoval na Novosadech v sítotisku. A právě Czmero byl původním kandidátem tzv. „osmašedesátníků“ v době sametové revoluce na post šéfredaktora. Občanské fórum však na tento post doporučilo Marcelu Žůrkovou, kterou já jsem ve Stráži lidu nezažil, ale asi rok tam přede mnou působila. Byla v optimálním věku něco přes třicet, předtím vyhozenou nestraničkou, absolventkou žurnalistiky UK a byla brána OF jako opravdová odbornice. Z těch vyhozených v roce 1968 zmíním ještě redaktorku Sýkorovou, která už se k novinářině nikdy nevrátila. V době normalizace nastoupili na post šéfredaktora Josef Urbanec (nezažil jsem ho), ale byl to bývalý důstojník ČSLA a na postu zástupce se místo Czmera objevil Ladislav Švarc – stalinista, kterého jsem ty dva roky zažil. Toho si vytáhl z armády Urbanec. Když jsem tam začal působit já, byl již šéfredaktorem člověk, který už stalinistou nebyl, i když komunistou ano – Jiří Zatloukal. Jeho sekretářkou byla Marie Hovadíková, jejíž manžel Jindřich působil jako redaktor ČTK.

V archivu OV KSČ jsou dostupné tematické plány na jednotlivá období. Obsahují například pokyny rozvíjet konstruktivní kritiku, věnovat prostor výměně názorů azkušeností, aktivně agitovat ve prospěch strany a podobně. Mohl byste mi říct, jak to následně probíhalo v praxi? Například ona konstruktivní kritika?

Konstruktivní kritika to byla pouze fráze. Já jsem jednou napsal článek o člověku, který žil ve starém komunálním domě na Horním náměstí. Ty domy byly strašně staré a neudržované a jednou on šel na WC a propadl se shnilou podlahou o patro níž. Dostal jsem od Hořínkova avízo a hned jsem tam běžel. Napsal o tom, ale vyšlo to jen v nějaké miniatuře. Na straně druhé tomu dal šéfredaktor titulek *SPADNE OLOMOUC?* On se totiž krajně nesnášel s tehdejším předsedou Městského národního výboru Ing. Votočkem a udělal mu to naschvál. Nedokážete si ale představit, kolik lidí bylo vzteklých, na straně druhé každý věděl, v jakém stavu jsou komunální domy a obě náměstí vůbec. Jinak já neustále apeloval Gorbačovem a „glasností“ a z toho byli „jakešovci“ na mraky. Jistě jste slyšela, jak negativní postoj měli tito komunisté vůči Gorbačovovi, jako by cítili, že bude jejich koncem. Ale jinak že by někdo ze šéfů přišel a požadoval konstruktivní kritiku, to neexistovalo.

V letech 1987-1989 nic takového nebylo, redaktorky Vaculová, Klosová i já jsme se snažili využívat dvojsmyslů a často zakódované ironie. On ten zástupce býval dost často ve službě opilý a taky nebyl příliš chápavým. Občas se podařilo něco propašovat.

Máte pocit, že byly tyto tematické plány v praxi opravdu naplňovány? Jsou v nich zároveň uvedeny body, které členové POV na plénu redakci vyčítali. Například jedna taková pasáž začíná slovy „Jestliže jsou vytyčené cíle postupně a cílevědomě naplňovány, nelze nevidět jisté rezervy v práci redakce...“ Bývali jste konfrontováni s kritikou na poradách a vedlo to k nějaké nápravě?

Přesně toto jsou závěrečné citace jejich žvástů. Byli zcela vzdáleni myšlení běžných občanů. Když byl někde nějaký průšvih, zajímaly je jediné postoje komunistů daného podniku, nikoliv bezpartijních či odborů. Chovali se jako bolševická šlechta a nadlidé. A ta různá usnesení a doporučení, které vydávali, byla pouhým alibismem. Oni se lidí v podstatě báli, s OF odmítli jednat, a tak jsem byl vlastně jediným, který našel cestu do centra OF v Olomouci. Podle mě do poslední chvíle věřili, že ty neposlušné studenty vyhodí univerzita a že OF převálcuje komunistická policie a ČSLA, která byla připravena dostat rozkaz a ozbrojeným násilím revoluci zastavit. Což se nakonec díky reformním komunistům – generálu Vackovi a Marianu Čalfovi nestalo. Ale věřte mi, čekali na to a neměli by slitování. Byli abnormálně mstiví a podlí.

Měl jste při práci nějaké negativní zkušenosti – například názorové konflikty s vedením, kolegy či čtenáři?

Snažil jsem se konfliktům vyhýbat, i když někdy se sebezapřením. Se čtenáři jsem výraznější konflikt neměl.

Vzpomenete si, kolik bylo v redakci redaktorů?

Redaktorů bylo zhruba šest plus vedení, fotograf a inzerce. Byl to obdeník, nemyslím si, že by ten počet neodpovídal potřebě.

Probíhaly v redakci pravidelné porady, jejichž průběh by se zapisoval do redakčních knih?

Porady probíhaly třikrát týdně se zástupcem šéfredaktora. To byl stalinista, těžký notorik, dělnický kádr kdysi dosazený do novin. Redakční knihy nebyly a porady se zvrtovaly na téma, jak málo píšeme.

Jak byste zhodnotil pracovní podmínky v redakci?

Technické vybavení odpovídalo době – psací stroje, pevná telefonní linka, každé odchody z redakce (rozhovor, reportáž) se musely hlásit na vrátnici.

Panovaly v redakci přátelské vztahy?

Přátelské vztahy mezi komunisty a nekomunisty rozhodně nepanovaly. Já měl přátelštější vztah pouze k fotografovi Milanu Hořínkovi, který rozuměl sportu a byl členem tehdejší Československé strany lidové. K němu jedinému a pak snad k nějaké pohledné pracovníci inzertního oddělení jsem pojal trochu více důvěry. Šéfredaktora jsem příliš často nepotkával. Ale na rozdíl od svého zástupce nebyl alespoň omezeným stalinistou. Všechny naše články procházely cenzurou přes zástupce šéfredaktora. Pokud se tam objevily kritické postřehy, vracel to k přepracování, nebo to končilo v jeho šuplíku.

Jak jste prožíval události roku 1989?

Byl jsem jediný redaktor, který našel cestu do centra OF v kinokavárně JAS v olomoucké pasáži. Události jsem přijímal s nadšením.

Došlo v redakci k názorovému rozkolu mezi redaktory na to, zda by měly noviny uveřejňovat informace Občanského fóra, studentů a dalších nezávislých skupin, či svým obsahem zůstat věrné komunistické straně?

Ano, k tomu rozkolu došlo. Byli jsme asi tři, kteří se postavili na stranu studentů a OF a to ještě v době, kdy činnost StB a vojenských kontrarozvědek byla v plném proudu. Nesmíte opomenout, že mám z tátovy rodinné větve příbuzné na kapitalistickém Kypru. Bylo mi jasné, že jsem sledován, odposloucháván a má korespondence je úředně cenzurována. Ale prostě jsem se odmítnul bát. Ti komunisté a komunistky v redakci byli v podstatě zbabělci.

Stal jste se po založení Hanáckých novin členem nové redakce?

Samozřejmě, byl jsem Občanským fórem nominován do vedoucí funkce.

Vzpomenete si, kdo z Vašich kolegů se do nového redakčního kolektivu také přidal?

Téměř nikdo, většina z nich couvla a sama odešla poté, co vedení správně nařídilo povinnou lustraci všech redaktorů.

Jak jste založení Hanáckých novin vnímal?

Těch pět let strávených v Hanáckých novinách bylo pět mých nejkrásnějších let života. Mgr. Václav Burian s Ing. Tomášem Tichákem se stali mými blízkými přáteli. Konečně jsem spojil své hobby – sport s funkcí vedoucího sportovní rubriky. Rozuměli jsme si lidsky i politicky.

Pracoval jste v Hanáckých novinách ještě v době, kdy se spojily s mutací Moravskoslezského dne a po následné transformaci na současný Deník?

To již ne, v roce 1994 začala pro změnu „doba kmostrů“. Byl jsem z vedoucího postu „vyšťipnut“ budoucím zetěm senátora ODS. V tu dobu ani Ing. Tichák, ani dr. Burian již v redakci kvůli sporům s ředitelkou novin Žůrkovou nebyli. Já v tom viděl korupci a odmítnul jsem pod nominovaným Petrem Vitáskem sloužit. Dal jsem výpověď. A další negativní vývoj těchto novin umocnil správnost tohoto rozhodnutí. Dostal jsem sice nabídku z Pardubic z celorepublikového měsíčníku Hokej, ale byl jsem v tu dobu ještě ženatý a nechtěl jsem být odloučen od manželky a dcery. Vrátil jsem se ke svému původnímu učitelskému povolání.

Chtěl byste ještě něco dodat na závěr?

Co říci závěrem? Ty dva roky ve SL byla práce cenzurovaná, s odposlechy telefonů a v zašticované kanceláři. Období Hanáckých novin v letech 1990-1994 bylo obdobím práce svobodného a nezávislého redaktora.

Děkuji Vám za rozhovor.

PhDr. Jindřich Hovadík

Jindřich Hovadík se narodil v roce 1951. Po absolutoriu na UP Olomouc, kde si později udělal doktorát, pracoval na generálním ředitelství VHJ Sigma v oddělení tisku a propagace. Od března 1977 nastoupil do Československého rozhlasu s perspektivou vzniku postu olomouckého redaktora celostátní rozhlasové stanice. To se však nerealizovalo, a tak dostal doporučení do Stráže lidu, kam nastoupil v září 1977. Po odchodu z redakce o tři roky později se stal redaktorem oblastní redakce ČTK, kde zůstal do srpna 1993. Poté působil jako zástupce šéfredaktora Moravskoslezského dne či vedoucí olomoucké redakce Moravského dne, následně krátce v Hanáckých novinách a od roku 1997 jako redaktor časopisu Čas a tiskový mluvčí I. R. C. Group. Souběžně také jako redaktor Šternberských listů a naposledy jako zpravodaj tiskové agentury Mediafax. Je spoluautorem publikace 750 let Černovíra a redaktorem černovířských ročenek. Rozhovor s panem Hovadíkem jsme vedli 24. dubna 2020 v Olomouci.

Kdy a za jakých okolností jste do redakce Stráže lidu nastoupil?

V 26 letech jsem už chtěl začít něco dělat pořádně. Proto mě po několika dnech zaskočila nabídka (tlumočená spisovatelem Zdeňkem Rosenbaumem) nastoupit do ČTK. A taky jsem si asi ještě nevěřil. Akceptoval jsem až další nabídku po 3,5 letech.

Jakou rubriku jste měl na starost?

Po nástupu jsem měl celý rok na starosti zemědělství a potravinářských průmysl. Po návratu tehdy již 60leté kolegyně Miroslavy Symerské jsem měl na starosti dopravu, stavebnictví, výrobní družstva a cestovní ruch. Někdy jsem zaskakoval i ve velkém průmyslu.

Jak byste zhodnotil podmínky v redakci?

Podmínky. Vlastní místnost pro každého redaktora byl jinde nevídaný luxus. Psalo se tehdy jen na mechanických psacích strojích, k dispozici byl i dálnopis, který však málokdo využíval. Řidič Emil Šimovič současně fotil, další snímky jsme domlouvali s Milanem Hořínkem. Po odchodu E. Šimoviče do penze jezdili Volhou všichni redaktoři – až do jedné velké nehody. K redakci náležela i fotokomora. Mám dojem, že diktafony apod. ještě na pořadu dne nebyly.

Měl jste při práci nějaké negativní zkušenosti (například názorové konflikty s vedením, kolegy či čtenáři)

Negativní zkušenosti? Odpověděl bych jako fotbalisté – tak určitě. Konflikty jsem nevyhledával, každý měl v sobě dost autocenzury. Zdravého rozumu, každý zhruba věděl, co si může dovolit. A mohl jsem si napsat i docela zajímavé reportáže podle vlastního námětu, třeba ze záchytky, z noční autobusové linky nebo z právě zpřístupněného letadla s diskotékou. Ale přece jen se stalo. Uvedu dva příklady průšvihů, které jsem musel vysvětlovat: V JZD Dub sklízeli hrášek, kolega vyfotil k mému textu pro ilustraci chlapíka s bedničkou v ruce. V čem by mohl být problém. Ha, byl to bývalý člen K 231 (sdružujícího politické vězně z padesátých let). Druhý případ – jistá zasloužilá funkcionářka Filipovičová dostala vyznamenání. A mně vypadla v jejím příjmení dvě písmena. Nejenže to znělo vulgárně, ale byla to manželka ještě významnějšího muže. Teď bych se tím mohl chlubit, že jsem to udělal schválně. Neudělal.

Měl jste vlastní dopisovatele?

Tehdy se mluvilo hodně o tzv. dělnických dopisovatelích. Brzy jsem poznal, že je to fikce. Když už někdo něco napsal (netýkalo se to ovšem sportu a kultury), tak to byla nejspíš nějaká stížnost. Nebo něco neumělého – vzpomínám na bombastický titulek „Družba Volgograd – Dlouhá Loučka“. Přece jen se dalo něco domluvit s redaktory podnikových časopisů Dopravních staveb, Pozemních staveb, ČSD... Taky třeba s dopisovatelkou z Čedoku či Jednoty a dopisovatelem z Domácích potřeb. Až později jsem se dozvěděl, že Eduard Franěk byl do osmašedesátého sám redaktorem.

Víte, jak fungovala spolupráce se stážisty z podnikových novin?

Redaktoři Stráže lidu spolupracovali s redaktory podnikových novin. Ze stážistů jako takových si snad žádného z redaktorů podnikových novin ani nevybavuji – vzpomínám ale na stážistu Jiřího Rédu, který působil tehdy ve funkci zástupce ředitelky jedné olomoucké základní devítileté školy, pak tam byla za mne na stáži i pracovnice Správy střední dráhy Soňa Kučerová. Vcelku dobrá byla ale spolupráce s podnikovými novinami Pozemních staveb Olomouc Olomoucký stavbař, dále Dopravních staveb, Trati družby (Povozní oddíl ČSD Přerov zahrnující i Olomouc), ZTS Olomouc a Uničovského kováka.

Jak v redakci probíhaly porady?

Každý redaktor předkládal týdenní plán. Na poradě jej potvrdil či aktualizoval. Za mého působení vedl běžné porady zástupce šéfredaktora Ladislav Švarc. Šéfredaktor reprezentoval redakci spíš navenek, objevoval se mezi řadovými redaktory třeba v době zástupcovy dovolené – případně nějaké významnější události. Dělal to tak za mých časů šéfredaktor Josef Urbanec, obdobně pak asi i Jiří Zatloukal.

Vzpomínáte si, zda se psaly redakční knihy?

Nevzpomínám.

V 60. letech fungovala redakční rada a pozice sekretáře. Vzpomenete si, jestli existovaly i v 80. letech?

Redakční rady určitě existovaly v podnikových novinách. Pokud se týká Stráže lidu, nic takového si nevybavuji. Určitě ale neexistovala pozice sekretáře redakce. Je sice velmi pravděpodobné, že ekonomka Navrátilová měla v jisté podřízenosti pracovníka či pracovníci inzerce, vrátného a částečně snad i sekretářky, ale rozhodně neměla širší pravomoci k provozu redakce, natožpak směrem navenek.

Jak jste vnímal vztah Stráže lidu s vydavateli OV KSČ a radou ONV?

ONV byl zaměstnavatelem, OV KSČ bděl nad novinami ideologicky. Vzpomínám si na období, kdy měli jednotliví redaktoři chodit za resortními tajemníky OV KSČ nechat si odsouhlasovat plány. Podle mých vzpomínek to ale byla více méně formalita – z obou stran.

Máte povědomí o intervencích prováděných „shora“?

Intervence mohly být jak ze strany ONV (redaktoři byli přinejmenším formálně zaměstnanci okresního národního výboru), tak i OV KSČ. Zde bych podotkl, že jsem v tu dobu nebyl členem strany, takže nevím, co se projednávalo na schůzích základní stranické organizace ani ve

stranické skupině. Určitě ale existovalo něco jako plány osobního rozvoje, proto jsem například já dostal za úkol vystudovat tříletou Večerní univerzitu marxismu-leninismu, zkráceně VUML. Snad každý redaktor tušil, co se od něj očekává a vypěstoval si určitou míru autocenzury. Ty takzvané tlaky vedly od vedoucího tajemníka OV KSC (RSDr. Miroslav Komolý) a ideologického tajemníka, jímž byl Oldřich Pernička. Nerad to říkám, ale ten byl spíše obávaný... Na ideologickém oddělení tehdy působil i pozdější šéfredaktor Stráže lidu Jiří Zatloukal a později předseda MěstNV Uničov (ještě v roce 2010 i člen tamního městského zastupitelstva) Milan Dubový. Oba by mohli přinést zajímavé skutečnosti. Nicméně strana si hlídala zejména to, aby se v tisku neobjevovali zejména vyloučení a vyškrtnutí členové KSC a odpůrci režimu. A to nejen oslavně, ale i ani neutrálně – viz onen člen K231 nesoucí bedničku hrášku...

Jakým způsobem se v redakci rozdělovaly úkoly?

Úkoly byly dle resortů a dle plánů. Jen občas byl nějaký úkol navíc – vzpomínám na 1. máje, kdy každý redaktor dostal „své“ město či obec. Případně pro vánoční, silvestrovské či velikonoční číslo.

V archivu OV KSC v Olomouci jsou dostupné tematické plány na jednotlivá období. Předpokládám, že obdobné plány jako z konce 80. let vydávalo POV také dříve. Pokud ano, mohl byste mi říct, jak to probíhalo v praxi?

Plány? Plány zahrnovaly spoustu vznešených slov o naplňování sjezdů strany a jejich jednotlivých plén v meziobdobí. Patřily k nim namátkou cílové úkoly úspory paliv a energií, úspory kovů. Kromě mnohdy až křečovité angažovanosti – a já bych ale řekl hlavně – noviny odrážely běžný život. (Namátkou jsem nakoukl na svou zprávu o vzniku organizace olomouckých Ikarů z roku 1980 – týkala se tzv. rogall.) Ta „konstruktivní kritika“ spočívala v tom, že se o negativních jevech – např. korupci, nedostatkovém zboží, formalismu ve společenských organizacích, zneužívání pravomoci apod. takřka nepsalo. Ale naopak se psalo o tom, jak to někde pěkně jde. A ono to někde, zejména tam, kde byli rozumní lidé, i šlo.

Panovaly v redakci přátelské vztahy?

Řekl bych, že vcelku dobré. A při oslavách narozenin se většinou posedělo docela spontánně. Názorové rozdíly na celospolečenské otázky tu samozřejmě byly, ale i tu si lidé většinou nechali rozporné názory pro sebe, zdůrazňují, že mluvím o letech 1977 – 1981.

Kolik bylo v redakci redaktorů? Myslíte, že jich byl ve vztahu k množství práce dostatek?

V redakci byla dost velká fluktuace – vedle tří úřednic (ekonomka, inzertní, sekretářka), řidiče, technického redaktora, fotoreportéra, šéfredaktora a jeho zástupce zhruba sedm řadových písících redaktorů. 6-2-2 – tato čísla jsou normy. Znamenalo to, že třikrát do týdne měl každý redaktor dodat (přesněji řečeno mělo by mu být publikováno – šest zpráv, dva články a dvě fotky. Teprve pak měl nárok na prémie. Řekl bych, že to bylo, zejména ve srovnání s tzv. krajánky celostátních novin, ažaž. V rubrikách sport a kultura, kde bylo více dopisovatelů, problém spočíval spíše ve zpracování dodaných textů. V ostatních rubrikách si schopnější redaktori dokázali poradit pracovitostí a zejména důvtipem – například „šetřením“ získaných informací do více materiálů.

Jak byste noviny charakterizoval?

Obdeník Stráž lidu byl jediný v okrese a tudíž nutně „nejlepší“. Zájem čtenářů o něj byl takový, že často ani nebyl na stáncích k dostání. Náklad se ovšem nedal už zvyšovat, protože byl nedostatek papíru. Samozřejmě, že byl ideologicky zatížen, ale většina čtenářů si v něm našla své. V nejhorsím případě alespoň inzerci, kulturní programy, svatby, pohřby... Velkou oblibu mělo regionální sportovní zpravodajství, které kromě nejoblíbenějšího fotbalu a hokeje referovalo o velmi širokém spektru sportů, včetně například boxu, zápasu, kuželek, plavání či vodního póla.

Víte, kdo z Vašich tehdejších kolegů pracoval v redakci ještě na konci 80. let?

Z mých kolegů pracoval na konci 80. let v redakci ještě Vladimír Vymlátíl, Eva Brachtlová, Ladislav Švarc, Milan Hořínek a Marie Hovadíková – tehdy ještě stále v roli sekretářky. Shodou okolností to byli všichni ti, kteří v redakci byli už před mým nástupem.

Byl jste s některým z nich v kontaktu po sametové revoluci? Víte, co se v redakci v té době odehrávalo?

Kromě tehdejší manželky, s níž jsem se logiky vídal denně, jsem se s ostatními vídával jen příležitostně. Většinou na tiskovkách. Občas jsme také tvořili novinářské fotbalové mužstvo. A co se dělo v redakci v listopadu a prosinci 1989, to spíš jen tuším. Zatímco třeba ČTK kontinuálně referovala a připravovala k vydání Kroniku sametové revoluce...

Chtěl byste dodat něco na závěr?

Co dodat? Snad jen to, že pro toho, kdo tuto dobu v novinách neprožil, je to stejně těžko sdělitelné.

Děkuji Vám za rozhovor.

Marcela Žůrková

Marcela Žůrková se narodila v roce 1959 v Praze. V roce 1982 ukončila studium žurnalistiky na FŽ UK v Praze a nastoupila do firmy Drogerie Olomouc jako textařka. Po půl roce odešla pracovat jako samostatná redaktorka do brněnské Rovnosti, kde měla na starosti rubriku „obchod - služby“. Po roce odešla na odbor kultury Okresního národního výboru Brno-venkov a přibližně po dalším půlroce nastoupila do olomouckého obdeníku Stráž lidu, kde pracovala jako zemědělská redaktorka. Protože nechtěla nastoupit do VUMLu (Večerní univerzita marxismu-leninismu), odstěhovala se s manželem do Broumova. Ve firmě VEBA Broumov zastávala pozici vedoucí propagace. Potom odešla na mateřskou dovolenou a odstěhovali se zpět do Olomouce. A přišel listopad 1989. Rozhovor s paní Žůrkovou jsme vedli 2. 5. 2020 v Olomouci.

Za jakých okolností jste se stala šéfredaktorkou prozatímního obdeníku v lednu 1990?

S kolegy Václavem Burianem a Petrem Dvořáčkem a Petrem Jochmannem jsme připravovali Zpravodaj OF. Tehdejší zástupci stran se domluvili s ONV, který Stráž lidu vydával, že je potřeba ukončit její činnost pod touto hlavičkou a předat ji komunistům. Vzhledem k tomu, že jsem jako jediná měla odpovídající vzdělání a praxi, dohodli jsme se, že budu pracovat jako šéfredaktorka ve Stráži lidu do doby, než tento obdeník budou schopni komunisté převzít.

Co se týče pozměněného obsahu novin po listopadu 1989 - vnímala jste mezi redaktory názorový rozkol?

Už si to, bohužel, moc nepamatuji. Myslím, že všichni pod novým vedením pracovali, jak mohli, a psali informace novým způsobem. Prostě se přizpůsobili.

Od 23. 1. do 27. 2. 1990 jste spolu s redakcí připravovala obsah Stráže lidu a zároveň chystala nový list. Zapojili se do obou činností všichni redaktori?

Myslím, že hlavně jsme nový obsah nového listu připravovali s Václavem Burianem, Tomášem Tichákem a Petrem Dvořáčkem, pokud si to dobře pamatují.

Mohla byste přiblížit následný vznik Hanáckých novin? Jakou úlohu při tom hráli Vaši kolegové z Olomouckého zpravodaje Občanského fóra Tomáš Tichák, Václav Burian, Petr Jochmann a Petr Dvořáček?

Já mám pořád dojem, že Tomáš Tichák přišel až do redakce Hanáckých novin, ale možná se spletu. Pamatuji se, že všichni mí kolegové, které v otázce jmenujete, se na vzniku nového titulu podíleli – scházeli jsme se pravidelně doma u Petra Dvořáčka a myslím, že i Václava Buriana, a přemýšleli jsme o názvu, grafické úpravě i rubrikách, počtu redaktorů, místnostech, kde budeme pracovat atd.... Ale na těch schůzkách byli i jiní lidé, například Petr Mikeš, Oldřich Šembera, Miroslav Střelec a další... Hodně jsme vycházeli z mých zkušeností z praxe v redakcích.

Kdo z původní redakce přešel do Hanáckých novin?

Z původní redakce nepřešli do Hanáckých novin Jiří Zatloukal, Ladislav Švarc a Milan Hořínek, jistá si úplně nejsem ani Evou Brachtlovou a některými dalšími jmény. Pamatuji si Jitku Klosovou, Dalibora Marcoulise, Josefa Janků a Vladimíra Vymlátila. Zbytek lidí možná přešel zpočátku, ale potom odešel, našli si jiná místa.

Nová redakce byla doplněna také o redaktory z výběrového řízení. Vzpomenete si, zda v redakci figurovala také jména Piňos, Frank, Vitásek, Stavinoha, Fišerová, Chalupová a Czmero?

Jména jsou v pořádku, všichni v redakci HN byli, někteří nastoupili na základě výběrového řízení, jiné nám někdo doporučil. To už si opravdu nepamatuji. Pan Czmero do redakce přišel, až už fungovala. Bylo to někdy na začátku, pracoval jako externí dopisovatel, myslím. Ještě tam nemáte pana Koláře, který později nahradil Evu Brachtlovou. Aha – z toho vyplývá, že ona v redakci zpočátku byla.

Pokud jste byla přítomna jednání, kde se řešilo, kdo z původních redaktorů SL se zapojí do HN, vzpomenete si na jeho průběh?

Omlouvám se, ale to si vůbec nepamatuji. Patrně jsem tam byla, ale to je tak asi všechno. Museli jsme se s původními redaktory domluvit, jak dál, také jsme někoho chtěli a někoho ne, bylo to patrně standardní personální jednání. Ale fakt nevím.

Víte, kdo z původních redaktorů zůstal ve Stráži lidu po vzniku HN?

Myslím, že Jiří Zatloukal, Milan Hořínek a Ladislav Švarc. Dál nevím.

Sledovala jste další vývoj Stráže lidu?

Sledovali jsme jejich vývoj neustále, protože to bylo součástí naší práce. Sledovali jsme, o čem píší, a jak, ale jen tak, abychom měli přehled.

Jaký byl osud Hanáckých novin?

Nepamatuji si přesně data, ale po nějaké době z redakce odešel Václav Burian, později i Tomáš Tichák a ve vedení jsem zůstala jen já a jako redaktor Petr Dvořáček.

HN byly deníkem, později jsme vydávali ještě mutace pro Přerov, Prostějov a Kroměříž, k tomu intelektuálně zaměřený časopis Notes a Moravské noviny, které vycházely v Brně. Chtěli jsme, aby HN zůstaly v českých rukách, aby je nekoupil zahraniční investor, což bylo tehdy obvyklé u jiných okresních periodik. Ale nakonec jsme si z ekonomických důvodů museli najít strategické partnery – byl to František Kalabis ze společnosti Profit a společnost Micos, jméno jejího ředitele už si nepamatuji. Nakonec jsme byli nuceni HN prodat německému zájemci, myslím, že dnešní firmě Vltava Labe Press, ale už si nepamatuji, kdo byl jejich předchůdcem. Tehdy jsem také s Petrem Dvořáčkem z HN definitivně odešla. A šéfredaktorem se stal Josef Podstata.

Chtěla byste dodat něco na závěr?

Chtěla bych říci, že přestože jsme v HN nebyli nakonec tak dlouho, jsem ráda, že noviny vznikly, že jsem mohla být u toho, a moc ráda na tuto dobu dodnes vzpomínám. A také když potkám některé bývalé kolegy, slyším i od nich, že i pro ně to byl moc hezký čas. Myslím si, že jsme byli nadšení, snažili jsme se o nezávislé zpravodajství, nikdo z nás ve vedení nebyl členem žádné strany, abychom si zachovali objektivitu a nepodlehli případně nějakým stranickým tlakům. Jako první okresní noviny v ČR jsme začali využívat zpravodajství ČTK, snažili jsme se do zkvalitňování obsahu novin zapojit i redaktory tím, že jsme se všichni pravidelně v redakci scházeli, hovořili o odevzdaných materiálech... Měla jsem dojem, že všichni si své práce váží a že pro HN rádi pracují.

Děkuji Vám za rozhovor.

Ing. Tomáš Tichák

Tomáš Tichák se narodil v roce 1957 v Olomouci. Od 70. let se zapojoval do nejrůznějších kulturních aktivit. Stal se spoluzakladatelem Hanáckého premiérového divadla Bernardýn a autorem scénářů, fejetonů, povídek či básní. Své texty uveřejňoval v samizdatovém časopisu Ječmínek. V 90. letech se podílel na vzniku Hanáckých novin, ve kterých pracoval jako redaktor, od roku 1991 v pozici šéfredaktora. Následně byl redaktorem časopisu České katolické charity, literárního časopisu Scriptum nebo třeba Literárních novin. V současné době

je členem redakce dvouměsíčníku Listy. Rozhovor s panem Tichákem jsme vedli 19. listopadu 2019 v Olomouci.

Pře revolucí jste se věnoval hlavně samizdatu a kulturním aktivitám. Jaká byla Vaše role během revoluce?

My jsme nejprve začali psát stránku Občanského fóra, která vycházela jako součást Stráže lidu. Na troskách Stráže lidu jsme pak založili Hanácké noviny, ten název jsem vymyslel. Nejprve jsem byl zástupcem šéfredaktorky, šéfredaktorem potom asi pět let. Snažili jsme se tu vybudovat svobodné, nezávislé noviny. To ale bylo obtížné, protože po té etapě tady nebyli žádní novináři, kteří by věděli, jak psát svobodně, byli zvyklí na propagandu. Z Hanáckých novin jsme časem udělali deník a rozšířili je na střední Moravu. A pak jsme to vlastně nějakým způsobem přehnali. Naivně jsme si mysleli, že budeme dělat co nejlepší noviny a na ekonomiku si seženeme někoho, komu budeme věřit, a nebudeme se o to starat, což samozřejmě nejde, protože každý podnikatel musí vědět, jak na tom podnik ekonomicky je, a musí tomu rozumět, jinak špatně skončí, což se stalo.

To byl důvod, proč Hanácké noviny časem zanikly?

Dá se říct, že ano. Nastalo tam určité rozdělení mezi námi majiteli. V té první etapě jsme nejdřív nevěděli, jak na ty nezávislé noviny. Říkali jsme si, že pokud mají být nezávislé, měli bychom je vlastnit. Nejdřív jsme je chtěli dát redaktorům, ale nakonec jsme se rozhodli, že je založíme jako sdružení podnikatelů, kde jsme byli čtyři, každý jako podnikatel. Pak jsme uzavřeli konsorcium, které bylo vydavatelem novin. Pak jsme sehnali vynikajícího ekonoma, s tím, že abychom ho zainteresovali, udělali jsme ho také spolumajitelem. Tenkrát jsme začátkem 90. let zakládali taky nějaké přílohy, sportovní noviny, začali jsme vydávat Moravské noviny, které předtím vycházely v Brně a zkrachovaly, kulturní noviny... to byla strašně hektická doba. Taky jsme začali vydávat časopis Job Servis, který měl každý týden přinášet nabídky práce, to ještě nebyl internet, ale nezaměstnanost už ano. A pak toho ekonoma napadlo, že je to vlastně dobrá věc, a přestal chodit do práce, byl nezvěstný. Když jsme ho sehnali, tak se zjistilo, že naše účetnictví je v úplném rozvratu... To byly takové nepříjemné věci.

My jsme v novinách byli s Vaškem Burianem, co jsme přešli z té ilegality, pak tam byla šéfredaktorka, co pracovala ve Stráži lidu i předtím na nějakém nepodstatném místě a pak ještě jeden hoch, který se s námi dal dohromady. A oni pojali záměr, že když jsou na tom noviny špatně, bude nejlepší prodat je nějakému bohatému tiskovému magnátovi, který zaplatí všechny dluhy a zajistí novinám zárnou budoucnost. V tom okamžiku jsem z novin odešel. Oni tam

zůstali a první co noví majitelé udělali, bylo, že je vyhodili. Načež noviny se potom logicky spojily s mutací Moravskoslezského dne, nyní Deník.

Situace v těch novinách byla taková, že jednak ty mé bývalé společníky vyhodili a jednak je prodali dál německému nakladatelství, které vydávalo Zemědělské noviny, bulvár a ještě další noviny jim patřily tady v České republice. A přišli za mnou, abych se do novin vrátil jako šéfredaktor, takže jsem se po roce vrátil jako zaměstnanec a byl jsem tam 22 měsíců šéfredaktorem, než se poměry zhoršily. Němci do toho nijak nezasahovali, ale český management začal vyvíjet tlak, že jsou noviny příliš chytré, že by měly být trochu hloupější, že by se v nich mělo víc plkat. Navíc začali kout za mými zády různé pikle.

Víte, jakým způsobem se rozhodovalo o osudu Stráže lidu?

Já jsem u toho nebyl, ale byl tu pořádán kulatý stůl [...] a tam se dohodlo, že vzniknou nové noviny a Stráž lidu odejde, teda ona vycházela dál, ale to už jsme nesledovali. My jsme převzali jejich předplatitele a také si nás předplatilo mnoho dalších lidí v té revoluční atmosféře. Zabrali jsme jejich prostory, které byly v budově vedle tehdejší OV KSČ. Oni prý tehdy udělali pohovory se současnou redakcí, koho si ponechají a koho ne. Myslím, že asi se třemi výjimkami přešla celá redakce do Hanáckých novin – jednak jsme byli hodní revolucionáři a jednak nebyli žádní novináři, kteří by to uměli. S výjimkou zástupce šéfredaktora, který byl prý přímo estébák. A šéfredaktora Jiřího Zatloukala – to by se jaksí nehodilo, on šel do novin Puls, které tady vznikly, se svojí kamarádkou Marií Hovadíkovou. A s výjimkou fotografa, protože ten si myslel, že si pomůže, když bude vykládat drby z redakce, ale jim se to nelíbilo. Jinak vzali všechny. Oni ale trpěli takovou paranoiou, protože si pořád mysleli, že je chceme vyhodit, takže došlo k několika redakčním vzpourám. To bylo i tou hektičností doby, ale opravdu jsme nikoho nevyhodili.

Takže žádné problémy v redakci nevznikaly?

Jednou jsme chtěli jednoho redaktora vyhodit, protože jsme měli problémy, že nosil senzační články, ale vždycky se ukázalo, že jsou v nich nepravdy. Navíc ten redaktor hlásal, že novinář nemusí umět psát, že od toho jsou redaktori, že je důležité, aby uměl sehnat informace. Jenže pak se stala taková věc, že jeho článek rozhořčil zástupce politických stran a ti napsali dopis do redakce, že žádají jeho odvolání, takže jsme ho vyhodit nemohli. Začalo se to zlepšovat až tak v roce 1991, 1992, kdy jsme nabrali několik čerstvých absolventů Univerzity Palackého, většina z nich potom časem postoupila do jiných novin, v 90. letech tedy prošlo Hanáckými novinami hodně lidí.

Chtěl byste dodat něco na závěr?

My jsme si mysleli, že se ta žurnalistika bude ubírat jiným směrem, tedy ne k té bulvarizaci a komercializaci, myslel jsem si, že půjde vybudovat noviny, které budou čtivé, ale přitom nebudou blbé, že budou lidem přinášet informace, které potřebují a tak dál. A to bych byl ochoten dělat třeba do konce života, kdybych něco takového vybudoval. Ale když se ukázalo, kam se to ubírá, a to se v celé republice ubíralo všude stejně, místní noviny skoupily koncerny a prefabrikovaly, unifikovaly a vyjma kulturních příloh, si člověk nic moc nepřečte.

Děkuji vám za rozhovor.

prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

Jiří Fiala se narodil v roce 1944 v Olomouci. Na Filozofické fakultě Univerzity Palackého vystudoval obor český jazyk – dějepis. V 60. a 70. letech působil na pozici vědeckého pracovníka a odborného asistenta na tamní katedře bohemistiky. Na univerzitě zůstal i v dalším období – v 90. letech jako docent, od roku 2002 již jako profesor. V současné době je emeritním profesorem (obor dějiny české literatury). Během své profesní kariéry uveřejňoval texty například ve Stráži lidu, Mladé frontě dnes či v Hanáckých novinách. Byl také členem redakční rady měsíčníku Kdy-kde-co v Olomouci, momentálně tuto pozici zastává ve zpravodaji Univerzity Palackého a Vlastivědného muzea v Olomouci. V roce 2011 získal Cenu města Olomouce. Rozhovor s panem Fialou jsme vedli 18. listopadu 2019 v Olomouci. Vzhledem k celkové délce rozhovoru, byla pro přepis zvolena část relevantní pro téma práce.

Katedra bohemistiky, na které působíte, spolupracovala se Stráží lidu. Bylo to dobrovolné, nebo jste k tomu byli nuceni?

My jsme do Stráže lidu psát museli, to ano. Vyřídili jsme se na jazykových sloupcích. Ty jsem psal tenkrát taky, a hlavně jsem vymyslel název Okolo češtiny. Chtěli jsme to i vydat, ale pak z toho sešlo. Od Stráže lidu jsme za to dostali diplom. To byla ta 80. léta, byli jsme chváleni, že píšeme pěkné jazykové sloupky. Já jsem psal například, co jsou to „depešmodky“, to byly boty, což bylo ideologicky velmi nevhodné, protože to byla také kapela Depeche mode, poslední móda, a těm botám se tak říkalo. Takže jsme takovým způsobem ideologicky pronikaly do novin, to bylo nenapadnutelné.

Sloupky jsme psali na ormigové blány, protože by je jinak museli opisovat, z těch ormigových blan se to dalo rovnou tisknout. Ale ty blány byly pod přísnou kontrolou StB, evidovaly se,

aby se nedělaly letáky. Když se udělal překlep, tak na to byl lak, to se přemazalo, protože blána se prosekla, muselo se psát psacím strojem bez pásky.

Stráž lidu v roce 1992 zanikla, psal jste také do jiných novin?

Před revolucí jsem do novin nepsal, věnoval jsem se literatuře, ne historii. Stráž lidu pak samozřejmě zanikla, jinak tady nic nevycházelo, do roku 1948 tady byly vedle Stráže lidu i jiné, Osvobozený našinec a podobně. Po revoluci se stalo, že tady vzniklo mnoho novin, ale nemohly se udržet, a pak přišel internet, a hlavně tady byla krajská redakce Mladé fronty Dnes, které velel Orság. Ten byl skvělý, protože byl hlavní redaktor a nechával mi půl stránky na historii Olomouce. Já jsem pak totiž přešel z literatury na historii. Byl tady také Václav Burian, který s inženýrem Tichákem vydával první polistopadové noviny, a tam mi dávali celou stranu. Tam jsem psal taky o historii, i o tom Novotném, myslím.

Jak to bylo s tím diplomem od Stráže lidu?

Dostali jsme diplom a tehdejší děkan mě pověřil, abych šel na schůzi novinářů, kterou svolala soudružka Nováková. Jenže bylo půl čtvrté, půl páté a oni pořád žvanili, ale mě už to nebavilo, tak jsem šel pryč. A pak bylo rozdávání těch diplomů, což jsem netušil, ale naštěstí tam seděl tehdejší šéf anglistiky, tak to převzal. Jenže mě udal děkanovi a já dostal pracovní důtku a snížení odměn. To byl můj největší zážitek se Stráží lidu.

Pamatujete si ještě na nějakou další vzpomínku spojenou se Stráží lidu?

Taky se staly nejrůznější průšvihy. Největší průšvih v redakci byl, když přijel soudruh prezident Novotný. To bylo v době, kdy se tu vyskytl hanácký družstevník Trousil, postavili kravín a on tam s manželkou krmil krávy a dostal Hrdinu socialistické práce, protože zvýšil dojivost na základě jednoduchého principu, který vyjádřil takto: „Dej krávě do držky, ona ti dá do dížky.“ A s tím došel až na ústřední výbor... A když přijel Novotný, Stráž lidu, to byly čtyři listy, maximálně osm, dali na titulní stranu fotku a spletli popisku a napsali pod tím „soudruh prezident generální tajemník Antonín Novotný vychází z chléva po besedě s družstevníky“. On se děsně rozčílil a málem celou redakci pozabíjel, to byl velký průšvih.

Vy sám jste Stráž lidu četl?

Tady nic jiného nebylo, takže občas jo. Nebyla televize, jen dva programy, černobílá, pak teda i barevná. Ti zvlášť zatvrzelí četli Lidovou demokracii, to byli lidovci, anebo Svobodné slovo, to byly národní socialisté. Navíc ty centrální redakce byly v Brně. Ale co tady. Z literárních časopisů byly třeba Dějiny a současnost, ale z těch novinových tiskovin...

Jinak jistý vývoj noviny samozřejmě měly, musely se v nich odrazit 60. léta, pak pochopitelně asi vyrazili celou redakci, ti nemohli říct, že tam nepsali, když to bylo černé na bílém. Stráž lidu v té době sídlila v budově dnešní právnické fakulty, tam byla také Večerní univerzita marxismu-leninismu. To bylo obrovské zařízení, tam jsme museli taky chodit učit a současně jsme tam museli chodit, když jsme chtěli kandidaturu věd.

Děkuji vám za rozhovor.

PhDr. Milan Tichák

Milan Tichák se narodil v roce 1933 v Paskově. Odmaturoval na olomouckém Slovanském gymnáziu a dále studoval na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. Doktorát získal v oboru československé dějiny. V 60. letech pracoval jako redaktor závodního časopisu podniku Sigma Olomouc. Poté, co vyjádřil nesouhlas s okupací, byl přeřazen na pozici technika v oddělení propagace. Po sametové revoluci pracoval jako redaktor Hanáckých novin. Je držitel Ceny města Olomouce a autorem mnoha knih zaměřených mimo jiné na historii Olomouce. V současné době je důchodu. Rozhovor s panem Tichákem jsme vedli 22. června 2019 v Olomouci. Vzhledem k celkové délce rozhovoru, byla pro přepis zvolena část relevantní pro téma práce.

Jaké byly Vaše první zkušenosti s redakční činností?

Já jsem byl od roku 1959 redaktorem závodního časopisu v Sigmě, tam jsem přišel k novinám. Byl jsem tam dlouhá léta, vypracoval jsem se na vedoucího propagace, ale pak mě vyhodili. Nás bylo v propagačním oddělení osm lidí, stáli jsme za Dubčekem, a když nás přišli osvobodit, tak jsme nemlčeli, a to nás stálo existenci. Tehdy v časopisu jsem se dostal do styku i s jinými redakcemi, mimo jiné se Stráží lidu. Ve Stráži lidu jsem byl taky činný, tam se musely psát ohlasy pracujících, to bylo důležité. V pražském jaru jsem byl dokonce členem redakční rady, až do roku 1969. Po dubnovém plénu se mě ptali, jestli tam chci zůstat, a já jsem řekl, že ne. Toho vedoucího místa mě pak zbavili, musel jsem na krátký čas do výroby. Byl jsem v oddělení obchodně technických služeb, vzal jsem si na starost dokumentaci. Ty závodní noviny vycházely dál, jmenovalo se to Mírová směna. Redaktoři se tam střídali, protože s tím bylo hodně práce, takže se to některým z nich moc nedařilo a chodili za mnou. Když nějaký redaktor nemohl, tak jsem to číslo potajmu dělal já. Takže styk s těmi novinami jsem nepřerušil.

Věnoval jste se vedle závodního časopisu i nějaké ilegální činnosti?

Do toho jsem se nepouštěl, to spíš můj syn Tomáš. Díky tomu jsem si mohl přečíst různé noviny samizdatu, co oni rozmnožovali. Přepisovali i stanoviska, která jsem si samozřejmě taky přečetl, jinak jsem do toho nezasahoval, protože jsem byl příliš vidět. Ale sledoval jsem to. Já jsem psal třeba *Sto let ve službě múzám*, to bylo sto let hudební školy Žerotín, nebo dějiny branného sportu...

Jak to vypadalo s tiskem v Olomouci po revoluci?

Když se to pak obrátilo, Stráž lidu se v podstatě rozpustila. Byl to orgán ONV, strana nad tím držela ochrannou ruku. Jenže když se to obrátilo, stala se Stráž lidu předmětem kritiky ze strany Občanského fóra a z obrozujícího se ONV přišel pokyn zrušit ji. Ale našla se skupina hochů kolem Vaška Buriana a mého syna, kteří se rozhodli noviny založit. Na základně jednání přišli na to, že bude nejlepší, když se stanou vydavateli Hanáckých novin. Stráž lidu ještě určitý čas vycházela kvůli nějakým licencím nebo právnickým záležitostem. Stráž lidu pak ještě zůstala jako orgán KSČM. Vycházelo to snad jednou za měsíc, ale nebylo o čem psát, za KSČ se všichni styděli, tak to potichu zaniklo.

Vrátil jste se ještě po revoluci k psaní do novin?

Premluvili mě, abych nastoupil do Hanáckých novin, k 1. únoru 1991, tuším. A tam jsem se 20. srpna 1993 dočkal důchodu. Já jsem byl stejného přesvědčení jako ten redakční kolektiv, že se Olomoucký kraj obnoví a že to bude krajský deník. Byl jsem přesvědčený o tom, že ty noviny prostě potřebují krajský charakter. O to obnovení jsem se snažil tím, že jsem hledal důkazy, že kraj existoval a měl vazby. Tím pojátkem byl třeba folklór, a tak jsem psal o té historii a o dalších věcech, které se daly o kraji napsat. To se těšilo oblibě. Vycházelo to v Hanáckých novinách jednou týdně. I nějaké reportážní cesty jsem rád udělal. Tak to jsem si nechal do penze a snažil se o to několik let.

Děkuji vám za rozhovor.

VÁŽENÉ SOUDRUŽKY A SOUDRUZI
V REDAKCI STRÁŽE LIDU !

KE DNI TISKU, ROZHLASU A TELE-
VIZE, VÁM SRDEČNĚ BLAHOPŘE-
JEJEME .

NECHĚT VAŠE DOBRÁ PRÁCE SE
NADÁLE ROZVIJÍ A NADPLŇUJE
LETOŠNÍ HEŠLO VAŠEHO SVĚTKU:

„SOLIDARITA, BOJ ZA MÍR
A POKROK “

PŘEJEME VÁM STÁLE ZDRAVÍ
A MNOHO DALŠÍCH ÚSPĚCHŮ
V PRÁCI I V OSOBNÍM ŽIVOTĚ

BSP KVĚTY ZORA,
OLOMOUČ

Vážený soudruzi,

dovoďte mi, abych u příležitosti Dne tisku, rozhlasu a televize Vám zaslal hodně upřímných pozdravů. Jistě není náhodou, jestliže byl den 21. září zvolen u nás za tak významný den- a jestliže byl vybrán k datu, spojenému se založením Rudého práva / 21.9.1920 /. Je v tom zřejmý symbol, zdůrazňující nejen závažnost poslání a práce našich sdělovacích prostředků obecně, v socialistické společnosti však tím spíše.

I Váš obdeník OV KSČ a ONV v Olomouci, Stráž lidu, se v poslední době výrazně angažuje v duchu politiky strany, dobře bojuje proti nepřátelské propagandě a stal se i organizátorem výměny zkušeností. Není to také vždy práce právě snadná. Ne vždy totiž bývá poctivá, k maximální odpovědnosti směřující redakční činnost správně pochopena v kruzích příznivců poplatných maloměstských názorů.

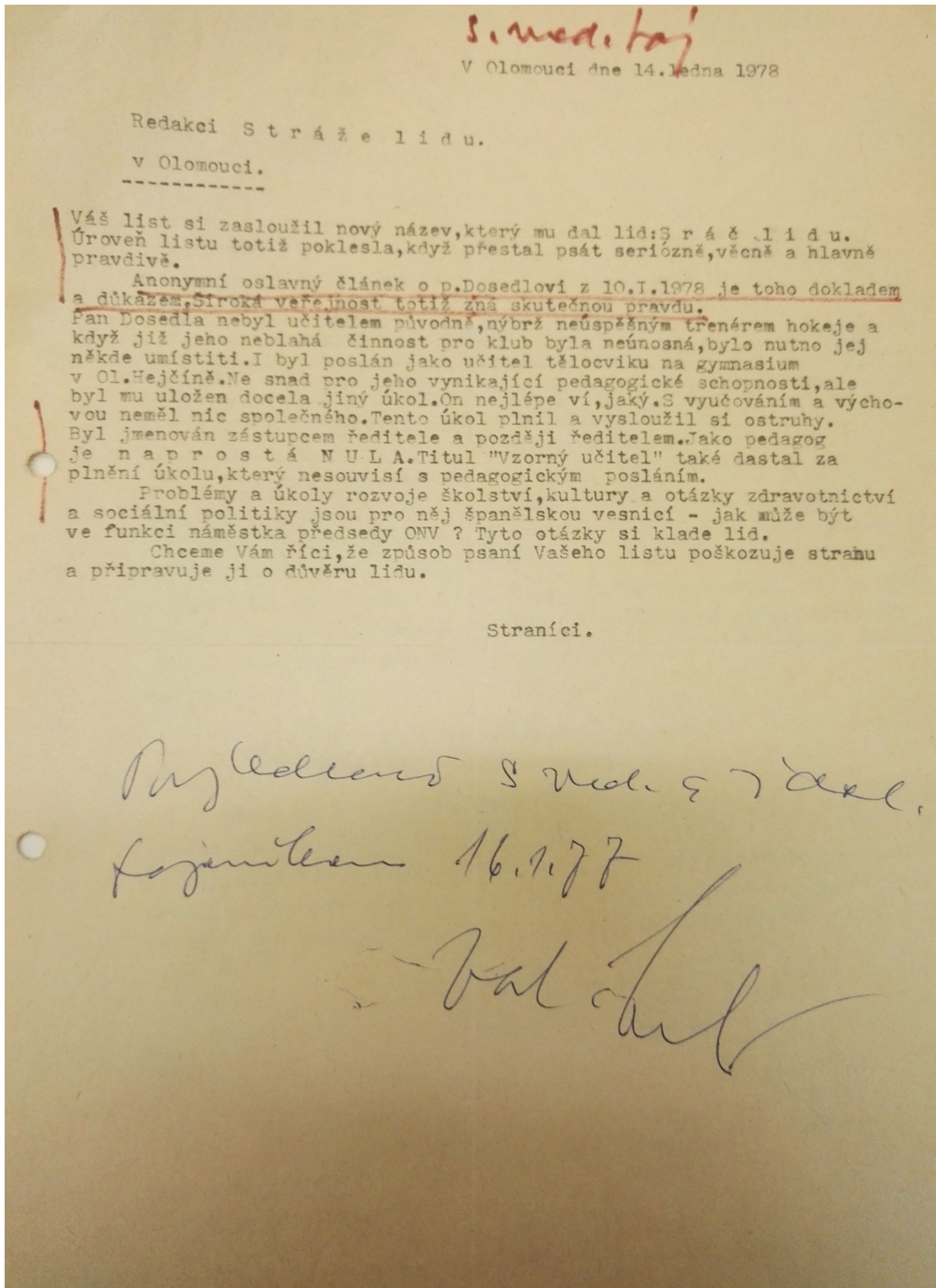
Mohu-li vyslovit v Den tisku, rozhlasu a televize své přání, pak to samozřejmě bude: aby jste měli co nejširší přístup k pravdivým, konkrétním informacím; aby organizátoři všech podniků prokázali patřičné porozumění pro Vaši práci, vykonávanou často v neúprosném tlaku časové tísně; aby jste do budoucna mohli na stránkách Stráže lidu psát o ještě průkaznějších a přesvědčivějších úspěších naší rozvinuté socialistické společnosti.

K tomu Vám, drazí soudruzi, přeji hodně pevného zdraví a mnoho pracovních i osobních úspěchů.

Se soudružským pozdravem

Jin Dabčický

V Olomouci dne 18.9.1978.

s. Otrubová

ZOOLOGICKÁ ZAHRADA OLOMOUC — KOPEČEK

Redakce
Stráže lidu
tř.17. listopadu
O l o m o u c

Váš dopis značky ze dne

Věc: článek

Dovolujeme si Vás požádat o zveřejnění našeho článku a fotografie.

Ani devy procházejících návštěvníků nevyruší tohoto spáče z odpolední siesty. Letošní horké léto zmáhá i krále zvířat, jak ukazuje i snímek Pavla Koříneka. V olomoucké ZOO zastihl lva v pozici zcela "nekrálovské".

Foto: P. Kořínek
Lázecká 34
Olomouc

Text: *Hana Labská*
Labská

Schválil: Ing. Slavotínek
náměstek ředitele
Slavotínek

ZOOLOGICKÁ ZAHRADA
OLOMOUC
783 51 KOPEČEK • ☎
Telefon 916161

c. 97/6 *11/8*

STRÁŽ LIDU
10. srp. 1983
Olomouc - Kopeček
9.8. 1983

Naše značka Vyřizuje / linka Labská

Dřevd:

PSČ 783 51 OLOMOUC — KOPEČEK, TELEFON 916 161 • SBČS 81 — 4309 — 5

Příloha č. 6: Tisková zpráva z firmy Brněnské veletrhy a výstavy. Zdroj: Fond Stráž lidu Olomouc. M 5-109

s. Clorová

tisková informace

Brněnské veletrhy a výstavy
Brno • ČSSR
Tiskové středisko — Hlinky 104, Brno
Tel. 314 1111 — Telex 062371

STRAŽ LIDU

Číslo: 22
Číslo: 222
Počet stran: 1
Datum: 30/6/88
Nový název:
Důvod:

Brno dne 17.6.1988

T 23/230/88

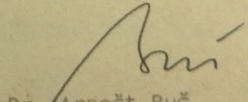
REHAPROTEX zdravotně postiženým

Ve dnech 5.-9. července se na brněnském výstavišti uskuteční výstava rehabilitačních, kompenzačních, protetických a ortopedických pomůcek s mezinárodní účastí REHAPROTEX 88. Je to zcela nová výstava, která zatím nemá obdobu ani u nás ani v dalších zemích RVHP. Více než 20 vystavovatelů z Československa, Maďarska, NSR, Rakouska a Sovětského svazu zde na ploše 650 m² předvede pomůcky, které usnadňují zdravotně postiženým občanům zapojení do běžného života.

Mezi exponáty bude mj. i osobní automobil Škoda 120 L s bezpedálovým ovládáním, dále pojízdné zařízení pro převoz pacienta na židli, zvedací plošina pro dopravu osob na invalidním vozíku, židle s elektrickým pohonem, pomůcky pro zrakově a sluchově postižené, soubor kloubních protéz, různé typy chodítek, elektronický trakční stůl, vodoléčebná zařízení jako sedací koupel, balneologická vana, končetinová koupel a subaquální masáž, bezbariérové dveře, pomůcky sloužící k usnadnění osobní hygieny, stolování a různých domácích prací a mnoho dalších.

Prostory pavilónu A1, kde se výstava bude konat, jsou bezbariérové, což usnadní prohlídku osobám odkázaným na invalidní vozík. Bude také možné si invalidní vozík přímo v pavilónu vypůjčit.

Současně s výstavou REHAPROTEX proběhne od 5. do 8. července v Kongresové hale výstaviště mezinárodní sympóziium o technických pomůckách v rehabilitaci.

Dr. Arnošt Buš
ředitel Tiskového střediska

Autor: Pavla Pokorová, tel. 314 2822

221

- 7 -

5. Statistické ukazatele výroby novin

vývoj výše nákladu a remitendy

Rok	Průměrný náklad	Remitenda (v %)
1970	9.822 ks	11,73
1980	17.386 ks	3,37
1988 (1. - 11.)	23.840 ks	0,04

Hospodaření redakce v roce 1988 (leden až listopad)

Příjmy	3.394.510,-- Kčs
Výdaje	<u>3.174.326,-- Kčs</u>
Zisk	220.184,-- Kčs

Hospodaření za rok 1988 předpokládá zisk ve výši okolo 150.000 korun.

V příštím roce (1989) počítá redakce s hospodářskou ztrátou ve výši 465.000 korun, poněvadž podle sdělení MTZ dojde od 1. ledna ke zvýšení ceny papíru a vedení podniku hodlá od poloviny roku zavést technologii fotosazby, což se rovněž odrazí ve zvýšených nákladech (cena za výrobu jednoho vydání by měla vzrůst zhruba o 6.000 korun).

Výroba novin v uplynulém období byla vinou pracovníků MTZ Olomouc poznamenána neúměrně vysokým počtem chyb v publikovaných textech (projednáno v měsíci říjnu s vedením podniku i závodu). Navíc je technický stav tiskových rotaček natolik neuspokojivý, že hrozí jejich havárie, což by mohlo mít vážné politické důsledky (kupř. úterní vydání Stráže lidu z 22. listopadu bylo opožděno o šest hodin!).

Příloha č. 8: Ukázka návrhu rozpočtu Stráže lidu pro rok 1989 – příjmy. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Rezpočet Stráže lidu na rok 1989	
<u>P R Í J M Y :</u>	
700/01 Tržba za noviny:	1,432.000,--

náklad SL 22.500 ks à 150 čís. =	
3,375.000 ks à 0,60 Kčs =	2,025.000,-
- 2 % remitenda, t.j. 67.500 ks	
à 0,60 Kčs =	- 40.500,-
- 30 % remitenda z 3,307.500 ks	
à 0,60 Kčs =	- 595.350,-
náklad 22.500 ks à 2 čís. =	
45.000 ks à 1,- Kčs =	45.000,-
- 2 % remitenda, tj. 900 ks à 1,-	- 900,-
- 30 % pro PNS z 44.100 ks à 1,-	- 13.230,-
Předplatné SL mimo okres Olomouc:	
125 ks à 150 čís. = 18750 ks à 0,60	11.250,-
125 ks à 2 čís. = 250 ks à 1,-	250,-

zaokrouhлено:	1,431.520,-
	1,432.000,-
=====	
700/02 Tržba za soukr. inzerci :	312.000,--

Ø měsíční příjem 26.000,- Kčs	
700/03 Tržba za podnikovou inzerci :	1,976.000,--

152 čísel à 13.000,-- Kčs	
797/00 Úroky u SBČS :	1.000,--

798/02 Mimořádné výnosy :	15.000,--

úhrada dálnipisu redakcí NS, nedoručitelné	
honoráře, ostatní výnosy ovlivňující tvorbu	
hospodářského výsledku.	
=====	
P ř í j m y c e l k e m :	3,736.000,-
=====	

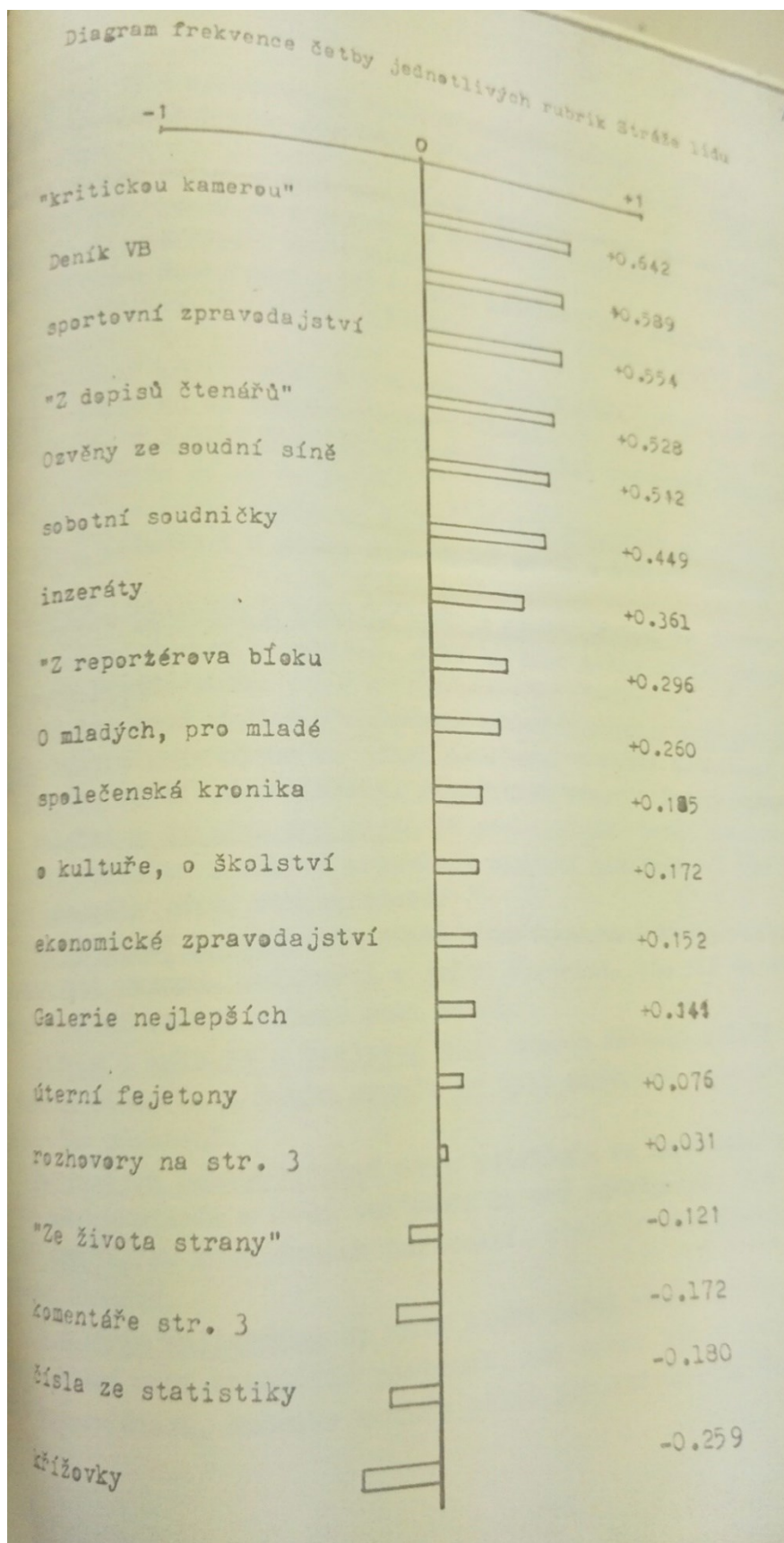
II. HODNOCENÍ ÚROVNĚ A ÚČINNOSTI PŮSOBENÍ STRÁŽE LIDU

1. Postavení a poslání okresních novin v politickovýchovné a ideologické práci

V probíhajícím procesu komplexní společenské přestavby, adekvátně k náročnosti stávajících i perspektivních úkolů, rostou nároky na práci sdělovacích prostředků, jež jsou nyní nejvýznamnějším informačním nástrojem a širokou demokratickou tribunou výměny názorů a zkušeností. Stráž lidu s ohledem na své postavení i poslání v systému prostředků masové informace a propagandy musí cílevědomě a koordinovaně s ostatními médii propagandy podporovat a prosazovat nové myšlenkové trendy, popularizovat dobré zkušenosti z realizace přestavby ve sféře politiky, státních a hospodářských orgánů. Přitom je nezbytné, aby si i redakční kolektiv okresních novin uvědomil svou vysokou odpovědnost před veřejností, aby v jeho činnosti našla plné uplatnění zásada otevřenosti, široké informovanosti, konstruktivní kritiky.

Obsahová a ideově tematická východiška činnosti redakce Stráže lidu v roce 1988 - obsažená v materiále projednaném a schváleném předsednictvem OV KSČ 22. prosince 1987, konkretizovaném pak v plánu činnosti na 2. pololetí 1988 (POV KSČ ze dne 16. června 1988) - byla v průběhu roku aktualizována rozpracovanými závěry 8., 9. a zejména 10. plenárního zasedání ÚV KSČ, okresní a krajské konference, závěry plén okresního stranického orgánu. Motivními zdroji se staly významné výročí a události (40. výročí Vítězného února, 70. výročí vzniku samostatného československého státu; 71. výročí VŘSR).

Příloha č. 10: Diagram frekvence četby jednotlivých rubrik Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 11: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 1. část. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

123

1. Publicistické využití významných výročí a událostí v roce 1988

10. ledna	- Výročí narození Gustáva Husáka (1913)
21. ledna	- Výročí úmrtí V. I. Lenina
25. ledna	- Výročí ustavení RVHP (1949)
25. února	- Den Sovětské armády a sovětských námořních sil
25. února	- Vítězství československého pracujícího lidu - významný den ČSSR
2. března	- Výročí letu prvního československého občana do vesmíru (1978)
8. března	- Mezinárodní den žen
28. března	- Den učitelů (Výročí narození J. A. Komenského-1592)
5. dubna	- Vyhlášení Košického vládního programu - 1945
11. dubna	- Den mezinárodní solidarity osvobozených politických vězňů
17. dubna	- Den Sboru národní bezpečnosti
22. dubna	- Výročí narození V. I. Lenina (1870)
24. dubna	- Den československých pionýrů
1. května	- Svátek práce
5. května	- Květnové povstání českého lidu (1945) Výročí vypálení obce Javoříčko Výročí narození Karla Marxe (1818)
14.-16. května	- Výročí založení KSČ (1921)

Příloha č. 12: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 2. část. Zdroj: Fond OV KSC v Olomouci. M6-122

1. června	- Mezinárodní den dětí
10. června	- Výročí vyvraždění obyvatel a vypálení obce Lidic (1942)
21. srpna	- Výročí internacionální pomoci spojenců československého lidu (1968)
29. srpna	- Slovenské národní povstání (1944); významný den ČSSR
1. září	- Světový den míru
21. září	- Den tisku, rozhlasu a televize
30. září	- Výročí mnichovské zrady (1938)
6. října	- Den československé lidové armády
14. října	- Výročí generální stávkou vedené socialistickou radou (1918)
15. října	- Založení Stráže lidu (1920)
26. října	- Den pracovníků kultury
28. října	- Den znárodnění (1945) - významný den ČSSR Výročí vyhlášení samostatného státu Čechů a Slováků (1918) Den schválení ústavního zákona o československé federaci (1968)
7. listopadu	- Volcká říjnová socialistická revoluce (1917) Zahájení Měsíce československo-sovětského přátelství
10. listopadu	- Mezinárodní den mládeže
17. listopadu	- Mezinárodní den studentů
23. listopadu	- Výročí narození Klementa Gottwalda (1896)

Příloha č. 13: Kádrový stav podnikových redakcí a Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Kádrový stav podnikových redakcí										
Podnik	Název časopisu	Vychází	Náklad	Jméno redaktora	Polit. přísl.	Vzděl.	Kádr. rezerv.	Počet nepřiznaných redakt.	Vzděl. DAL.	TRP
Sigma Olomouc	Mírová směna	1x týdně	2000 ks	Jiří Zách	KSČ	úSO	není	-	2	10
Sigma Lutín	Mírový proud	1x týdně	4000 ks	Eva Zatloukalová	besp.	SEŠ	Miloš Vitek	úSO	5	43
Dopravní stavby	Náš směr	1x týdně	4000 ks	PhDr. Zuzana Studená Helena Čermáková	kand. KSČ besp.	VŠ VŠ	není	-	3	40
Posevní stavby	Olomoucký stavbař	1x týdně	6500 ks	Jiří Šolek Marcela Chytilová	KSČ besp.	úSO SEŠ	není	-	2	4
ZTS	Ruch práce	1x za 14 d.	3200 ks	Petr Kulatý	besp.	VŠ	není	-	5	5
Uničovské strojírný	Uničovský kovák	1x za 14 d.	3800 ks	Rudol Horák Josef Vrhálek (pedagogický rozhlas)	KSČ kand. KSČ	studuje VŠ studuje VŠ	není	1	11	

Stráž lidu - vychází 3x týdně, nákladem 23 tisíc kusů, na 1000 obyvatel případně dle průběhu 103 straník Stráže lidu.
 Redakce SL má k 1.1.1988 13 redaktorů (6 členů KSČ, 1 kand. KSČ). Vysokoškolské vzděl. má 7 redaktorů. 1 redaktor studuje v souč. době VŠP. Věkový průměr činí 35 roků, mladých do 35 let je polovina, více než 5 let působí v red. 5 redaktorů. k 1.1.1988 je redakce kádrově zaplněna, kádrové rezervy nejsou majitelny.

Příloha č. 14: Titulní strana Stráže lidu – oznámení o změně záhlaví listu. Vydání ze dne 9. 12. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Vážení čtenáři,

Jistě vám neunikla změna v záhlaví našeho listu – od tohoto vydání se jediným vydavatelem stává rada Okresního národního výboru v Olomouci. Rozhodlo o tom zasedání okresního výboru KSC ve čtvrtek 7. prosince, vycházejíc ze současné reality a přihlížejíc ke skutečnosti, že finanční náklady na provoz nese pouze okresní národní výbor.

Závažnost onoho rozhodnutí zvýrazňují historické souvislosti vzniku Stráže lidu, nejprve jako obdeníku Československé sociálně demokratické strany dělnické a později – od 19. května 1921 – obdeníku Československé strany komunistické, sekce III. internacionály. Tedy téměř devětašedesát let byla novinami komunistickými, úzce spjatými se zápasem za zájmy pracujícího lidu, za pokrok a demokracii, výrazně se angažovala v boji proti fašismu, byla mluvčím sil, utvářejících socialistický charakter společnosti.

Stráž lidu svým postavením i posláním byla vždy vedena snahou objektivně zrcadlit společenské a politické procesy regionu. Avšak její směřování nebylo vždy přímočaré, nevyhnuly se jí tendence a proudy – viděny očima dneška – jako více či méně nesprávné, dopouštěla se i kroků zpochybňujících u čtenářů její serióznost a nestrannost. Proto zejména poslední dny a týdny nechtě jsou pro nás novináře poučením.

Ujistuji vás, že věrní bohatým a revolučním tradicím naší Stráže lidu, se chceme ubírat cestami široké, mnohostranné a zejména pravdivé informovanosti, chceme podněcovat vše pozitivní a nové, chceme svým dílem přispět k rozkvětu naší socialistické vlasti.

JIRI ZATLOUKAL

Příloha č. 15: Titulní strana Stráže lidu – redakční sdělení o změně vydavatele a vedení novin. Vydání ze dne 23. 1. 1990. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Vážení čtenáři,

Jak Vás informujeme na jiném místě, má Stráž lidu od pondělí 22. ledna 1990 nové vedení. Změn, které se připravují, je však mnohem více. Stráž lidu jako orgán rady ONV v Olomouci bude vycházet jen do konce února tohoto roku. Úkolem nové šéfredaktorky bude zatím připravovat s dosavadním kolektivem jednotlivá vydání Stráže lidu a zároveň chystat list nový. Jeho vydavatelem ve smyslu ekonomickém a organizačním bude nadále ONV, který však příštím novinám zaručuje naprostou nezávislost ideovou a obsahovou.

Na tomto místě Vás budeme informovat, jak probíhají přípravné práce. Zároveň ujišťujeme ty čtenáře, kteří na stránkách Stráže lidu hledali přede-

vším informace o činnosti Komunistické strany Československa, že se budeme snažit psát co nejpřesněji i o přípravách jejího stranického tisku.

Snad jste očekávali nějaké programové prohlášení. Dnes Vám však více, než že nový list bude nezávislý na všech politických proudech tradičních i nově vzniklých, říci nemůžeme, protože jsme na samém počátku jeho příprav.

Nový obdeník bude připravovat kolektiv, který teprve vzniká. Proto také vyzýváme zájemce o práci v nové redakci, aby se přišli osobně domluvit s šéfredaktorkou nynější Stráže lidu, neboť v nejkratší možné době by mělo proběhnout výběrové řízení.

Příloha č. 16: Titulní strana Stráže lidu – redakční sdělení o podobě nového nezávislého listu. Vydání ze dne 6. 2. 1990. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Vážení čtenáři,

jak jsme vám již napsali, bude se příští olomoucký obdeník jmenovat HANÁCKÉ NOVINY. Na tomto místě vás informujeme o všem, co víme o přípravách k jejich vydávání, a snažíme se přitom odpovídat na nejčastější otázky.

Nyní se zdá, že tématem dne je podoba a obsah Hanáckých novin. Ptáte se, zda v nich budete nacházet svou oblíbenou rubriku, zda se z nich dozvíte o sňatcích, pohřbech a jiných událostech společenského života. Někdo se obává, že už v novinách nenajde svou oblíbenou křížovku a tak dále.

Rádi bychom vás ujistili, že se budeme snažit dělat noviny co nejlépe a že tedy budeme chtít uspokojit nároky co nejšířší čtenářské obce. Vzhledem k připravovaným změnám ve struktuře a mechanismu národního hospodářství je v našem zájmu, aby Hanácké noviny měly co nejvyšší náklad.

To by asi mohlo být pro čtenáře, kteří snad pochybují o poctivosti našich úmyslů, největší zárukou. Nemůžeme si prostě dovolit vydávat noviny, které by vyhovovaly jen úzké skupině čtenářů, a to ve smyslu politickém, konfesioním, kulturním i lokálním.

Chceme pochopitelně věnovat dostatek místa sportu; v Hanáckých novinách zavedeme stále rubriky informující o společenských, kulturních a jiných událostech v Olomouci a okolí. Pokud nám budou milovníci křížovek příznivě nakloněni, budeme pochopitelně křížovky tisknout. Domníváme se, že ke všeobecné spokojenosti rozšíříme i inzertní část, neboť si to samy vyžádají nové ekonomické podmínky. Zde nezastíráme ani pro nás dosti důležitý fakt, že inzerce tvoří velice podstatnou část příjmů všech sdělovacích prostředků.

Podoba budoucích Hanáckých novin bude záviset z velké části na dobrých vztazích se čtenáři. Pokud se nám sejde více návrhů, co byste si přáli číst, budeme se snažit vyhovět. Věřte tedy, že si všech vašich dopisů s dobrými radami vážíme. Pokud na všechny nestačíme odpovědět nebo je nemůžeme zařadit do rubriky dopisů, neznamená to, že za ně nejsme vděční. Jejich význam pro naši práci je zásadní.

Redakce.

Amnestie exulantů

Příloha č. 17: Titulní strana Stráže lidu – hodnocení Stráže lidu novým redakčním kolektivem. Vydání ze dne 27. 2. 1990. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Vážení čtenáři,

Stráž lidu vychází v této podobě naposled. Jak víte, bude už napříště orgánem KSČ a naváže tak na tu tradici, z níž vyšla. Od čtvrtka 1. března se budou o výsadu být listem všech Olomoučanů ucházet Hanácké noviny.

Jaká vlastně byla Stráž lidu v uplynulých desetiletích? Řekněme rovnou, že dobrá jen málokdy. Na druhé straně to byly snad nejlepší okresní noviny, jaké u nás vycházely. Mnozí nebudou s tímto tvrzením souhlasit, kdo si však někdy – třeba na výletě – koupil někde na nádraží ony Pochodně, Jiskry, Pravdy a Záře (s různými přívlastky), ví, o čem je řeč. Dějiny Stráže lidu jsou dějinami oddanosti, která uvěřila lžím, dějinami vědomého klamání a manipulace stejně jako snah, aby skrze ideologickou clonu proniklo ke čtenářům lidské slovo.

Jedním ze světlejších období historie Stráže lidu byl závěr šedesátých let. Bohužel však normalizace začala omezovat olomoucký list ještě dříve, než získala definitivně moc i v Praze i větších centrech. Vzpomeňme na ty, kteří tehdy nemohli dokončit svůj životní pokus o zlidštění našich okresních novin (a reálného socialismu vůbec) a kteří se dneška nedožili. O to raději jsme, že mnozí z těch, kteří se museli na dvacet let odmlčet, sledují naši práci se sympatiemi a hlavně pro nás píší.

Ve čtvrtek dostanete do rukou první číslo Hanáckých novin. Snad budou znamenat významný přínos k demokratizaci olomouckých sdělovacích prostředků, snad budou po dlouhá léta Vaším milým společníkem. Na rozdíl od dřívějších dob však budete mít, vážení čtenáři, jednu velkou výhodu: Konkurence přibývá, a tak si budete moci své noviny vybírat. Dříve či později si budete jistě moci vybírat i mezi různými novinami z našeho města.

Redakce

Plénium ONV

Ve středu 28. února 1990 se v bývalé budově OV KSČ koná plenární zasedání Okresního národního výboru v Olomouci.

Na programu jednání je mimo jiné statut Hanáckých novin.

ČTĚTE HANÁCKÉ NOVINY!

Již ve čtvrtek 1. března vyjde první číslo Hanáckých novin. Chcete-li se dozvědět, co je nového v Olomouci i v okolních městech a vesnicích, nezapomeňte si je koupit!

Protože náklad Hanáckých novin nebude prozatím vysoký, uděláte nejlépe, když si je předplatíte!

V sobotu 3. března vyjde poprvé příloha Hanáckých novin. Bude se jmenovat Neděle s HN a přinese řadu zajímavých článků, povídku, humor i pěkné fotografie.

▲ Snímkem Milana Horínka se vracíme k nedělním oslavám Vítězného února, které uspořádali studenti Univerzity Palackého.

Příloha č. 18: Titulní strana Stráže lidu – redakční sdělení o změně periodicity i redakčního kolektivu. Vydání ze dne 29. 6. 1991. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

V podobě týdeníku vychází dnes Stráž lidu naposledy

Vážení čtenáři,

jedenasedmdesátiletou historií Stráže lidu psalo nemnoho dějinných okamžiků, ba i rozhodujících politických zvrátů, utvářejících její podobu a charakter. Aníž bychom se nostalgicky ohlíželi na těch sedm desítek roků uplynulých, tvrdá realita nesmlouvavě zasáhla do další existence našich (a upřímně věříme, že i vašich) novin. Jejich vydavatel, vázán ekonomickou situací OV KSČM, veden snahou zabezpečit alespoň základní materiální podmínky existence strany, dospěl k velmi závažnému rozhodnutí: „omezit alespoň na určitou dobu periodicitu novin“, poněvadž „jednou z položek, která silně zatěžuje rozpočet, je i vydávání týdeníku Stráž lidu...“

Není pro nás nijak snadné smířit se s tím, že se přeruší s obtížemi navazované nitky důvěry čtenářů a že se tak rozplývá představa o novinách, které bez laciné podbízivosti, bulvárnosti a povrchnosti vytvářely v době informační blokády ne-li most, tak alespoň skromnou lávku mezi politikou levice a veřejností.

Coby týdeník vycházela Stráž lidu od 3. května loňského roku. Snad se oněmi loňskými 44 vydáními a letošními 26 čísly podařilo zachytit byť jen zlomek současného života plného kvasu, zvrátů a změn, zaznamenat podstatné události regionu, přinést důležité informace o dění v okrese. Jistě to nebylo bez chyb, které žel provázejí práci každého novináře, ale snažili jsme se každé číslo připravit v rámci daných možností co nejlépe – i když, po pravdě řečeno, někdy s nemalým vypětím.

Kolektivu, který bude po nás připravovat měsíčník Stráž lidu, přejeme hodně zdaru, tvůrčí nápady a čtenářský úspěch.

V této podobě Stráže lidu se s vámi, vážení čtenáři, loučíme.

Marie HOVADÍKOVÁ,

Jiří ZATLOUKAL